หอสมุดกลาง ศูนย์วิทยทรัพยากร จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย

บทที่ 4
ผลการวิจัย

การศึกษาเรื่อง "การสื่อสารกับการมีส่วนร่วมของชุมชนเพื่อการธำรงรักษาอัตลักษณ์ทางวัฒนธรรมไทยทรงดำ อำเภอเขาย้อย จังหวัดเพชรบุรี" เป็นการวิจัยเชิงคุณภาพ (Qualitative Research) โดยใช้วิธีการวิเคราะห์จากเอกสาร การสัมภาษณ์เชิงลึก การสนทนากลุ่ม และการสังเกตแบบมีส่วนร่วม โดยศึกษาผู้นำของชุมชนไทยทรงดำทั้งที่เป็นทางการและไม่เป็นทางการ จำนวน 12 คน และคนไทยทรงดำที่มีส่วนร่วมในกิจกรรมเกี่ยวกับวัฒนธรรมไทยทรงดำ จำนวน 30 คน ประกอบด้วย กลุ่มคนรุ่นใหม่ จำนวน 10 คน กลุ่มวัยกลางคน จำนวน 10 คน และกลุ่มผู้สูงอายุ จำนวน 10 คน ซึ่งผู้วิจัยขอนำเสนอข้อมูลโดยแบ่งออกเป็น 4 ประเด็นดังนี้

1. ภูมิหลังและความคงอยู่ของวัฒนธรรมไทยทรงดำในชุมชนไทยทรงดำ อำเภอเขาย้อย จังหวัดเพชรบุรี
2. รูปแบบการสื่อสารของคนไทยทรงดำที่มีส่วนร่วมในการธำรงรักษาอัตลักษณ์ทางวัฒนธรรมไทยทรงดำ
3. บทบาทของผู้นำในการธำรงรักษาอัตลักษณ์ทางวัฒนธรรมไทยทรงดำ
4. ปัจจัยที่มีผลทำให้คนไทยทรงดำมีส่วนร่วมในการธำรงรักษาอัตลักษณ์ทางวัฒนธรรมไทยทรงดำ

1. ภูมิหลังและความคงอยู่ของวัฒนธรรมไทยทรงดำในชุมชนไทยทรงดำ

ผลการวิเคราะห์ข้อมูลจากการศึกษาจากเอกสารและการสัมภาษณ์ของกลุ่มเป้าหมาย ผู้วิจัยพบว่า ภูมิหลังและความคงอยู่ของวัฒนธรรมไทยทรงดำในชุมชนไทยทรงดำ สามารถอธิบายได้โดยแบ่งออกเป็น 6 ประการ ดังต่อไปนี้

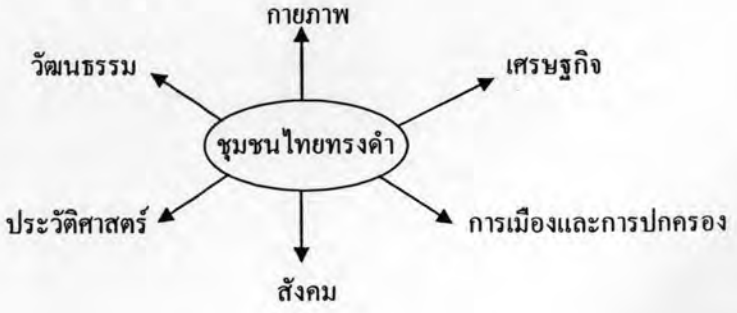

แผนภาพที่ 2 แสดงองค์ประกอบ 6 ประการของชุมชนไทยทรงดำ

ด้านกายภาพ

การวิเคราะห์สภาพทางภูมิศาสตร์ของอำเภอเขาย้อย ผู้วิจัยพบว่า อำเภอเขาย้อยตั้งอยู่ทางทิศเหนือของจังหวัดเพชรบุรี โดยมีชื่อเรียกตามชื่อของภูเขาซึ่งอยู่ในบริเวณพื้นที่ของตำบลเขาย้อย และได้ใช้ชื่อ "อำเภอเขาย้อย" ตั้งแต่ ปี พ.ศ.2445 เป็นต้นมา

แผนภาพที่ 3 แผนที่จังหวัดเพชรบุรี

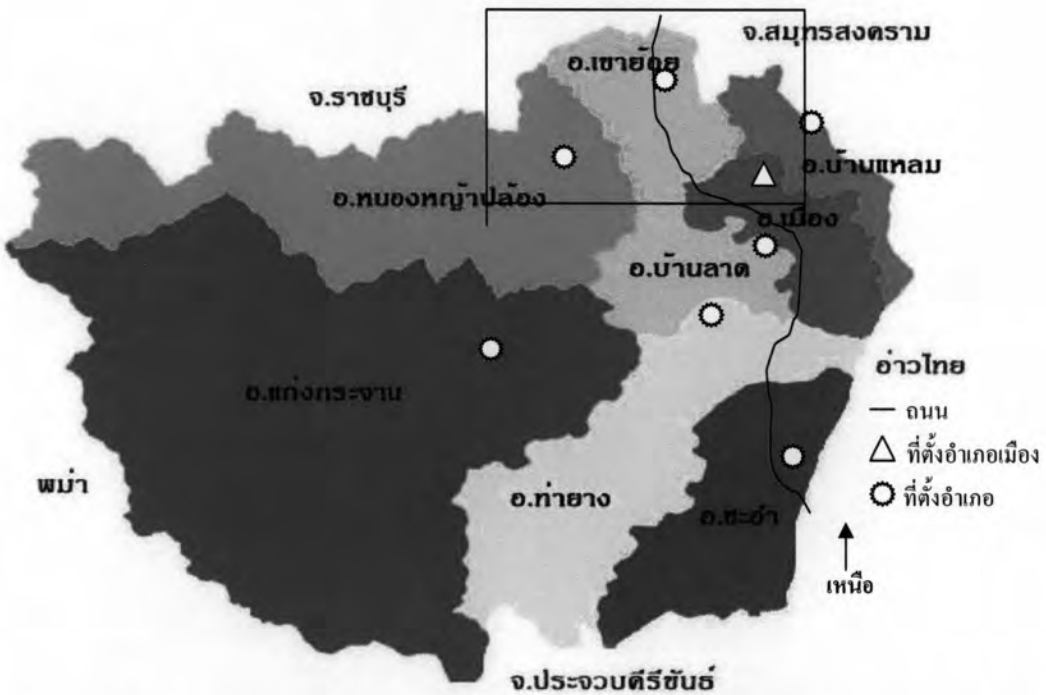

อำเภอเขาย้อยมีระยะทางห่างจากกรุงเทพฯ ตามทางหลวงแผ่นดินหมายเลข 35 ถนนพระราม 2 (สายธนบุรี-ปากท่อ) 97 กิโลเมตร มีพื้นที่ 477 ตารางกิโลเมตร หรือ 273,750 ไร่ ลักษณะภูมิประเทศเป็นที่ราบลาดเอียงต่ำไปทางทิศตะวันออก

อาณาเขตติดต่อกับพื้นที่อำเภอใกล้เคียง ดังนี้

ทิศเหนือ	ติดต่อกับอำเภอปากท่อ จังหวัดราชบุรี อำเภออัมพวาและอำเภอเมือง จังหวัดสมุทรสงคราม
ทิศใต้	ติดต่อกับอำเภอบ้านลาดและอำเภอเมือง จังหวัดเพชรบุรี
ทิศตะวันออก	ติดต่อกับอำเภอบ้านแหลม จังหวัดเพชรบุรี
ทิศตะวันตก	ติดต่อกับอำเภอหนองหญ้าปล้อง จังหวัดเพชรบุรี

อำเภอเขาย้อยแบ่งเขตการปกครองออกเป็น 10 ตำบล 57 หมู่บ้าน ได้แก่ ตำบลหนองชุมพล ตำบลหนองชุมพลเหนือ ตำบลห้วยโรง ตำบลบางเค็ม ตำบลสระพัง ตำบลเขาย้อย ตำบลทับคาง ตำบลหนองปรง ตำบลหนองปลาไหล และตำบลห้วยท่าช้าง

ประชากรในอำเภอเขาย้อย ประกอบด้วย คนไทย คนจีน ลาวพวน ลาวเวียง และไทยทรงดำ (ลาวโซ่ง) ซึ่งไทยทรงดำเป็นประชากรที่มีจำนวนมากที่สุด คิดเป็น 80% ของประชากรทั้งหมดในอำเภอและอาศัยอยู่ในทุกตำบล ดังปรากฏให้เห็นจากคำขวัญประจำอำเภอเขาย้อยที่ประกาศใช้เมื่อปี พ.ศ.2534 ว่า **"หญิงงามทรงดำ ถ้ำวิจิตร ประดิษฐ์จักสาน ไม้ตาลงานกลึง เสียงซึ้งแคนวง"** โดยคำขวัญของอำเภอนี้สะท้อนถึงการให้ความสำคัญของไทยทรงดำที่เป็นประชากรส่วนใหญ่ ทำให้สังคมภายนอกได้รับรู้และเกิดการยอมรับในความแตกต่างของประชากรในพื้นที่

ด้วยเหตุนี้ ชุมชนไทยทรงดำจึงเป็นแหล่งเรียนรู้ทางวัฒนธรรมที่สำคัญแห่งหนึ่งของจังหวัดเพชรบุรี จึงมีนักศึกษาและนักท่องเที่ยวเดินทางเข้ามาหาความรู้ และสัมผัสวิถีชีวิตของคนในชุมชนอยู่บ่อยครั้ง หน่วยงานราชการต่างๆ จึงให้ความสนใจและสนับสนุนให้คนไทยทรงดำอนุรักษ์วัฒนธรรมของตนไว้ไม่ให้สูญหายไป โดยเปิดโอกาสให้คนไทยทรงดำเข้ามามีส่วนร่วมในงานประเพณีสำคัญต่างๆ เพื่อเผยแพร่วัฒนธรรมให้คนภายนอกได้รู้จักมากยิ่งขึ้น

"สำนักงานวัฒนธรรมประจำจังหวัด จะประสานงานกันอยู่ตลอดเวลา ถ้ามีกิจกรรมอะไร บางทีจะแนะนำซึ่งกันและกันว่ามีแหล่งท่องเที่ยวอยู่ตรงนี้ วิถีชีวิตไทยทรงดำเป็นยังไง หน่วยงานที่สนับสนุนมีทั้งจังหวัด ทั้ง ททท. องค์กรปกครองส่วนท้องถิ่น สภาวัฒนธรรมอำเภอก็เข้ามาช่วยค่ะ"

(บรรทม เกตุมั่งมี-สัมภาษณ์ 21 ธ.ค. 2550)

"ขบวนรถแห่ของไทยทรงดำ ถ้าทางจังหวัดขอทางอำเภอมา นายอำเภอเห็นว่าหมู่ไหนมีโซ่ง อย่างหมู่ผมมี ขอ 20 คนนะ ก็แบ่งๆ กันไป ไม่ใช่จะมีแต่หมู่ผม มันมีที่ตำบลทับคาง หนองปรง ห้วยท่าช้าง โอ้ย! มันเยอะ หนองชุมพลเหนือนี่โซ่งเยอะ ก็แบ่งกันไป โดยมากจะจัดที่งานพระนครคีรี"

(อุทัย อาจเอื้อม-สัมภาษณ์ 19 ธ.ค. 2550)

แผนภาพที่ 4 แผนที่อำเภอเขาย้อย

ที่มา: ที่ทำการอำเภอเขาย้อย พ.ศ.2550

การวิจัยครั้งนี้ ผู้วิจัยได้ศึกษาชุมชนไทยทรงดำในตำบลเขาย้อย ซึ่งจากการศึกษาเอกสาร พบว่า พื้นที่ทั้งหมดของตำบลแบ่งออกเป็น 7 หมู่บ้าน ได้แก่ หมู่ที่ 1 ห้วยกระแทก หมู่ที่ 2 เขาย้อย (บ้านบน) หมู่ที่ 3 บ้านห้วย หมู่ที่ 4 ท้ายตลาด หมู่ที่ 5 เขาย้อย (บ้านวัง) หมู่ที่ 6 บ้านน้อย และหมู่ที่ 7 บางสามแพรก ทั้งนี้จากการสอบถามข้อมูล พบว่า ชุมชนไทยทรงดำจะอาศัยอยู่รวมกันหนาแน่นในชุมชนเขาย้อยบ้านบนพัฒนาของหมู่ 2 และชุมชนวังใต้รวมใจพัฒนาของหมู่ 5 ซึ่งสองชุมชนนี้มีพื้นที่ตั้งอยู่ตรงข้ามกัน โดยมีถนนเพชรเกษมตัดผ่านระหว่างชุมชน จึงทำให้การมีส่วนร่วมในการดำเนินกิจกรรมด้านวัฒนธรรมไทยทรงดำ และการสื่อสารภายในชุมชนมีความสะดวกและรวดเร็ว

"ลักษณะของคนในชุมชนนี้ จะเป็นโซ่งส่วนใหญ่ มีเป็นหมู่ๆ เป็นที่ๆ ไป แถบนี้จะมีตั้งแต่หมู่ 2 ข้ามไปทางหมู่ 5 แต่หมู่ 2 มีชุมชนเดียว หมู่ 5 แบ่งเป็น 2 ชุมชน ชุมชนของหมอสมถวิลจะเป็นคนไทยที่มาอยู่ใหม่ นอกจากนี้ที่ดอนคลัง ตำบลทับคางก็มีโซ่งเยอะ เลยไปห้วยท่าช้างก็โซ่ง"

(สมศักดิ์ วิริยะภิญโญ-สัมภาษณ์ 9 ม.ค. 51)

"เขาย้อยมีไทดำเยอะ หมู่ 1 มีเป็นหลังๆ เป็นคนๆ ไป จะมีก็ที่หมู่ 2 กับหมู่ 5 เยอะ และไปทางหนองปรงนั่นทั้งดงเลย เขาบอกว่าเพชรบุรีมีไทดำตั้ง 80% ไม่เฉพาะเขาย้อยหรอก ทางโน้นก็มีทางหัวเขาจีนน่ะ เป็นญาติๆ กัน"

(วิเชียร อาจเอื้อม-สัมภาษณ์ 12 ม.ค. 2551)

ลักษณะของพื้นที่ในตำบลเขาย้อยส่วนใหญ่เป็นภูเขาและที่ราบสูง ทิศตะวันตกมีเขตติดต่อกับพื้นที่ของอำเภอหนองหญ้าปล้องซึ่งเป็นพื้นที่ลาดเอียงไปทางทิศตะวันออก มีพื้นที่ทำนาสลับกันไปในเขตพื้นที่ของตำบลสระพังและตำบลเขาย้อย สภาพดินไม่ค่อยอุดมสมบูรณ์ บางแห่งมีลักษณะเป็นดินภูเขา คือ ดินปนหินกรวดหรือลูกรัง มีภูเขาสำคัญ คือ ภูเขาย้อย ถึงแม้สภาพดินจะไม่มีความอุดมสมบูรณ์ แต่ชุมชนได้รับน้ำจากลำคลองสาธารณะและแหล่งน้ำธรรมชาติหลายสาย เช่น ห้วยหลวง ห้วยตุ๊กลุ๊ก ห้วยตาห้า เป็นต้น นอกจากนี้ภายหลังยังมีการสร้างคลองชลประทานเพื่อใช้ในการเกษตรตลอดทั้งปี

"เมื่อก่อนพื้นที่แถวนี้แย่ การทำมาหากินลำบาก ไม่มีคลองชลประทาน เคยแล้งครั้งหนึ่งตั้ง 7 ปี ปลูกข้าวแล้วไม่ได้กิน พอมีคลองถึงได้เจริญขึ้น"

(สมศักดิ์ วิริยะภิญโญ-สัมภาษณ์ 9 ม.ค. 51)

การเดินทางไปยังตำบลเขาย้อยสามารถเดินทางได้โดยทางรถยนต์ และทางรถไฟที่สถานีเขาย้อย ซึ่งมีการคมนาคมที่สะดวก ทำให้นักท่องเที่ยวเดินทางเข้ามาเยี่ยมชมวัฒนธรรมของท้องถิ่นจำนวนมาก อีกทั้งตำบลเขาย้อยเป็นที่ตั้งของหน่วยงานราชการต่างๆ เช่น ที่ทำการอำเภอเขาย้อย โรงพยาบาลเขาย้อย สำนักงานสาธารณสุขอำเภอเขาย้อย สถานีตำรวจภูธรอำเภอเขาย้อย ฯลฯ และยังอยู่ไม่ไกลจากเขตอำเภอเมืองมากนัก ชุมชนไทยทรงดำจึงมีลักษณะทางสังคมใกล้ชิดกับความเป็นเมือง (urbanism) และความทันสมัย (modernity) ขณะเดียวกันไทยทรงดำยังคงรักษาอัตลักษณ์

ทางวัฒนธรรมได้อย่างดี โดยปรับเปลี่ยนรูปแบบการดำเนินชีวิตได้สอดคล้องกับความทันสมัยที่เข้ามาผสมผสานภายในชุมชน และสอดแทรกภูมิปัญญาและวัฒนธรรมท้องถิ่นให้กับเด็กรุ่นใหม่ตลอดเวลา

แผนภาพที่ 5 สภาพพื้นที่ของชุมชนไทยทรงดำ

"ผมมักจะพูดเรื่องการผสมผสานให้กับเด็ก เพราะยุคนี้เป็นยุคของเทคโนโลยี เราไม่ให้หลงมงายกับสิ่งเก่าๆ มากนักแต่ต้องการให้ผสมผสานกัน คือใช้คำว่า ภูมิปัญญาไทยก้าวไกลทันภูมิปัญญาโลก แต่เราก็บอกว่าสิ่งไหนที่ดีงามเราก็ควรจะรักษาไว้"

(ประสิทธิ์ จำปาวงศ์-สัมภาษณ์ 3 ม.ค. 2551)

"เด็กๆ ปวดหัว ตัวร้อน เป็นไข้ มีหมอเสน หมอเป่าปัดรังควานเล็กๆ น้อยๆ หายบ้างไม่หายบ้างก็ไม่พ้นโรงพยาบาล เมื่อก่อนเขารู้ไว้เพราะโรงพยาบาลมันอยู่ไกล เราก็ใช้หมอโบราณพอประทังไป แต่เดี๋ยวนี้โรงพยาบาลอยู่ใกล้เกิดมาเขาก็นัดให้ไปตรวจ ฉีดวัคซีน มีกำหนดให้ต้องไปมันเลยไม่ค่อยเป็นอะไร"

(เรือ สืบอ่ำ-สัมภาษณ์ 5 ม.ค. 2551)

การที่ชุมชนไทยทรงดำได้รับการพัฒนาและมีสาธารณูปโภคต่างๆ เช่น ไฟฟ้า น้ำประปา โทรศัพท์สาธารณะและหอกระจายข่าว จะทำให้ชุมชนมีความเจริญขึ้น แต่ขณะเดียวกันไทยทรงดำได้นำความทันสมัยเหล่านั้นมาปรับใช้ภายในชุมชน เพื่ออนุรักษ์วัฒนธรรมของตนให้สืบทอดต่อไป โดยการมีส่วนร่วมในการจัดตั้งศูนย์วัฒนธรรมไทยทรงดำ ซึ่งปัจจุบันอยู่ในความดูแลของเทศบาล

ตำบลเขาย้อย ส่งผลให้ชุมชนมีศูนย์กลางในการติดต่อสื่อสารระหว่างกัน และเป็นพื้นที่สำหรับเผยแพร่วัฒนธรรมไทยทรงดำสู่สังคมภายนอก

แผนภาพที่ 6 ศูนย์วัฒนธรรมไทยทรงดำ

การประยุกต์วัฒนธรรมสมัยใหม่เข้ามาสู่ชุมชน แสดงให้เห็นว่า ไทยทรงดำจะเลือกรับความทันสมัยโดยไม่ใช้การรับวัฒนธรรมเข้ามาแทนที่ (substitution) วัฒนธรรมดั้งเดิม แต่จะรับความทันสมัยเข้ามาเพิ่มคุณค่าของวัฒนธรรมที่มีอยู่ให้พัฒนาขึ้น สังเกตได้จากการมีสัญลักษณ์ทางวัฒนธรรมบนหลังคาภายในศูนย์วัฒนธรรมที่เรียกว่า “ขอกุด” รวมถึงการสร้างที่พักในรูปแบบประยุกต์จากบ้านเรือนทรงหลังเต่า เป็นต้น

แผนภาพที่ 7 กิจกรรมภายในศูนย์วัฒนธรรม

แผนภาพที่ 7 (ต่อ) กิจกรรมภายในศูนย์วัฒนธรรม

"วัฒนธรรมไทยทรงดำไม่สูญหายเพราะเราอนุรักษ์ไว้ หมู่ 5 มีศูนย์วัฒนธรรมและทับคางก็มีศูนย์ฯ มีเจ้าหน้าที่คอยดูแล วัฒนธรรมไทยทรงดำเป็นเอกลักษณ์ของเขาย้อย ส่วนใหญ่คนมาเที่ยวกัน อย่างชาวต่างชาติก็อยากรู้ว่าวัฒนธรรมของลาวโซ่งเป็นยังไง เขาจะมาที่ศูนย์ มาพักตามบ้านบ้าง คนรุ่นใหม่ก็สืบสานต่อ อนุรักษ์ไว้ อย่างที่ศูนย์ก็มีเรือนลาวโซ่งให้เขาดู"

(ประสิทธิ์ จำปาวงศ์-สัมภาษณ์ 3 ม.ค. 51)

สำหรับลักษณะบ้านเรือนของไทยทรงดำ พบว่า ปัจจุบันนิยมปลูกสร้างบ้านเรือนตามแบบสมัยใหม่โดยสร้างด้วยไม้ หลังคามุงสังกะสีและยกพื้นเรือนสูง เพื่อเปิดใต้ถุนบ้านเป็นพื้นที่พูดคุยและต้อนรับแขกผู้มาเยือน บางหลังจะเป็นเรือนผสมระหว่างปูนและไม้ แต่ลักษณะนี้จะไม่มีการยกใต้ถุนสูงจากพื้นดิน ซึ่งเปลี่ยนแปลงจากอดีตที่มีโครงสร้างบ้านเรือนทรงหลังคาเต่า เนื่องจากหลังคาบ้านแบบเก่าที่มุงด้วยหญ้าคา เมื่อแห้งมากอาจเกิดไฟไหม้ได้ง่าย ทั้งนี้การตั้งบ้านเรือนของคนไทยทรงดำมักอยู่รวมกันเป็นกลุ่ม สามารถเดินทางไปมาหาสู่กันได้สะดวก โดยอาศัยรถจักรยานหรือมอเตอร์ไซต์เป็นพาหนะ เพื่อสอบถามสารทุกข์สุขดิบและแลกเปลี่ยนข่าวสารระหว่างกัน

ดังนั้น การวิเคราะห์ลักษณะด้านกายภาพของชุมชนไทยทรงดำ จึงแสดงถึงภูมิหลังและความคงอยู่ของวัฒนธรรมไทยทรงดำ จากการที่ภาครัฐได้เล็งเห็นถึงความสำคัญของกลุ่มชาติพันธุ์ไทยทรงดำ โดยการส่งเสริมการจัดกิจกรรมต่างๆ ของชุมชน รวมถึงการสร้างศูนย์วัฒนธรรมไทยทรงดำให้เป็นศูนย์กลางในการพบปะพูดคุยและดำเนินกิจกรรมร่วมกัน ซึ่งเป็นพื้นที่ในการแสดงออกของอัตลักษณ์ทางวัฒนธรรมไทยทรงดำ นอกจากนี้เส้นทางการคมนาคมและลักษณะการตั้งบ้านเรือนใกล้เคียงกัน ส่งผลให้คนไทยทรงดำสามารถรับรู้ข่าวสารกันได้อย่างรวดเร็ว ซึ่ง

ส่วนใหญ่เป็นการพูดคุยแบบเห็นหน้าค่าตากัน (face to face communication) ทำให้การสื่อสารมีประสิทธิภาพ สามารถตรวจสอบความถูกต้องของเนื้อหาสารได้ทันที อีกทั้งยังทำให้ความสัมพันธ์ของคนในชุมชนมีความสนิทสนมมากยิ่งขึ้น

<u>ด้านเศรษฐกิจ</u>

ผลจากการศึกษา พบว่า การประกอบอาชีพหลักของชุมชนไทยทรงดำ คือ อาชีพเกษตรกรรม ได้แก่ การทำนา เนื่องจากเป็นอาชีพดั้งเดิมที่สืบทอดกันมาและมีความสัมพันธ์กับวัฒนธรรมของคนไทยทรงดำ ซึ่งสมัยก่อนการทำนาจะใช้ควายสำหรับไถนา และมีตำนานเล่าว่าแถนหรือเทวดาเป็นผู้ส่งควายให้ลงมาช่วยมนุษย์ทำมาหากิน ดังนั้นควายจึงมีความสำคัญกับการดำเนินชีวิตของไทยทรงดำมาแต่โบราณ และเป็นที่มาของการสร้าง "ขอกุด" ประดับไว้เหนือจั่วหลังคาบ้าน เพราะถือว่าควายมีบุญคุณ เป็นสัญลักษณ์ของความอดทน ความมุ่งมั่น การต่อสู้ และความอุดมสมบูรณ์

ทั้งนี้ การที่ไทยทรงดำอพยพเข้ามาในประเทศไทยเป็นเวลานาน ทำให้มีพื้นที่ประกอบอาชีพเกษตรกรรมจำนวนมาก และไม่มีปัญหาเรื่องที่อยู่อาศัย เพราะได้รับมรดกเป็นที่ดินจากบรรพบุรุษที่เข้ามาจับจองพื้นที่ทำกินในอดีต แต่ปัจจุบันที่ดินอาจลดน้อยลง เนื่องจากการไม่มีความรู้ในการใช้ประโยชน์จากผืนดิน การนำไปจำนอง หรือแบ่งเป็นมรดกให้ลูกหลาน

แผนภาพที่ 8 การทำนาของคนไทยทรงดำ

นอกจากการทำนาเพื่อบริโภคและขายแล้ว คนไทยทรงดำยังมีอาชีพทำไร่ ทำสวน เช่น ปลูกมะพร้าว มะม่วง ฯลฯ อาชีพปศุสัตว์ การประมงน้ำจืดและน้ำเค็ม แต่เมื่อสังคมมีการเปลี่ยนแปลงในระบบเศรษฐกิจ ทำให้คนไทยทรงดำวัยกลางคนหันไปประกอบอาชีพค้าขายและรับจ้างในโรงงานอุตสาหกรรมที่ตั้งอยู่ในพื้นที่ใกล้เคียงมากขึ้น อาชีพเกษตรกรรมจึงเป็นอาชีพที่มีเพียงคนรุ่นเก่าทำไว้เพื่อเลี้ยงชีพตนเท่านั้น

"ทำนาเดี๋ยวนี้ทำคนเดียว ทุกอย่างใช้รถไถหมด บางคนทำนาแต่จ้างคนไถหว่าน ตัวเองแค่มาดูไม่ให้น้ำท่วมน้ำแห้งแค่นั้น กระบวนการกระทำมันลดขั้นตอนไปหมดแล้ว ไม่เหมือนสมัยก่อนจะต้องมาทำเป็นขั้นตอน สมัยนี้ต้นทุนการทำนาสูงมาก วัยทำงานจริงๆ เขาไปทำงานโรงงานกันหมดแล้ว"

(ประนอม สืบอำ-สัมภาษณ์ 11 ม.ค. 2551)

"เดี๋ยวนี้จะทำนาเหมือนเดิมไม่มีแล้ว มันสบายแล้วนะ มีเครื่องยนต์กลไกเยอะ ทำนาเป็นงานอิสระเหมือนธุรกิจส่วนตัว มีเวลาพักผ่อน มีรายได้เราก็ไม่ต้องไปปันให้ใคร แต่บางทีลูกไปด้วยมันกลับมืดก็สงสาร ต้องทำงานบ้างทำโอบ้าง คนรุ่นใหม่มันไม่ทำหรอก ไปทำงานโรงงานหมด จะให้รุ่นเด็กมาสืบต่อ เขาก็ไม่เอาแล้ว"

(อุทัย อาจเอื้อม-สัมภาษณ์ 19 ธ.ค. 2550)

จากการที่มีหน่วยงานราชการต่างๆ ตั้งอยู่ในพื้นที่ของตำบลเขาย้อย ทำให้คนไทยทรงดำจำนวนหนึ่งเข้าไปทำงานในหน่วยงานเหล่านั้น ซึ่งเป็นผลดีต่อการปกครอง การพัฒนา รวมถึงการสื่อสารภายในชุมชน เพราะเป็นการสร้างความสัมพันธ์อันดีและการมีส่วนร่วมของคนในท้องถิ่น เนื่องจากคนไทยทรงดำที่เข้าไปทำงานในหน่วยงานต่างๆ จะมีความเข้าใจวิถีชีวิต ประเพณีวัฒนธรรมที่หลากหลายของชุมชนได้ดีกว่าบุคคลภายนอก ทำให้การดำเนินงานเป็นไปอย่างราบรื่น และสะท้อนให้เห็นว่า คนไทยทรงดำปัจจุบันมีความรู้ ความสามารถ และมีการศึกษาภายในชุมชนที่ดีขึ้น

สำหรับอาชีพที่ชุมชนยังคงรักษาไว้เพื่ออนุรักษ์วัฒนธรรมไทยทรงดำ ได้แก่ การทอผ้าซิ่นลายแตงโมที่เป็นอัตลักษณ์ด้านการแต่งกายของไทยทรงดำ โดยการรวมกลุ่มสตรีทอผ้าไทยทรงดำ ซึ่งส่วนใหญ่จะเป็นผู้สูงอายุที่มีเวลาว่างจากการทำงานมาพบปะพูดคุย ฝึกฝนเทคนิคการทอผ้าให้ทันสมัยและง่ายขึ้น โดยมีคุณศุภิสรา ดังสนั่น ซึ่งเป็นเจ้าหน้าที่ศูนย์การเรียนชุมชน กศน.ต.เขาย้อย เป็นประธานกลุ่ม และมีการแต่งตั้งสมาชิกของกลุ่มเป็นรองประธาน เลขาธิการ เหรัญญิก และคณะกรรมการ ซึ่งได้รับความร่วมมือในการฝึกสอนการทอผ้าจากนักพัฒนากรมาให้ความรู้เกี่ยวกับการทอผ้าด้วยกี่กระตุกและสอนเทคนิคการทำลวดลายต่างๆ ซึ่งเทศบาลตำบลเขาย้อยได้ให้การสนับสนุนโดยนำเงินจำนวนหนึ่งจากงบประมาณที่จัดสรรให้ชุมชนละ 50,000 บาท มาซื้ออุปกรณ์ต่างๆ เช่น กี่ทอผ้า ด้าย ไหม ให้ชาวบ้านและสมาชิกของกลุ่มไว้ใช้ที่ศูนย์วัฒนธรรมไทยทรงดำ

แผนภาพที่ 9 กลุ่มทอผ้าไทยทรงดำ

สำหรับสมาชิกบางคนที่มีพื้นฐานแล้วและมีกี่ทอผ้าของตนเองที่บ้าน ก็ไม่จำเป็นต้องมาทอที่ศูนย์วัฒนธรรมฯ เนื่องจากจำนวนกี่ทอผ้ามีไม่เพียงพอสำหรับสมาชิกทุกคน แต่หลังจากที่สมาชิกทอผ้าเสร็จแล้ว สามารถนำผลิตภัณฑ์มาวางจำหน่ายที่ศูนย์วัฒนธรรมได้ ซึ่งอาจารย์สุดา สายเย็น ประธานชุมชนจะเป็นผู้คำนวณรายได้ให้กับสมาชิกของกลุ่มทุกเดือน นอกจากการทอผ้าแล้ว ชาวบ้านในตำบลเขาย้อยและตำบลใกล้เคียงที่มีฝีมือในการเย็บปักถักร้อย ทำเครื่องจักรสานต่างๆ สามารถนำมาวางจำหน่ายที่ศูนย์วัฒนธรรมได้เช่นเดียวกัน ซึ่งอาชีพหัตถกรรมนี้ทำให้ชาวบ้านกลุ่มผู้สูงอายุมีรายได้ มีความรู้ ความเพลิดเพลิน รวมถึงการเป็นผู้เผยแพร่และอนุรักษ์ศิลปวัฒนธรรมไทยทรงดำจากการเป็นผู้ให้ข้อมูลกับนักท่องเที่ยวที่เดินทางเข้ามาเยี่ยมชมวัฒนธรรมท้องถิ่น

"ทอผ้านี่เราให้ครูมาสอน มีเงินของชุมชน เทศบาลก็ช่วยส่งเสริม พวกอุปกรณ์เขาออกให้หมด ไม่เสียอะไรเลย พวกด้ายเราก็หาเอาบ้าง กี่ตัวนึงก็หลายตังค์ เขาลงทุนให้เยอะ เขาอยากให้อยู่ตรงนี้ คนสมัยนี้ไม่ค่อยทำแล้ว เขาไปทำพวกเครื่องจักรกัน อายุ 30-40 ลูกไปเรียนบ้าง ถ้าทำตรงนี้มันไม่พอ มันเป็นมือก็ช้าหน่อย พวกยายๆ เขาทำเพลินๆ คุยกันสนุกๆ มีแขกมาก็ให้ข้อมูลเขาไป"

(สุดา สายเย็น-สัมภาษณ์ 3 ม.ค. 2551)

"ที่มาทำที่ศูนย์ฯ เพื่อให้ศูนย์มีของไว้บ้าง เลยชวนกันมาทำที่นี่ ไม่งั้นจะมีแต่พนักงานอย่างเดียว เขาจะไม่มีอะไรดู ที่นี่ยายมีเพื่อนคุย เจ้าหน้าที่สอนก็ให้ความรู้ ทำง่ายขึ้น ถ้าคนมาเที่ยวแล้วอยากดู เราก็ทอให้เขาดูบ้างว่าของคนลาวเป็นแบบนี้ อย่างลายแตงโมเขาก็อนุรักษ์ไว้"

(พเยา เอี่ยมพัก-สัมภาษณ์ 5 ม.ค. 2551)

การประกอบอาชีพของคนไทยทรงดำ มีผลต่อการคงอยู่ของวัฒนธรรมไทยทรงดำ เนื่องจากอาชีพทำนาเป็นรากฐานของประเพณีและพิธีกรรมต่างๆ ของชุมชน เช่น ประเพณีปาดตงข้าวใหม่ จะทำกันเมื่อมีการเก็บเกี่ยวข้าวในนาเสร็จ เพื่อบอกให้ผีเรือนรับรู้ว่ามีข้าวใหม่ออกแล้ว เป็นการบ่งบอกถึงความอุดมสมบูรณ์ของบ้านนั้นๆ โดยชาวบ้านจะร่วมกัน "เอาแรง" คือ ช่วยกันเก็บเกี่ยวข้าว ซึ่งเป็นการแสดงถึงความสามัคคีและความสัมพันธ์ของคนในชุมชน แต่เมื่อสังคมเปลี่ยนแปลงไปทำให้ประเพณีสำคัญต่างๆ ลดขั้นตอนและบทบาทลง เช่น ในอดีตจะมีการร่วมแรงร่วมใจกันตำข้าวเพื่อนำไปประกอบพิธีกรรม แต่ปัจจุบันเปลี่ยนมาเป็นการซื้อตามร้านค้าหรือโรงสี ทำให้การมีส่วนร่วมในการดำเนินกิจกรรมของคนไทยทรงดำลดน้อยลงตามไปด้วย

แต่จากการสร้างจิตสำนึกและการสนับสนุนของภาครัฐ เช่น นโยบายการรักษาวัฒนธรรมท้องถิ่น นโยบายการมีส่วนร่วมของชุมชน นโยบายการสื่อสาร ฯลฯ เป็นสิ่งกระตุ้นและเปิดโอกาสให้คนไทยทรงดำมีส่วนร่วมในการดำเนินกิจกรรมเกี่ยวกับวัฒนธรรมไทยทรงดำ ตั้งแต่ขั้นตอนของการวางแผนงาน การผลิตสินค้า การได้รับผลประโยชน์ ตลอดจนการประเมินผลงาน ซึ่งทำให้คนไทยทรงดำรู้จักการบริหารจัดการทรัพยากรท้องถิ่น และการนำภูมิปัญญาต่างๆ ของชุมชนมาใช้ให้เกิดประโยชน์และสร้างรายได้ให้กับสมาชิกในชุมชน อีกทั้งเป็นการฟื้นฟูและอนุรักษ์วัฒนธรรมไทยทรงดำร่วมด้วย

<u>ด้านการเมืองและการปกครอง</u>

ชุมชนไทยทรงดำในตำบลเขาย้อยอยู่ในการปกครองดูแลของ 3 หน่วยงานหลัก ได้แก่ ที่ทำการอำเภอเขาย้อย เทศบาลตำบลเขาย้อย และองค์การบริหารส่วนตำบลเขาย้อย (อบต.) โดยมีพื้นที่ในการปกครองดังนี้

• ที่ทำการอำเภอเขาย้อย มีนายวีรพล บูรณะพานิช ดำรงตำแหน่งนายอำเภอเขาย้อย ปกครองดูแลพื้นที่ใน 10 ตำบล ได้แก่ ตำบลหนองชุมพล ตำบลหนองชุมพลเหนือ ตำบลห้วยโรง ตำบลบางเค็ม ตำบลสระพัง ตำบลเขาย้อย ตำบลทับคาง ตำบลหนองปรง ตำบลหนองปลาไหล และตำบลห้วยท่าช้าง จำนวนทั้งสิ้น 57 หมู่บ้าน

การประสานงานระหว่างที่ทำการอำเภอเขาย้อยกับชาวบ้านในชุมชนไทยทรงดำ จะมีกำนันสมศักดิ์ วิริยะภิญโญ และผู้ใหญ่บ้านหมู่ 5 คือ นายอุทัย อาจเอื้อม เป็นคนกลางในการส่งข่าวสารให้กับประชาชน ซึ่งในวันที่ 2 ของทุกๆ เดือนจะมีการประชุมผู้นำชุมชนร่วมกันทั้ง 10 ตำบล โดยมี

นายอำเภอเขาย้อยเป็นประธานการประชุม เมื่อผู้นำชุมชนได้รับทราบข้อมูลข่าวสารจากหน่วยงานราชการแล้ว ในการประชุมจะมีการแลกเปลี่ยนข่าวสารระหว่างผู้นำชุมชนกับหน่วยงานต่างๆ เช่น การไฟฟ้า การประปา สถานีตำรวจ ฯลฯ ทำให้มีการรับรู้ข่าวสารกันอย่างทั่วถึงและสามารถแสดงความคิดเห็นในการพัฒนาชุมชนร่วมกันได้

• เทศบาลตำบลเขาย้อยมีการเปลี่ยนแปลงฐานะตามพระราชบัญญัติจากสุขาภิบาลมาเป็นเทศบาล เมื่อวันที่ 25 พฤษภาคม พ.ศ.2542 และกรมการปกครอง กระทรวงมหาดไทยได้กำหนดให้เทศบาลตำบลเขาย้อยเป็นเทศบาลชั้น 6 (มีรายได้ไม่เกิน 12 ล้านบาท) มีนางอรอนงค์ ศิริชัย ดำรงตำแหน่งนายกเทศมนตรีคนปัจจุบัน พื้นที่ของตำบลเขาย้อยที่อยู่ในการปกครองของเทศบาลเต็มพื้นที่ คือ หมู่ที่ 3 ถึงหมู่ที่ 6 และพื้นที่ในการปกครองของเทศบาลบางส่วน คือ หมู่ที่ 1 และหมู่ที่ 2

การประสานงานระหว่างเทศบาลกับชาวบ้านในชุมชนไทยทรงดำ จะมีประธานชุมชนคือ นางสุดา สายเย็น และนายธนิสร อินเนียร เป็นตัวแทนของชุมชนรับทราบข่าวสารจากเทศบาลและแจ้งไปยังกำนันและผู้ใหญ่บ้าน เพื่อประกาศผ่านหอกระจายข่าวให้คนไทยทรงดำรับรู้ต่อไป ซึ่งในวันที่ 5 ของทุกๆ เดือน จะมีการประชุมประธานชุมชนและคณะกรรมการชุมชนทั้งหมดที่เทศบาล โดยมีนายกเทศมนตรีเป็นประธานการประชุม

สำหรับการจัดกิจกรรมเกี่ยวกับวัฒนธรรมไทยทรงดำ กองการศึกษาจะเป็นฝ่ายรับผิดชอบและประสานงานกับประธานชุมชน โดยจะมีการรับฟังความคิดเห็นจากชาวบ้านร่วมกันในลักษณะที่เรียกว่า **การประชาคมหมู่บ้าน** เพื่อแลกเปลี่ยนความคิดเห็นระหว่างเจ้าหน้าที่รัฐกับคนไทยทรงดำ ซึ่งเป็นการมีส่วนร่วมในระดับการวางแผนงานจากทุกฝ่ายที่เกี่ยวข้อง ทำให้การสื่อสารในชุมชนมีการโต้ตอบกันและสามารถซักถามข้อสงสัยได้ทันที ทั้งนี้จึงทำให้เกิดความสัมพันธ์อันดีระหว่างสมาชิกในชุมชน

• สำหรับองค์การบริหารส่วนตำบลเขาย้อยมีการเปลี่ยนแปลงฐานะจากสภาตำบลเขาย้อยมาเป็น อบต.เขาย้อย เมื่อวันที่ 23 กุมภาพันธ์ พ.ศ.2540 มีนายประสิทธิ์ จำปาวงศ์ ดำรงตำแหน่งนายกองค์การบริหารส่วนตำบลเขาย้อย มีพื้นที่ในตำบลที่อยู่ในการปกครองเต็มพื้นที่ คือ หมู่ที่ 7 และพื้นที่ที่อยู่ในการปกครองบางส่วน คือ หมู่ที่ 1 และหมู่ที่ 2

การประสานงานระหว่าง อบต.กับคนไทยทรงดำ จะมีสมาชิก อบต.เป็นตัวแทน หมู่บ้านละ 2 คน เพื่อแจ้งข่าวสารให้ผู้ใหญ่บ้านประกาศผ่านหอกระจายข่าวไปยังชาวบ้านในชุมชนให้รับรู้ ซึ่งพื้นที่ในการปกครองของ อบต.จะไม่มีประธานชุมชนเหมือนพื้นที่ในการปกครองของเทศบาล

นอกจากการปกครองพื้นที่ของชุมชนไทยทรงดำ โดยมีเจ้าหน้าที่รัฐเป็นผู้ส่งข่าวสารไปยังสมาชิกในชุมชนแล้ว การจัดกิจกรรมด้านวัฒนธรรมไทยทรงดำจะต้องอาศัยผู้นำที่มีความรู้ความสามารถด้านวัฒนธรรม ซึ่งเป็นผู้ที่สามารถสื่อสารไปยังบุคคลกลุ่มต่างๆ ให้เข้ามามีส่วนร่วมในกิจกรรมของชุมชน และจากการสัมภาษณ์กลุ่มเป้าหมาย พบว่า ผู้นำที่มีความรู้เกี่ยวกับวัฒนธรรมไทยทรงดำ ได้แก่ อาจารย์ถนอม คงยิ้มละมัย ป้าพานี แห่งหน และป้าหวัน คงสนิท เป็นผู้อาวุโสที่มีบทบาทในการเผยแพร่วัฒนธรรมไทยทรงดำให้บุคคลภายนอกได้รู้จัก และเป็นผู้ส่งข่าวสารไปยังชุมชนไทยทรงดำในพื้นที่ใกล้เคียงให้เข้ามาร่วมในกิจกรรมของท้องถิ่น แสดงให้เห็นว่า ผู้นำที่เป็นคนกลุ่มชาติพันธุ์เดียวกันจะเป็นสื่อบุคคลที่ดีในการถ่ายทอดข่าวสารของท้องถิ่น เพราะสามารถเข้าใจเนื้อหาของข่าวสารในกิจกรรมและเป็นที่รู้จักและคุ้นเคยของสมาชิกในชุมชนได้ดีกว่าบุคคลจากภายนอกท้องถิ่น

ดังนั้นการเมืองและการปกครองของชุมชนไทยทรงดำ จึงประกอบด้วยผู้นำที่เป็นทางการและไม่เป็นทางการในการแจ้งข่าวสารไปยังสมาชิกในชุมชน ซึ่งผู้วิจัยพบว่า การดำเนินกิจกรรมเกี่ยวกับวัฒนธรรมไทยทรงดำจะมีการสื่อสารเชื่อมโยงกันทุกระดับ โดยคนไทยทรงดำจะรับรู้ข่าวสารจากหน่วยงานราชการผ่านผู้นำชุมชนที่เป็นทางการ ได้แก่ กำนัน ผู้ใหญ่บ้าน ประธานชุมชน และผู้นำชุมชนที่ไม่เป็นทางการ ได้แก่ ผู้นำด้านวัฒนธรรมไทยทรงดำ ซึ่งเมื่อมีการจัดกิจกรรมต่างๆ สมาชิกในชุมชนจะมีการประชุมและรับฟังความคิดเห็นร่วมกันทุกฝ่าย ทำให้เกิดการมีส่วนร่วมทั้งภายในและภายนอกชุมชน ผู้นำจึงเป็นสื่อกลางในการประสานงานระหว่างหน่วยงานภาครัฐกับสมาชิกในชุมชน ทำให้การสื่อสารมีความเท่าเทียมกัน โดยสลับกันเป็นผู้ส่งสารและผู้รับสาร (Two-way Communication) ส่งผลให้เกิดการมีส่วนร่วมในการอนุรักษ์และฟื้นฟูวัฒนธรรมไทยทรงดำให้คงอยู่ต่อไป

<u>ด้านสังคม</u>

ผลจากการศึกษา พบว่า ชุมชนไทยทรงดำเป็นสังคมที่อยู่บนพื้นฐานของความสัมพันธ์ในระบบเครือญาติเป็นแรงเกาะเกี่ยวทางสังคม (social bonds) ที่สำคัญ ซึ่งได้รับอิทธิพลจากการแต่งงานภายในกลุ่มชาติพันธุ์เดียวกันและการนับถือผีร่วมกัน ทำให้ครอบครัวของคนไทยทรงดำมี

ลักษณะเป็นครอบครัวขยาย เนื่องจากเมื่อฝ่ายชายแต่งงานจะนำภรรยาเข้ามาอาศัยในบ้านพ่อแม่ของตน ส่วนฝ่ายหญิงเมื่อแต่งงานจะไปอาศัยที่บ้านสามี แต่มีการติดต่อไปมาหาสู่กับพ่อแม่ของตน ซึ่งปัจจุบันครอบครัวไทยทรงดำมีขนาดเล็กลง โดยบางคู่อาจปลูกบ้านเรือนอยู่ต่างหาก แต่ไม่ไกลจากบ้านพ่อแม่มากนัก

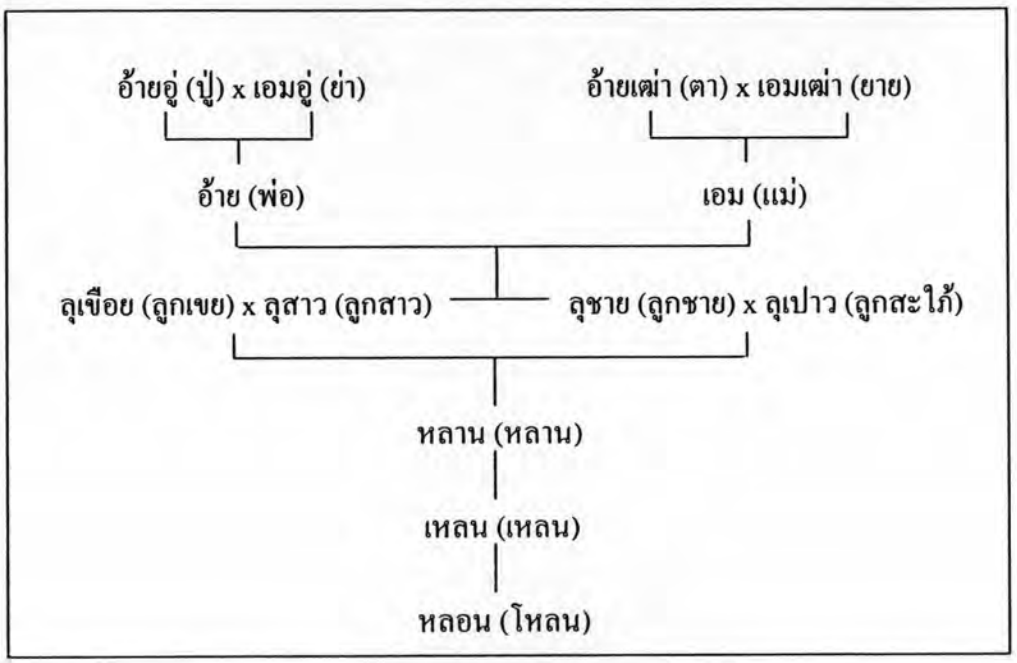

แผนภาพที่ 10 แสดงเครือญาติและคำเรียกในภาษาไทดำ

การสืบสกุลจะนับถือฝ่ายบิดา ลูกชายและภรรยานับถือผีบรรพบุรุษฝ่ายพ่อ ส่วนลูกสาวจะนับถือผีฝ่ายสามี ซึ่งการแบ่งแยกเป็นตระกูลนั้นเรียกว่า "สิง" คล้ายกับการใช้แซ่ของคนจีน โดยภายหลังมีการเติมคำท้าย เช่น "สิงลอ" "สิงคำ" เป็นต้น กลุ่มคนในตระกูลสิงเดียวกันถือว่ามีความเกี่ยวข้องเป็นญาติกัน แต่ปัจจุบันคนไทยทรงดำมีการใช้นามสกุลเช่นเดียวกับคนไทย ส่วนคำว่าสิงมีไว้อ้างถึงในการประกอบพิธีกรรมที่เกี่ยวข้องกับบรรพบุรุษ และยังคงนับถือผีฝ่ายบิดาดังเช่นอดีต

การจัดลำดับชั้นทางสังคมแบบดั้งเดิมของคนไทยทรงดำแบ่งเป็น 2 ระดับ คือ ชนชั้นเจ้าเรียกว่า "ผู้ต๊าว" เป็นตระกูลที่สืบเชื้อสายมาจากชนชั้นปกครองในสมัยก่อน และชนชั้นสามัญชนเรียกว่า "ผู้น้อย" เป็นตระกูลที่อยู่ในการปกครองของผู้ต๊าว ซึ่งผู้ต๊าวจะสามารถทำพิธีเซ่นไหว้ผีเมืองได้ แต่ผู้น้อยจะเซ่นไหว้ผีบรรพบุรุษได้อย่างเดียว ทั้งนี้คนไทยทรงดำมีการยึดถือการจัดลำดับชั้นทางสังคมที่อาจมองไม่เห็นความแตกต่างในชีวิตประจำวัน แต่ในพิธีกรรมของชุมชนจะเป็นเครื่องบ่งชี้การแบ่งชนชั้น โดยผู้ต๊าวจะจัดพิธีใหญ่กว่าผู้น้อยและจะไม่ประกอบพิธีกรรมร่วมกัน

"เขารู้อยู่นะ เพราะสมัยก่อนถือเป็นเรื่องเคร่งครัดมาก ผู้ต๊าวต้องเอาควายทำผี ทำเซ่น ผู้น้อยจะเป็นหมู แต่เดี๋ยวนี้ไม่ทำแล้ว อย่างเซ่นควายอาจเป็นควายจริงแต่เป็นเนื้อควาย แม้กระทั่งผู้น้อยจะฆ่าหมูไม่ทำแล้ว สังคมมันเปลี่ยน ศาสนามันเข้าไปซึมหมดแล้ว เวลามีเสนก็เอาตังค์ไปซื้อ ไม่ต้องฆ่ามัน"

(หยอม ยอดแก้ว-สัมภาษณ์ 5 ม.ค. 2551)

ความแตกต่างระหว่างผู้ต๊าวและผู้น้อยในสังคมไทยทรงดำในอดีต จะอยู่ภายใต้ระบบการปกครองแบบมูลนาย-ไพร่ และเริ่มลดบทบาทลงตั้งแต่คนไทยทรงดำอพยพเข้ามาในประเทศไทย จนมีเรื่องเล่าต่อกันว่า สมัยที่คนไทยทรงดำอพยพมาจากแคว้นสิบสองจุไท พวกผู้ต๊าวจะนั่งแคร่ให้ผู้น้อยหาม แต่พอมาถึงเมืองไทยผู้น้อยก็โยนแคร่ทิ้งปล่อยให้ผู้ต๊าวเดินเอง เนื่องจากมีสถานะเป็นเชลยศึกสงครามเหมือนกัน และจากการศึกษาเอกสาร พบว่า คนไทยทรงดำมีความสัมพันธ์กับการปกครองของไทยมายาวนาน โดยปรากฏในหนังสือเรื่องเจ้าจอมโซ่งว่า แม้คนไทยทรงดำจะอยู่ในสถานะเป็นพลเมืองชั้นสองเพราะไม่ใช่พลเมืองดั้งเดิมในพื้นที่ แต่คนไทยทรงดำได้รับความไว้วางใจให้รับราชการใกล้ชิดกับเจ้านายหลายพระองค์ เริ่มตั้งแต่สมัยพระบาทสมเด็จพระจอมเกล้าเจ้าอยู่หัว (ร.4) ทรงโปรดเกล้าให้คนไทยทรงดำเข้ามาเป็นแรงงานก่อสร้างพระราชวังพระนครคีรี และรับราชการตำแหน่งเด็กชา สังกัดกองมหาดเล็กหลายตระกูล โดยมีหน้าที่เข้าเวรเฝ้าพระราชวัง รับใช้เบ็ดเตล็ดและหามเสลี่ยง จนเป็นตำนาน "ลาวหามเจ้า" ครั้นถึงสมัยสมเด็จพระจุลจอมเกล้าเจ้าอยู่หัว (ร.5) ไทยทรงดำมีความสัมพันธ์กับราชสำนักอย่างกระชับแน่น โดยสตรีไทยทรงดำคนหนึ่งได้รับพระราชทานโปรดเกล้าฯ ให้เข้าสู่ราชสำนักในฐานะ "เจ้าจอม" บาทบริจาริกาในพระบาทสมเด็จพระจุลจอมเกล้าเจ้าอยู่หัว (ร.5) และเป็นที่มาของตำนาน "เจ้าจอมโซ่ง" อันเป็นเกียรติภูมิของไทยทรงดำในสยาม (ทวีโรจน์ กล่ำกล่อมจิตต์, 2550) เนื่องจากความซื่อสัตย์ของคนไทยทรงดำและความไว้วางใจจากราชสำนัก ทำให้ไทยทรงดำมีบทบาทในระดับชนชั้นปกครองจนกระทั่งมีการประกาศเลิกทาสจึงทำให้ความสำคัญของการแบ่งระดับชนชั้นลดบทบาทลง และคนไทยทรงดำในจังหวัดเพชรบุรีจึงได้อพยพไปอยู่ตามจังหวัดต่างๆ

ทั้งนี้ สังคมไทยทรงดำปัจจุบันยังมีการแบ่งระดับชนชั้นที่สืบเนื่องมาจากอดีต โดยผู้ต๊าวจะได้รับการนับถือและยกย่องให้เป็นหมอทำพิธีต่างๆ และผู้น้อยจะวางตัวในฐานะชนชั้นรองลงมา ตัวอย่างเช่น ผู้ต๊าวจะไม่แต่งงานกับผู้น้อยและผู้น้อยจะไม่นั่งในระดับเดียวกับผู้ต๊าว เป็นต้น ส่งผลให้ชุมชนไทยทรงดำมีการเคารพนับถือระหว่างกัน โดยจะนับถือผู้สูงอายุในชุมชนเป็นหลัก และมีความสัมพันธ์ทางสังคมแบบเครือญาติเป็นสิ่งยึดเหนี่ยวความผูกพันกันอย่างแน่นแฟ้น

ด้านประวัติศาสตร์

การศึกษาความเป็นมาของชุมชนไทยทรงดำด้านประวัติศาสตร์ พบว่า คนไทยทรงดำรุ่นก่อนจะถ่ายทอดเรื่องเล่าหรือตำนานต่างๆ มายังผู้สูงอายุในชุมชน เพื่ออธิบายถึงความเป็นชาติพันธุ์เดียวกันจากการอพยพและการตั้งถิ่นฐานร่วมกันมา โดยผู้วิจัยสามารถแบ่งเป็น 6 องค์ประกอบ ดังนี้

1. การมีชื่อร่วมกัน ผลจากการศึกษา พบว่า การเรียกชนกลุ่มนี้ว่า ไทยทรงดำหรือลาวโซ่ง มาจากอัตลักษณ์ในการแต่งกายที่นิยมสวมเสื้อผ้าสีดำ และที่เรียกว่า ลาว เพราะเข้าใจว่าเป็นคนลาวที่อพยพมาจากเวียงจันทน์ มีขนบธรรมเนียมประเพณีส่วนใหญ่คล้ายคลึงกับลาว ส่วนคำว่า "โซ่ง" เป็นคำเรียกของคนไทยและลาวพวนในถิ่นที่คนไทยทรงดำอาศัยอยู่ เพราะคนไทยทรงดำชอบนุ่งกางเกงทั้งชายและหญิง โดยเฉพาะผู้หญิงนิยมนุ่งกางเกงเวลาทำงานหนัก ซึ่งจากคำจำกัดความในพจนานุกรมราชบัณฑิตยสถาน (2493) กล่าวถึงคำว่า "โซ่ง" มาจากคำว่า "ซงดำ" หมายถึง ผู้ไทที่นุ่งกางเกงดำและเพี้ยนมาเป็น "ลาวโซ่ง" ต่อมาในปี พ.ศ. 2500 มีการใช้คำว่า "ไทยทรงดำ" เป็นภาษาทางราชการขึ้นในจังหวัดเพชรบุรี เพื่อไม่ให้เกิดการแบ่งแยกของคนในท้องถิ่นเดียวกัน

"ถ้าเรียกว่า ลาว จะกลัวเป็นการแบ่งแยก ไทยทรงดำเป็นภาษาเขียนอยู่ในสายเลือดไปแล้ว ลาวโซ่งจริงๆ เป็นคนไทย เราไม่ใช่ลาว แต่ถูกเรียกว่าลาว จนตัวเราเรียกว่าลาว แต่นักวิชาการเรียกพวกเราว่า คนไทย เพราะเรามีภาษาไทดำของเราไง"

(ถนอม คงยิ้มละมัย-สัมภาษณ์ 26 ธ.ค. 2550)

2. การมีประวัติการอพยพร่วมกัน ผลจากการศึกษา พบว่า ไทยทรงดำเป็นชนชาติไท-ไต กลุ่มหนึ่ง มีถิ่นฐานเดิมอยู่ในแถบลุ่มแม่น้ำดำหรือแม่น้ำแท้ของเมืองแถง ซึ่งเดิมเป็นเมืองใหญ่ของแคว้นสิบสองจุไท ปัจจุบันคือจังหวัดเดียนเบียนฟูที่อยู่ทางทิศตะวันตกเฉียงเหนือของประเทศเวียดนาม ผลจากการสงครามและนโยบายการรวบรวมไพร่พลเมือง ทำให้คนไทยทรงดำอพยพเข้ามาในประเทศไทยหลายครั้ง

ครั้งแรกปี พ.ศ. 2322 พระเจ้ากรุงธนบุรีทรงโปรดเกล้าฯ ให้คนไทยทรงดำไปตั้งบ้านเรือนที่ตำบลท่าแร้ง อำเภอบ้านแหลม จังหวัดเพชรบุรี แต่เนื่องจากสภาพภูมิประเทศแตกต่างจากถิ่นฐานเดิมของคนไทยทรงดำเพราะพื้นที่อยู่ติดกับทะเล ทำให้เจ็บป่วยเป็นจำนวนมาก คนไทยทรงดำจึงย้ายมาตั้งบ้านเรือนใหม่ที่ตำบลหนองปรง อำเภอเขาย้อย เนื่องจากมีป่าไม้และภูเขามาก อีกทั้งพื้นที่

อยู่ใกล้กับพระนคร สะดวกแก่การควบคุมดูแลในการเป็นกำลังผลิตเสบียง ส่งส่วย และใช้แรงงานชายฉกรรจ์ในกิจการของทางราชการ

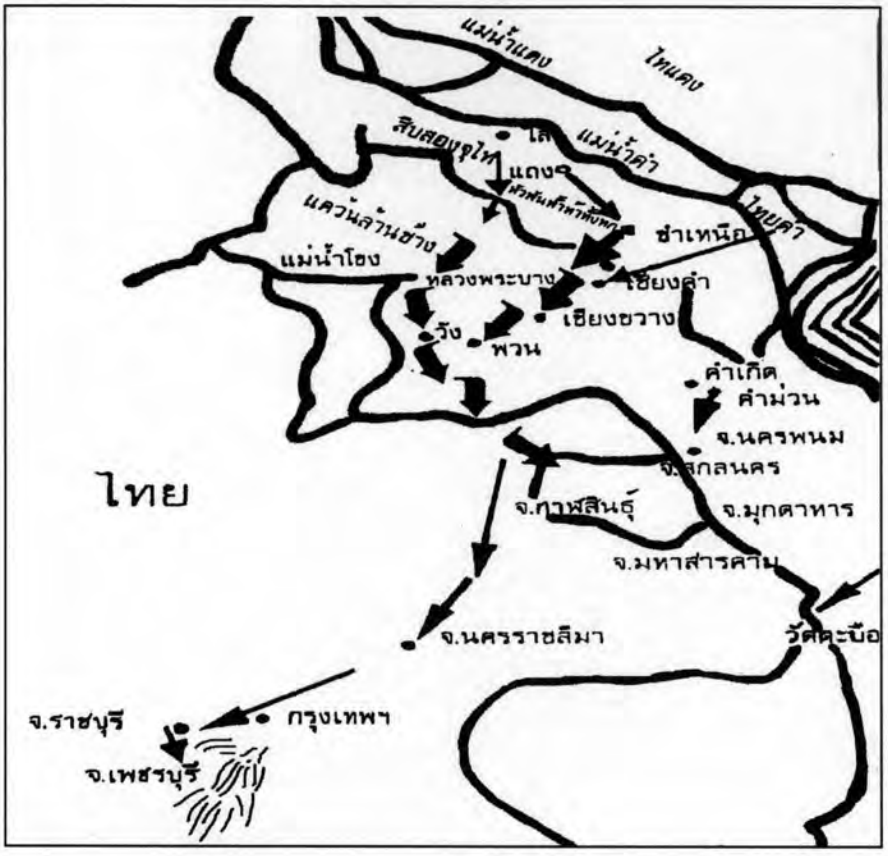

แผนภาพที่ 11 แสดงถิ่นฐานเดิมและเส้นทางการอพยพของไทยทรงดำ

ครั้นถึงปี พ.ศ. 2335 สมัยรัชกาลที่ 1 แห่งกรุงรัตนโกสินทร์ ขณะนั้นเวียงจันทน์ยังขึ้นกับกรุงเทพฯ เจ้าเมืองพวนเกิดแข็งข้อต่อเวียงจันทน์โดยเปลี่ยนใจไปอยู่ข้างญวน เจ้านันทเสนแห่งเวียงจันทน์จึงยกทัพไปปราบ ครั้นได้เมืองพวนแล้วยกทัพต่อขึ้นไปตีเมืองแถง จึงกวาดต้อนลาว พวนและไทยทรงดำมาถวายรัชกาลที่ 1 โดยถูกส่งไปอยู่ที่เมืองเพชรบุรีรวมกับพวกที่อพยพเข้ามาก่อนตั้งแต่ครั้งกรุงธนบุรี

ในสมัยรัชกาลที่ 3 ระหว่างปี พ.ศ. 2377 ถึง พ.ศ. 2381 ภายหลังจากมีชัยชนะในศึกเจ้าอนุวงศ์แห่งเวียงจันทน์แล้ว กองทัพไทยและกองทัพหลวงพระบางได้ขึ้นไปกวาดต้อนไทยทรงดำจากสิบสองจุไทยเข้ามากรุงเทพฯ อีกหลายครั้ง โดยคนไทยทรงดำที่ถูกกวาดต้อนเข้ามาถูกส่งไปเมืองเพชรบุรีทั้งหมด

สมัยต้นรัตนโกสินทร์ การอพยพย้ายถิ่นของคนไทยทรงดำในเขตหัวเมืองชั้นในค่อนข้างยาก เนื่องจากถูกควบคุมด้วยระบบมูลนาย ถ้าหากไพร่หนีและขาดจำนวนไปมูลนายต้องรับผิดชอบในผลประโยชน์ที่ทางราชการสูญเสียไป ดังนั้นจึงเป็นเงื่อนไขบังคับที่มูลนายต้องตรวจตราควบคุมไพร่ในสังกัดให้ครบจำนวนอยู่เสมอ

ในสมัยรัชกาลที่ 5 เมื่อพระบาทสมเด็จพระจุลจอมเกล้าเจ้าอยู่หัวทรงปฏิรูปการปกครอง มีการออกพระราชบัญญัติเกณฑ์ทหารและยกเลิกระบบไพร่ ทำให้การควบคุมคนผ่านมูลนายถูกยกเลิกไป ดังนั้นการอพยพย้ายถิ่นของไทยทรงดำในเขตหัวเมืองชั้นใน จึงเกิดขึ้นได้สะดวกและกว้างขวางขึ้น ไทยทรงดำจึงอพยพย้ายถิ่นฐานไปตั้งบ้านเรือนอยู่ในจังหวัดต่างๆ ของประเทศไทย

ทั้งนี้ จากการสัมภาษณ์ของผู้สูงอายุในชุมชน พบว่า คนรุ่นก่อนได้ถ่ายทอดเรื่องราวการอพยพย้ายถิ่นที่มีมาตั้งแต่อดีตสู่รุ่นปัจจุบัน เพื่อเน้นย้ำความสัมพันธ์ระหว่างคนไทยทรงดำในจังหวัดเพชรบุรีและคนไทยทรงดำที่อยู่ในพื้นที่ต่างๆ ซึ่งสะท้อนถึงการมีบรรพบุรุษร่วมกันที่สืบเชื้อสายมาจากถิ่นฐานเดียวกัน เป็นการสร้างความสัมพันธ์ของกลุ่มชาติพันธุ์ไม่ให้สูญหายไป

"เขาเล่าว่าเดินมาไกล มีหาบมา มีคานมา ถ้าค้างคืนตรงไหนก็วางตรงนั้น จากนี่ไปถึงชุมพรเดินเอานะ มีหม้อ มีข้าว มีดตรงไหนหุงตรงนั้น ตามทางไป เดินไป แต่ไม่ไกลหรอก ข้าวสารไม่ให้ขาด ใส่หาบไป หาบเหมือนกะเหรี่ยง พวกตำนานนี่คนก่อนเขารู้กัน"

(มา แหวนวงศ์-สัมภาษณ์ 5 ม.ค. 2551)

3. การมีตำนานเกี่ยวกับการเกิดและการสืบเชื้อสายร่วมกัน ผลจากการศึกษา พบว่า คนไทยทรงดำมีเรื่องเล่าที่ถ่ายทอดเกี่ยวกับกำเนิดของกลุ่มชาติพันธุ์ คือ ตำนานน้ำเต้าปุง มีใจความว่า ต้นกำเนิดของคนไทยทรงดำออกมาจากผลน้ำเต้าที่มีลักษณะยาวพร้อมกับกลุ่มชาติพันธุ์อื่นๆ จึงมีความสำนึกถึงการเป็นพี่น้องร่วมกันและมีความสัมพันธ์ต่อกันมา ซึ่งความเชื่อของคนไทยทรงดำได้ปรากฏในพงศาวดารเมืองแถงว่า เมืองแถงแต่เดิมแผ่นดินเป็นทุ่งว่างเปล่า มีเทวดาชายหญิง 10 องค์ จะจุติไปเป็นต้นชาติมนุษย์ จึงอธิษฐานจิตสร้างน้ำเต้าและเข้าไปอยู่ในนั้น ต่อมาผลน้ำเต้าลอยไปตกบนภูเขาแล้วแตก คนชาติพันธุ์ต่างๆ จึงออกจากผลน้ำเต้าตามลำดับ คือ ข่า ไทดำ ลาวพุงขาว ฮ่อ และแกว (ญวน) แต่ข่าไม่อาบน้ำ ร่างกายจึงหมองคล้ำ ไทดำและลาวอาบน้ำ ผิวจึงเป็นนวลใย ไทดำไปตั้งเมืองแถง แต่ข่าเกียจคร้านจึงไปอยู่ตามภูเขา พวกไทดำมีขุนลอตั้งตัวเป็นเจ้าอยู่ที่ตำบลสามหมื่นที่เรียกว่า เมืองแถง ต่อมาไทดำได้แยกย้ายไปตั้งเมืองใหม่หลายเมือง เพื่อขยายกลุ่มชนและวัฒนธรรมไปยังเมืองต่างๆ

แผนภาพที่ 12 ลักษณะผลน้ำเต้าตำนานการเกิดของไทยทรงดำ

การมีตำนานร่วมกันเป็นการสนับสนุนสังคมของคนไทยทรงดำที่มีความสัมพันธ์ในระบบเครือญาติและการนับถือผีเดียวกัน ทำให้คนไทยทรงดำมีจิตสำนึกในการรักพวกพ้องและมีกฎเกณฑ์ในการจัดระเบียบทางสังคม ซึ่งสมัยก่อนจะเห็นได้จากการแต่งงานภายในกลุ่มไทยทรงดำด้วยกันเอง แม้ปัจจุบันจะมีการแต่งงานข้ามวัฒนธรรมกันมากขึ้น แต่คนไทยทรงดำไม่ได้ละทิ้งการนับถือผีเดียวกัน ทำให้ระบบสังคมของคนไทยทรงดำมีเครือข่ายทางวัฒนธรรมที่มีความสัมพันธ์กันอย่างแน่นแฟ้น

4. การมีวัฒนธรรมร่วมกัน ผลจากการศึกษา พบว่า ความเชื่อทางศาสนาถือเป็นพื้นฐานทางวัฒนธรรมของชุมชนไทยทรงดำ ได้แก่ ความเชื่อเกี่ยวกับขวัญ แถน และผี ซึ่งเชื่อว่าในร่างกายของมนุษย์มีขวัญประจำอยู่ตามอวัยวะต่างๆ หากขวัญยังอยู่ครบจะทำให้บุคคลนั้นมีชีวิตเป็นปกติสุข แต่ถ้าขวัญเกิดหนีหายออกไปจากร่างกายจะทำให้เกิดอาการเจ็บไข้ไม่สบาย จำเป็นต้องหาวิธีเรียกขวัญกลับคืนมา ส่วนแถนคือเทวดาที่อยู่ในเมืองฟ้า เป็นผู้กำกับความเป็นไปของโลกมนุษย์ ดังนั้นจึงต้องไม่กระทำการใดๆ ที่ทำให้แถนโกรธหรือลงโทษ และผีหมายถึงขวัญของคนที่ตายแล้ว สามารถเดินทางไปที่ต่างๆ ด้วยตัวเองได้ และถ้ากลับมาอยู่ที่เรือนก็จะเป็นผีเรือน นอกจากนี้ยังมีผีป่า ผีเมือง ผีประจำหมู่บ้าน ซึ่งสามารถบันดาลโชคชะตาทั้งดีและร้ายให้กับมนุษย์ จึงจำเป็นต้องมีการเซ่นไหว้ผีตามวาระต่างๆ ทั้งนี้พิธีกรรมของคนไทยทรงดำสามารถเชื่อมโยงระบบความเชื่อทางศาสนาเข้ากับความสัมพันธ์ทางสังคม โดยความเชื่อและแบบแผนของพิธีกรรมที่คงอยู่สะท้อนโครงสร้างทางสังคมที่มีในอดีต

ประเพณีและวัฒนธรรมไทยทรงดำจึงสืบเนื่องมาจากความเชื่อทางศาสนา และสภาพแวดล้อมทางสังคม เช่น พิธีเสนเรือน คือ พิธีเซ่นไหว้ผีบรรพบุรุษที่คนไทยทรงดำสืบทอดกันมาตามสายของตระกูลที่เรียกว่า สิ่ง (คล้ายกับตระกูลแซ่ของคนจีน) แสดงออกถึงความกตัญญูกตเวที พิธีปาดตงข้าวใหม่ คือ พิธีที่ทำหลังจากเก็บเกี่ยวข้าวในนาเสร็จแล้วมีการเลี้ยงฉลอง ร่วมแรงร่วมใจกันตำข้าวเพื่อใช้ในการประกอบพิธีกรรม เป็นการสร้างความสามัคคีของสมาชิกในชุมชน ส่วนการอิ้นกอนฟ้อนแคน คือ การละเล่นของไทยทรงดำ ซึ่งในอดีตมีวัตถุประสงค์เพื่อหาคู่ครอง แต่ปัจจุบันเป็นการแสดงให้คนภายนอกได้ชม เพื่อสร้างความสนุกสนานและความเพลิดเพลิน นอกจากนี้คนไทยทรงดำมีอัตลักษณ์ทางวัฒนธรรม ได้แก่ การแต่งกายด้วยชุดสีดำ มีทรงผมบ่งบอกระดับอายุ มีภาษาพูดและภาษาเขียนของตนเอง ซึ่งวัฒนธรรมที่มีมาตั้งแต่อดีตยังคงมีให้เห็นในพิธีกรรมสำคัญของชุมชน แต่การละเล่นบางอย่างเริ่มสูญหายไปเนื่องจากสมาชิกในชุมชนมีภาระหน้าที่ในการประกอบอาชีพมากขึ้น

5. การมีอาณาเขตร่วมกัน ผลจากการศึกษา พบว่า ชุมชนไทยทรงดำมีความเชื่อเรื่องแถนเป็นสิ่งยึดเหนี่ยวจิตใจ โดยแสดงออกในรูปของพิธีกรรมต่างๆ เช่น พิธีศพ ผู้ที่ตายแล้วจะต้องสวมชุดดำหรือวางไว้บนโลงศพ เพื่อเป็นสัญลักษณ์นำทางไปหาแถน หากไม่มีชุดดำเป็นสัญลักษณ์ทางชาติพันธุ์จะทำให้ไม่สามารถไปเฝ้าแถนก่อนจะกลับมาประจำอยู่ที่เรือนและกลายเป็นผีเรือนได้

การบอกทางให้ขวัญของผู้ตายไปเฝ้าแถนได้ถูกนั้น จะมีการจารึกเป็นหนังสือภาษาไทดำเรียกว่า "ปั๊บ" โดยจะบอกเส้นทางอย่างละเอียดตั้งแต่เส้นทางออกไปจากหมู่บ้านไปตามชุมชนไทยทรงดำที่สำคัญในจังหวัดนครปฐมและสุพรรณบุรีก่อน จากนั้นจึงทับรอยกับเส้นทางอพยพของคนไทยทรงดำในอดีต จึงเป็นการตอกย้ำความเป็นมาของกลุ่มชาติพันธุ์ ทำให้คนไทยทรงดำได้รับรู้ถึงถิ่นกำเนิดและประวัติความเป็นมาของตน รวมถึงการมีเครือข่ายความสัมพันธ์ที่เกี่ยวข้องกันของชุมชนไทยทรงดำทั้งที่อยู่ใกล้และห่างไกลออกไป ความเชื่อเรื่องแถนจึงเป็นสถานที่ทางสัญลักษณ์ในการมีอาณาเขตร่วมกันของไทยทรงดำนั่นเอง

"เขาเล่าว่าเวลาตายถ้าไม่มีผ้าไหมประดิษฐ์จะไปเมืองเขาไม่ได้ เพราะไม่เหมือนเขา ตระกูลจะอยู่เป็นหย่อมๆ เหมือนคนจีนต้องตามแซ่ คนลาวก็ต้องตามสิ่ง สิ่งคือตระกูลนั่นแหล่ะ ปู่ย่าตายายบอกไว้ให้ไปอยู่ตรงนั้น ถ้าคนไหนไม่ทำตั้งแต่แรก ไปไม่ถูก ไปไม่ถึง ไม่มีเสื้อแบบนี้เข้าพิธีไม่ได้ ต้องมีทุกคน เป็นเหมือนป้ายประกาศว่าตัวเราเป็นลาวโซ่ง"

(สังเวียน ขันติกิจ-สัมภาษณ์ 12 ม.ค. 2551)

6. การมีสำนึกเป็นหนึ่งเดียวกัน ผลจากการศึกษา พบว่า คนไทยทรงดำมีสำนึกถึงความเป็นอัตลักษณ์และความเป็นหนึ่งเดียวกัน โดยการรวมเป็นกลุ่มหรือโครงการต่างๆ ในชุมชน ซึ่งในอดีตก่อนที่ศูนย์วัฒนธรรมไทยทรงดำจะอยู่ในความดูแลของเทศบาลได้ถูกริเริ่มจากแนวความคิดของลุงประนอม สืบอ่ำ อดีตกำนันตำบลเขาย้อย เนื่องจากต้องการเผยแพร่วัฒนธรรมไทยทรงดำให้คนภายนอกได้รู้จักและพัฒนาชุมชนไทยทรงดำให้มีความเป็นอยู่ดีขึ้น โดยการรวมกลุ่มสมาชิกในชุมชนจัดตั้งโครงการโฮมสเตย์ให้นักท่องเที่ยวได้มาพักอาศัยร่วมกับคนไทยทรงดำ เพื่อศึกษาวิถีชีวิตและวัฒนธรรมของชุมชน ซึ่งชาวบ้านต่างมีความกระตือรือร้นในการต้อนรับนักท่องเที่ยว และมีการนำวิทยากรมาฝึกสอนภาษาอังกฤษให้กับสมาชิกในกลุ่ม การช่วยกันทำความสะอาดบ้านเรือนและพื้นที่ใกล้เคียง การรวมกลุ่มอาชีพทำขนม ฯลฯ โดยมีการประชุมปรึกษาหารือร่วมกัน มีการวิเคราะห์และประเมินผลโครงการเพื่อนำมาปรับปรุง อีกทั้งได้รับความร่วมมือจากคนไทยทรงดำในตำบลใกล้เคียงด้วยการนำอุปกรณ์เครื่องใช้ต่างๆ มาสร้างศูนย์วัฒนธรรมไทยทรงดำให้เป็นศูนย์กลางในการดำเนินกิจกรรมของชุมชน ซึ่งเป็นการมีส่วนร่วมกันในทุกระดับและเป็นการสำนึกถึงอัตลักษณ์ทางชาติพันธุ์ที่มีร่วมกัน ทั้งนี้การรวมกลุ่มกันเป็นการแสดงออกถึงความเข้มแข็งทางสังคมและวัฒนธรรมของไทยทรงดำ

การวิเคราะห์ด้านประวัติศาสตร์โดยแบ่งเป็นองค์ประกอบต่างๆ ทำให้ทราบถึงภูมิหลังและความคงอยู่ของวัฒนธรรมไทยทรงดำจากการมีชื่อร่วมกัน การสืบเชื้อสายร่วมกัน การอพยพร่วมกัน การมีอาณาเขตร่วมกัน การมีวัฒนธรรมร่วมกัน และการมีสำนึกเป็นหนึ่งเดียวกัน ซึ่งทำให้คนไทยทรงดำมีการรวมกลุ่มกันเป็นประชาคมทางชาติพันธุ์ (Ethnic Community) ที่เป็นเครือข่ายทางสังคมและวัฒนธรรมที่เหนียวแน่นไม่ว่าจะอยู่ในพื้นที่ใดก็ตาม การสะท้อนถึงความสัมพันธ์และความเอื้ออาทรต่อกันของคนไทยทรงดำที่ได้รับการปลูกฝังมาจากคนรุ่นก่อนได้ถ่ายทอดความเป็นอันหนึ่งอันเดียวกันนี้ไปยังคนรุ่นต่อๆ ไป เพื่อสร้างความสามัคคีและความสำนึกในการรักพวกพ้อง รวมถึงการมีส่วนร่วมในการรักษาอัตลักษณ์ทางวัฒนธรรมของกลุ่มชาติพันธุ์ไทยทรงดำ

<u>ด้านวัฒนธรรม</u>

การวิเคราะห์ด้านวัฒนธรรมของชุมชนไทยทรงดำ จากการสังเกตและการสัมภาษณ์ พบว่าคนไทยทรงดำมีวัฒนธรรมที่เป็นเอกลักษณ์เฉพาะของตนเอง ซึ่งมีวัฒนธรรมบางอย่างแตกต่างจากคนไทยอย่างเห็นได้ชัด โดยผู้วิจัยใช้กรอบในการพิจารณาวัฒนธรรมโดยแบ่งเป็น 2 ประเภท คือ วัฒนธรรมทางวัตถุและวัฒนธรรมที่ไม่ใช่วัตถุ ดังนี้

1. วัฒนธรรมทางวัตถุ (Material Culture) คือ สิ่งของเครื่องใช้ที่สามารถจับต้องได้ เพราะมีรูปร่าง ขนาด และน้ำหนัก ได้แก่ การแต่งกาย ทรงผม อาหาร เครื่องมือเครื่องใช้

การแต่งกาย อัตลักษณ์ด้านการแต่งกายของคนไทยทรงดำ คือ เสื้อผ้าสีครามเข้มถึงสีดำ มีคุณสมบัติให้ความอบอุ่นแก่ร่างกายได้ดี คนไทยทรงดำเชื่อว่าเป็นสีที่อยู่ในวรรณะเย็น แสดงถึงความโศกเศร้า ความอ้างว้างและเดียวดายที่ต้องพลัดพรากจากพี่น้องและบ้านเกิดเมืองนอน สำหรับเสื้อผ้าที่ใช้ในชีวิตประจำวันและมีให้เห็นทั่วไปในชุมชน คือ เสื้อก้อม เสื้อฮี ส้วงขาฮี หรือส้วงก้อม ผ้าซิ่นลายแตงโม และผ้าเปียว นอกนั้นคนไทยทรงดำจะแต่งเฉพาะเมื่อมีพิธีกรรมสำคัญของชุมชน

แผนภาพที่ 13 การแต่งกายของไทยทรงดำด้วยเสื้อก้อม

หอสมุดกลาง ศูนย์วิทยทรัพยากร จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย

- **เสื้อก้อมชาย** เป็นเสื้อลำลองของคนไทยทรงดำที่ใช้สวมใส่ในโอกาสต่างๆ เช่น ไปเที่ยว ไปเกี้ยวสาว หรือไปงานที่ไม่เป็นพิธีมากนัก ซึ่งเป็นเสื้อที่ใช้ในชีวิตประจำวัน เสื้อก้อมชายจะมีสีครามเข้มหรือดำ ผ่าหน้าตลอด แขนกระบอก ติดกระดุมเงินประมาณ 10-20 เม็ด มีลักษณะเข้ารูปตรงเอวแล้วผายออกยาวลงมาถึงสะโพกบน เสื้อก้อมชายจะยาวกว่าเสื้อก้อมหญิง

- **เสื้อก้อมหญิง** เป็นเสื้อสีครามเข้มเกือบดำ สามารถใช้ได้ทั้งสองด้าน ลักษณะเป็นเสื้อคอกลมผ่าหน้า แขนกระบอกเข้ารูป ติดกระดุมเงินถี่ประมาณ 10-12 เม็ด เสื้อก้อมจะใส่คู่กับผ้าซิ่นเป็นชุดลำลอง หรือชุดประจำของหญิงไทยทรงดำที่ใช้ใส่ได้ทุกโอกาส

การสวมใส่เสื้อก้อมซึ่งถือเป็นอัตลักษณ์ทางวัฒนธรรมด้านการแต่งกายของไทยทรงดำ จะมีให้เห็นโดยทั่วไป ซึ่งเมื่อมีการจัดงานสำคัญในชุมชน เช่น งานประเพณีไทยทรงดำ หรือการต้อนรับบุคคลสำคัญต่างๆ คนไทยทรงดำจะนิยมนำมาสวมใส่ เพื่อเผยแพร่และแสดงออกถึงการเป็นคนกลุ่มชาติพันธุ์เดียวกันที่ยังคงอนุรักษ์วัฒนธรรมของตนไว้ได้อย่างชัดเจน

แผนภาพที่ 14 ลักษณะลวดลายของเสื้อฮีทั้งด้านในและด้านนอก

- **เสื้อฮี** มีทั้งชายและหญิง เป็นเสื้อรูปสามเหลี่ยมตัววี แขนยาวเลยข้อศอกเล็กน้อย ตรงปลายแขนตกแต่งด้วยผ้าไหมสีต่างๆ บ่าหน้าทั้งสองตกแต่งลายดอกแปด ดอกพรม หรือทำเอื้อตานกแก้ว เอื้อขอ ชายเสื้อด้านในเย็บดอกรอบตัวเสื้อ เสื้อฮีจะแตกแต่งด้วยลวดลายสวยงามโดยเฉพาะด้านในจะตกแต่งมากกว่าด้านนอก เสื้อฮีของผู้หญิงจะเป็นแบบสวมหัว ส่วนเสื้อฮีของผู้ชายจะผ่าหน้า ด้านข้างตัวเสื้อจะผ่าถึงเอว เอาไว้ใช้คลุมโรงศพ พาดที่เรือนคนตาย (แป้วแฮว) และพันรอบอกหญิงไทยทรงดำสำหรับสะใภ้ใช้ไปงานพิธีเสนหรือปาดตง (เลี้ยงผีเรือนประจำวัน) หากพับตามยาวของเสื้อเอาไว้พาดบ่าไปงานแต่งงานที่มีญาติผู้ใหญ่ไปร่วมงาน นอกนั้นใช้ด้านที่มีลวดลายน้อยใส่ไปงานขึ้นบ้านใหม่ งานแต่งงาน โยนลูกช่วง และตัวเองใส่ไปเฝ้าแถนเมื่อตายแล้ว

- **ส้วงขาฮีหรือส้วงก้อม** คือ กางเกงขายาวและขาสั้นของไทยทรงดำ ลักษณะรูปทรงคล้ายกางเกงจีน เอวปล่อยกว้างสำหรับจับทับเข้าหาตัว แต่ชายขาจะสอบเข้าเล็กน้อย เมื่อนุ่งแล้วจะใช้เชือกขวั้นซึ่งคนไทยทรงดำทั้งชายและหญิงจะมีติดตัว เพื่อรัดเอวของกางเกงให้แน่น ส้วงก้อมจะมีความยาวแค่เข่า ส้วงขาฮีจะมีความยาวจรดข้อเท้า ใช้ใส่เป็นชุดลำลองหรือชุดทำงาน ถ้าคาดหลวมหรือมีกระเป๋าคาดเอวจะเป็นชุดไปเที่ยวได้

- **ผ้าซิ่นลายแตงโม** คือ ผ้าที่มีลายทางสีขาวสลับพื้นสีดำ จะเห็นเป็นลายคู่ห่างกันเป็นระยะๆ สลับกันไป วางลวดลายเป็น 3 ลาย คือ ลายตากีบ (ตาคีบ) เป็นลายสีขาวสองเส้นจับหรือคีบผ้าฝ้ายสีครามให้อยู่ในแนวขาวตามลำตัว ต่อมาคือลายตาย่อยหรือลายตาเดี่ยว เป็นลายสีขาวเส้นเดียวยาวตามลำตัว และสุดท้ายคือ ลายตาหมู่หรือตาคู่ เป็นลายสีขาวสองเส้นคั่นด้วยฝ้ายสีคราม ไทยทรงดำในจังหวัดพิจิตรจะทอลายห่างและใหญ่กว่าเพชรบุรี ไทยทรงดำที่เมืองเวียงจันทน์ก็เรียกว่า "ซิ่นลายแตงโม" คนในตลาดเมืองเพชรบุรีเรียกซิ่นชนิดนี้ว่า "ซิ่นลายกระแต"

- **ผ้าเปียว** ส่วนใหญ่นิยมใช้สีครามเข้มหรือสีดำ แต่ปัจจุบันเริ่มมีการทอเป็นสีต่างๆ เพิ่มขึ้น เพื่อใช้ไปงานรื่นเริงต่างๆ ที่จัดขึ้นในชุมชน เป็นผ้าฝ้ายทอมือ ขนาดประมาณ 15x65 นิ้ว ปักลายขอกุดและลวดลายด้วยเส้นด้ายสีต่างๆ หญิงไทยทรงดำที่แต่งงานแล้วนิยมนำผ้าเปียวมาคาดอก เรียกว่า "ฮ้างนม" สัญลักษณ์ของการมีเจ้าของและคนชรา เป็นผ้าที่ใช้ได้สารพัดประโยชน์ หญิงสาวจะจัดเตรียมไว้เพื่อนำไปไหว้แม่สามี ผู้สูงอายุมักห่มผ้าเปียวอยู่กับบ้านหรือไปวัดโดยห่มเฉียงบ่าเหมือนห่มผ้าสไบ แม้แต่ตอนตายก็ต้องมีผ้าเปียวห่ม โดยเชื่อว่าลวดลายผ้าเปียวเป็นสัญลักษณ์ประจำตระกูล เมื่อเสียชีวิตไปญาติที่ล่วงลับไปก่อนจะเดินทางมารับเพื่อไปเฝ้าแถนได้ถูกต้อง

ทรงผม ผู้ชายนิยมตัดผมสั้นทรงสูง ส่วนผู้หญิงจะมีทรงผมที่เป็นเอกลักษณ์แตกต่างจากกลุ่มชาติพันธุ์อื่นๆ โดยลักษณะทรงผมแบ่งออกเป็น 10 แบบตามแต่ละวัย ได้แก่ ทรงเอื้อมไหล่ ทรงสับปลิ้น ทรงช่อดอกแคหรือหางนกกระแล ทรงจุกตับ ทรงขอดกระต๊อก ทรงปั้นเกล้าซอย ทรงปั้นเกล้าต่วง ทรงปั้นเกล้าตึก และทรงปั้นเกล้าจ้อนหรือผมทรงแม่หม้าย ซึ่งปัจจุบันส่วนใหญ่จะพบเห็นได้กับผู้สูงอายุในชุมชน และงานแสดงเพื่อเผยแพร่วัฒนธรรมของไทยทรงดำเท่านั้น

ทรงสับปลิ้น อายุ 14-15 ปี

ทรงขอดกระต๊อก อายุ 16-17 ปี

ทรงปั้นเกล้าซอย อายุ 17-18 ปี

ทรงปั้นเกล้าต่วง อายุ 20 ปีขึ้นไป

แผนภาพที่ 15 ตัวอย่างทรงผมของผู้หญิงไทยทรงดำ

อาหารการกิน คนไทยทรงดำจะบริโภคทั้งข้าวเจ้าและข้าวเหนียว แต่ในชีวิตประจำวันจะนิยมรับประทานข้าวเจ้าเป็นหลักในทุกครัวเรือนเหมือนคนไทยภาคกลาง ส่วนข้าวเหนียวจะใช้เลี้ยงแขกในงานพิธีกรรมต่างๆ สำหรับกับข้าวจะเป็นพวกน้ำพริกปลาร้า แกงส้มหน่อไม้ดอง แกงหยวกกล้วย และจุ๊บ ซึ่งจุ๊บคือการนำผักต่างๆ เช่น ใบเปราะ ใบมะม่วงอ่อน และใบมะกอกอ่อน มาย่ำรวมกับเนื้อหมูหรือเนื้อไก่ ถือเป็นเอกลักษณ์ด้านอาหารของไทยทรงดำอย่างหนึ่ง

สำหรับเครื่องใช้ทั่วไป ได้แก่ **กะเหล็บ** เป็นเครื่องสานรูปร่างคล้ายตระกร้าทำด้วยไม้ไผ่และหวาย สานเป็นลวดลายขัดกันไปมา จัดเป็นภาชนะเครื่องใช้เอนกประสงค์ สมัยก่อนใช้ใส่เครื่องขันหมากซึ่งจะขาดไม่ได้ในพิธีหมั้นหรือแต่งงาน เพราะฝ่ายหญิงจะเรียกขันหมากโดยใช้จำนวนของกะเหล็บเป็นเครื่องกำหนดว่าเป็นผู้ต๊าวหรือผู้น้อย ผู้ต๊าวใช้ 4 ใบ ผู้น้อยใช้ 2 ใบ ปัจจุบันใช้ใส่ของเมื่อเดินทางไปที่ต่างๆ ผู้สูงอายุใช้ใส่หมากพลู **ขมุก** เป็นภาชนะที่ใช้เก็บของมีลักษณะคล้ายหีบมีฝาปิด เป็นเครื่องจักสานที่มีความคงทน คนไทยทรงดำจะใช้ใส่เสื้อผ้าที่ใช้ในโอกาสสำคัญๆ เช่น เสื้อฮีและผ้าไหม รวมถึงของมีค่าอื่นๆ

2. วัฒนธรรมที่ไม่ใช่วัตถุ (Non-Material Culture) คือ สิ่งที่จับต้องไม่ได้เพราะไม่มีรูปร่าง ขนาด และน้ำหนัก แต่มีอิทธิพลต่อชีวิตมนุษย์ ได้แก่ ศาสนา ภาษา ความเชื่อทางสังคม ประเพณี และพิธีกรรม

ศาสนา ชุมชนไทยทรงดำมีการนับถือผีร่วมกับการนับถือพุทธ โดยวัดมีบทบาทเป็นสถานที่ประกอบพิธีกรรมสำคัญทางศาสนาและเป็นสถานศึกษาของชุมชน คนไทยทรงดำจะมีการผสมผสานพิธีกรรมแบบไทยและพิธีกรรมแบบไทยทรงดำ เช่น แต่เดิมจะมีการประกอบพิธีศพโดยเผาในที่โล่งแจ้ง เนื่องจากยังไม่มีสถานที่สำหรับประกอบพิธีกรรม แต่ปัจจุบันจะนำศพไปเผาที่วัด โดยมีขบวนแห่ตามแบบพิธีของไทยทรงดำและมีเครื่องเซ่นไหว้เหมือนในอดีต แต่จะมีพระสงฆ์ประกอบพิธีสวดศพและเผาตามแบบพิธีของคนไทย นอกจากนี้พระสงฆ์มีบทบาทเป็นผู้สอนหนังสือให้กับเด็กในชุมชน ทำให้คนไทยทรงดำมีการรับวัฒนธรรมตามแบบพุทธมากขึ้น

"เรื่องนับถือผีไม่มีเปลี่ยนแปลง ถ้าเป็นไทยดำนะเปลี่ยนแปลงไม่ได้ สืบทอดกันมาตั้งกี่ร้อยปี อย่างวัดเราก็ไปทำบุญตักบาตรธรรมดา งานศพนี่ถ้าไว้ที่วัดก็ทำที่วัด ถ้าเอาศพไว้บ้านก็จัดที่บ้านแล้วไปเผาที่วัด พวกพิธีกรรมจะทำต่างหาก ถ้าทำที่วัดเราก็เอาพิธีเราไปทำ"

(สุรีรัตน์ อ่อนวงศ์-สัมภาษณ์ 12 ม.ค. 2551)

ภาษาพื้นบ้าน จากการศึกษา พบว่า คนไทยทรงดำมีภาษาพูดและภาษาเขียนของตนเอง จัดอยู่ในกลุ่มภาษาตระกูลไท สาขาตะวันตกเฉียงใต้เช่นเดียวกับไทยแดง ไทยขาว ไทยพวน สยาม (ไทยกลาง) ลาวเวียง ลาวครั่ง ฯลฯ (สุวิไล เปรมศรีรัตน์และคณะ, 2547) มีการใช้ภาษาพูดในชีวิตประจำวันโดยเฉพาะผู้สูงอายุในชุมชน ส่วนวัยกลางคนและเด็กรุ่นใหม่จะพูดเมื่ออยู่ในครอบครัวหรือกลุ่มญาติพี่น้องของตนเท่านั้น ส่วนใหญ่แล้วเมื่อไปทำงานหรือเรียนหนังสือจะใช้ภาษาไทยภาคกลางสื่อสารระหว่างกัน สำหรับภาษาเขียนจะพบเห็นได้ตามป้ายบอกทางเข้าศูนย์วัฒนธรรมหรือป้ายประชาสัมพันธ์เกี่ยวกับการท่องเที่ยว ซึ่งเด็กรุ่นใหม่บางคนสามารถเขียนภาษาไทดำได้ เนื่องจากโรงเรียนในชุมชนมีการสอนเพื่อฟื้นฟูวัฒนธรรมไทยทรงดำไม่ให้สูญหายไป

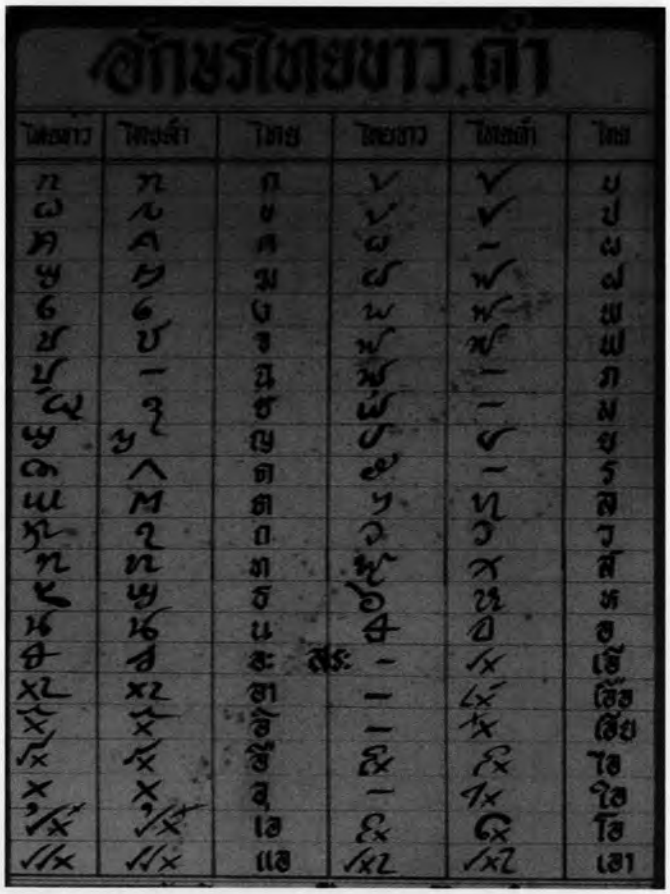

แผนภาพที่ 16 ตัวอักษรของไทยทรงดำ

"เด็กๆ ไม่พูดโซ่งหรอก อายเลยล่ะ เขาอยู่บ้านเขาอาจจะพูด แต่มาอยู่ในกลุ่มนี้เขาไม่พูด พูดไทยอย่างเดียว"

(หยอม ยอดแก้ว-สัมภาษณ์ 5 ม.ค. 2551)

"ภาษาพูดนี่ใช้กันอยู่ เด็กเล็กเขารู้เรื่องแต่ไม่ค่อยพูด ลูกของป้ายังพูดอยู่ ยังรู้เรื่อง พูดกันได้ บางคนไปไหนเขาก็พูด เขาไม่ลืมหรอก"

(พเยา เอี่ยมพัก-สัมภาษณ์ 5 ม.ค. 2551)

"ภาษานี่สะท้อนความเป็นโซ่งกับทรงผมและการแต่งกาย ในความเป็นโซ่งสิ่งที่ชี้คือ แออุ๊ย! คนลาวตกใจต้อง แออุ๊ย! เนี่ยลาวแท้ ภาษาจะบอกให้รู้ว่าเป็นลาวโซ่ง ถึงพูดไทยอยู่เวลาตกใจมันจะแออุ๊ย!"

(ถนอม คงยิ้มละมัย-สัมภาษณ์ 26 ธ.ค. 2550)

ความเชื่อทางสังคม จากการศึกษา พบว่า คนไทยทรงดำมีความเชื่อที่ถ่ายทอดเป็นตำนานหรือเรื่องเล่า และมีอิทธิพลต่อการควบคุมพฤติกรรมของสมาชิกในชุมชนให้เกิดความเกรงกลัวต่อบาปบุญคุณโทษ เช่น ตำนานเมล็ดข้าว มีใจความว่า แต่เดิมเมล็ดข้าวจะมีขนาดใหญ่เท่ากับผลฟักเมล็ดข้าว 1 เมล็ดสามารถหุงข้าวได้ 1 หม้อ แต่ก่อนหุงจะต้องนำไปตากแดดแล้วเมล็ดข้าวจะแตกเป็นเมล็ดเล็กๆ ซึ่งเวลาแตกจะเสียงดังมาก วันหนึ่งมีบ้านหลังหนึ่งสามีออกไปทำไร่ ภรรยากำลังกล่อมลูกนอนแต่เพราะเมล็ดข้าวแตกเสียงดังมาก ลูกจึงไม่หลับและร้องไห้โยเย หญิงคนนั้นจึงสบถไปว่า "ไอ้เม็ดข้าวห่าแตกดังขนาดนี้ลูกนอนไม่หลับ" หลังจากนั้นเมล็ดข้าวจึงไม่ยอมแตกอีกเลยและมีขนาดเล็กลงเรื่อยๆ ชาวบ้านจึงประชุมและเห็นพ้องต้องกันว่า หญิงคนนั้นเป็นต้นเหตุของเรื่องนี้จึงให้มีหน้าที่หุงหาอาหารเป็นต้นมา ตำนานเรื่องนี้สอนว่า ไม่ควรพูดคำหยาบ ไม่ควรดูถูกแม่โพสพที่ให้มนุษย์มีอาหารกิน และสะท้อนหน้าที่และบทบาทของผู้หญิงในการดูแลงานบ้าน

นอกจากนี้ คนไทยทรงดำมีความเชื่อเรื่องผีและขวัญเป็นอย่างมาก และมีบทบาทในวิถีชีวิตของชุมชนไทยทรงดำ ซึ่งเป็นสิ่งกำหนดความเป็นไปของมนุษย์ คนไทยทรงดำจึงต้องมีการประกอบพิธีกรรมเพื่อเซ่นไหว้ผีและขวัญประจำตัว ซึ่งผู้วิจัยอธิบายได้ดังนี้

- แถนหรือผีฟ้า เป็นเทวดาที่อยู่บนฟ้ามีอำนาจเหนือมนุษย์ทั้งหลาย สามารถบันดาลให้เกิดความเป็นไปต่างๆ ทั้งดีและร้าย คนไทยทรงดำเชื่อว่าเมื่อตายแล้วจะได้ไปเฝ้าแถนและพบกับตระกูลของตน

- ผีเรือน จากการสัมภาษณ์ พบว่า ผีเรือน คือ ผีพ่อแม่ ปู่ย่าตายายที่ล่วงลับไปแล้วอันเชิญมาไว้บนเรือนเพื่อทำพิธีเซ่นไหว้ เป็นการแสดงถึงความกตัญญูของลูกหลานในครอบครัว คนไทยทรงดำมีความเชื่อเรื่องผีเรือนเคร่งครัดมาก เนื่องจากภายในบ้านจะต้องมีพื้นที่ของ "กะลอห่อง" สำหรับเซ่นไหว้ผีบรรพบุรุษ และถ้าหากมีแขกมาเยี่ยมเยือน เจ้าของบ้านจะต้องเซ่นไหว้เพื่อบอกให้ผีเรือนรับรู้ และห้ามบุคคลภายนอกเข้าไปในพื้นที่ดังกล่าวซึ่งถือเป็นเขตหวงห้าม แม้แต่เสาเรือนที่ตรงกับกะลอห่อง บุคคลภายนอกก็ห้ามสัมผัสเพราะจะเป็นการผิดประเพณี

"เวลามีแขกเขามาดู เราบอกก่อนนะว่าจะถ่ายอะไร เขาก็อนุญาติ ถ้าตอนทำพิธีใครเข้าก็ได้ เขาปล่อยหมด ถ้าธรรมดานี่เข้าไม่ได้ มันผิดผีผิดประเพณี ไม่ใช่ผีเดียวกัน แต่ตอนทำเสนเขาขออนุญาติจะทำอย่างนั้นอย่างนี้ อย่าทักท้วงนะ มีเหล้ามาบอก"

(ละมูน ต่วนศิริ-สัมภาษณ์ 5 ม.ค. 2551)

"ต่อไปถ้าเราไม่อยู่ เขาต้องทำ พิธีนี่ทิ้งไม่ได้เลย ถ้าทิ้งเรื่องผีเรือนนี้มันจะเจ็บไข้ได้ป่วย ไปหาหมอ หมอก็ไม่รู้ ต้องกลับมาเสี่ยงทายว่าเป็นโรคอะไร พอบอกเท่านั้นแหล่ะหายเลย อันนี้มันเป็นจริงนะ บางครั้งมันก็ช่วยได้"

(พานี แห่งหน-สัมภาษณ์ 19 ธ.ค. 2550)

- ผีประจำหมู่บ้าน เป็นสถานที่สาธารณะอันศักดิ์สิทธิ์สำหรับประกอบพิธีกรรมต่างๆ ของชุมชนเรียกว่า "ศาลเจ้าปู่" แต่ละปีชุมชนจะมีการเซ่นไหว้ศาลเพื่อเป็นสิริมงคลแก่ชีวิตและครอบครัว มีการเสี่ยงทายความอุดมสมบูรณ์ในปีนั้นๆ ซึ่งทุกชุมชนจะมีศาลประจำหมู่บ้านเป็นที่เคารพและเป็นสิ่งยึดเหนี่ยวจิตใจของคนในชุมชน

"ศาลเจ้าปู่ที่สิงสถิตอยู่ก็ผีนั่นแหล่ะ เลี้ยงช่วงเดือนเมษา พฤษภา เขามีวันของเขา ไม่ได้ทำทุกวัน ประเพณีดั้งเดิมเขาทำมาก็ต้องสืบทอดกัน ลูกหลานก็ต้องทำ เพื่อเป็นศิริมงคลเป็นที่บูชาของเราทุกคนในชุมชน"

(กุน สายเย็น-สัมภาษณ์ 5 ม.ค. 2551)

ประเพณีและพิธีกรรม ประเพณีที่สำคัญของไทยทรงดำซึ่งเป็นที่รู้จักกันแพร่หลายและเปิดโอกาสให้สื่อมวลชนและนักท่องเที่ยวเข้ามาเยี่ยมชม คือ งานประเพณีไทยทรงดำที่จัดพร้อมกันในเดือนเมษายน ซึ่งแต่ละตำบลในอำเภอเขาย้อยจะกำหนดวันแตกต่างกันออกไปโดยไม่ให้ซ้ำกัน เพื่อให้คนไทยทรงดำจากพื้นที่อื่นๆ เดินทางมาร่วมงานกัน ทั้งนี้ภายในงานจะมีการฟ้อนรำ การเล่นแคน การประกวดธิดาไทยทรงดำ และการแสดงต่างๆ จึงเป็นการรวมญาติพี่น้องของคนไทยทรงดำให้มาพร้อมกัน ซึ่งถือเป็นเครือข่ายทางวัฒนธรรมขนาดใหญ่ที่มีการกระจายไปอย่างกว้างขวางหลายจังหวัด และแสดงถึงความรักพวกพ้องและความสามัคคีที่คนไทยทรงดำมีร่วมกัน

"การมีส่วนร่วมในการจัดงานประเพณีของที่นี่เขามีเยอะ เพราะถือเป็นเอกลักษณ์ของเขา เวลาจัดงานรวมกันทุกหมู่ เขาจะมากันเยอะ มากันทั่วเลยนะ ต่างจังหวัดก็มาเยอะ"

(ประสิทธิ์ จำปาวงศ์-สัมภาษณ์ 3 ม.ค. 51)

"ปกติหมู่บ้านจัดกิจกรรมเดิมตั้งแต่ไหนมา หมู่เขาจัดหมู่เขา หมู่เราจัดหมู่เรา คนละวันกัน หมู่ 2 นี่ 16 เมษา คนรุ่นเก่าเขาทำมา 18 เมษาก็ทับคาง 19 เขาย้อยจะกำหนดไว้เลย ไม่เปลี่ยนแปลง มันจะรู้โดยอัตโนมัติ"

(อุทัย อาจเอื้อม-สัมภาษณ์ 19 ธ.ค. 2550)

"วันงานคือวันรวมญาติ ญาติอยู่ชุมพรเราก็ไปชุมพร ไปถึงสุราษฎร์ ข้างบนโน่นไปถึงกำแพงเพชร พิษณุโลกนั่นต้องญาติจริงๆ นครปฐมนี่ไปกลับได้ เขาเล่าว่าไปจนผัวสับเสื้อเลย เมียจะได้ไม่ไป"

(ถนอม คงยิ้มละมัย-สัมภาษณ์ 26 ธ.ค. 2550)

- การเล่นแคน หรือเรียกว่า "อิ้นกอน" เป็นประเพณีของหนุ่มสาว มีการโยนลูกช่วงและร่ายรำตามจังหวะเสียงแคน มีการต่อกลอนกันจนดึกแล้วจึงแยกกันไปพูดคุยกันเป็นคู่ๆ คนไทยทรงดำที่ผ่านวัยหนุ่มสาวมักจะเคยเล่นกลอนฟ้อนแคนมาเกือบทุกคน จนมีคำกล่าวว่า **"บ่เคยอิ้นกอนฟ้อนแคน บ่แม่นผู้ลาว"** แปลว่า ผู้ใดที่ไม่เคยขับกลอนฟ้อนแคนก็ไม่ใช่คนลาว ซึ่งปัจจุบันการเล่นแคนไม่ค่อยมีให้เห็นในชีวิตประจำวันของชุมชนไทยทรงดำ แต่จะมีการแสดงจากกลุ่มชาวบ้านให้ชมตามโอกาสต่างๆ

"กิจกรรมช่วงสงกรานต์ จะเล่นแคน รำวง โยนลูกช่วงกัน อย่างเขาย้อยเขาจะรู้กันว่าวันนั้นจัดที่นั่น วันนี้จัดที่นี่ เขาจะบอกกันแล้วนัดกัน คนมาเล่นลูกช่วงแบบสมัยเก่าตามประเพณี อย่างที่สุพรรณบางทีเขาจะเอารถมา เอาแคนมาเป่าแข่งกัน เวลาสุพรรณจัดงานคนที่เขาย้อยก็แขกคนไปช่วยกัน เวลาเขาย้อยจัดงานคนที่หนองปรงก็มากัน มารวมกลุ่มกัน เพราะจัดกันคนละวัน บางทีจัด 13 14 15 16 17 ถึง 20 นั่นแหล่ะก็มาช่วยกัน บอกต่อกัน ลาวโซ่งเขารู้กันไว"

(สมศักดิ์ วิริยะภิญโญ-สัมภาษณ์ 9 ม.ค. 51)

"เมื่อก่อนมีกิจกรรมรำแคนเล่นกัน ทำในชีวิตประจำวันจริงๆ เพื่อหาผัวหาเมีย หาคู่ครอง แต่ตอนนี้มันไม่ใช่หาคู่ เพื่อสมานสามัคคี...ซื้อพาแน๊ว แซ๊วหาว่าน...รวมพวกพ้องผู้ลาว"

(ถนอม คงยิ้มละมัย-สัมภาษณ์ 26 ธ.ค. 2550)

แผนภาพที่ 17 การเล่นแคนและโยนลูกช่วงของไทยทรงดำ

พิธีกรรมของคนไทยทรงดำ ถือเป็นเอกลักษณ์อีกอย่างหนึ่งของกลุ่มชาติพันธุ์นี้ เนื่องจากคนไทยทรงดำมีความเชื่อเรื่องผี ขวัญ และแถนประกอบกับโครงสร้างทางสังคม ทำให้มีการจัดพิธีกรรมต่างๆ ในชุมชนและยึดถือปฏิบัติสืบทอดกันมาถึงปัจจุบัน ได้แก่

- **พิธีเสนเรือน** คือ พิธีเซ่นไหว้ผีบรรพบุรุษที่อันเชิญมาไว้บนเรือน ซึ่งจัดอยู่มุมหนึ่งของห้องเรียกว่า "กะลอห่อง" เป็นการแสดงถึงความกตัญญูกตเวที คนไทยทรงดำเชื่อว่าในชีวิตหนึ่งจะต้องจัดพิธีเสนเรือน (พิธีใหญ่) เพื่อเป็นศิริมงคลแก่ตนเองและครอบครัวให้มีความสุขความเจริญ โดยนิยมจัดทุกๆ 2-3 ปี พิธีเสนใหญ่จะกระทำเดือนใดก็ได้ ยกเว้นเดือน 9 เดือน 12 เพราะเชื่อว่าผีเรือนไม่อยู่ไปเฝ้าแถน นอกจากนี้เดือน 5 ก็ไม่นิยมทำเพราะเป็นช่วงหน้าแล้งไม่ค่อยอุดมสมบูรณ์ สำหรับพิธีเสนประจำวัน คนไทยทรงดำชนชั้นสามัญ (ผู้น้อย) จะเซ่นไหว้ทุก 10 วัน ส่วนชนชั้นปกครอง (ผู้ตาว) จะเซ่นไหว้ทุก 5 วัน ซึ่งการทำพิธีเสนทุกบ้านจะมีรายชื่อของผู้ตายหรือบัญชีของผีประจำเรือนไว้เรียกว่า "ปั๊บผีเฮือน" และในวันพิธีเสนเรือนจะมีหมอเสนนำปั๊บผีเรือนมาอ่านรายชื่อเพื่อเชิญผีเรือนมารับของเซ่นไหว้

- **พิธีแปงขวัญ** เป็นพิธีที่หมอขวัญจะทำการเรียกขวัญ ซึ่งคนไทยทรงดำเชื่อว่าทุกคนจะมีขวัญประจำตัวตามอวัยวะต่างๆ จึงมีการเรียกขวัญที่ออกไปจากตัวให้กลับคืนมา โดยจะทำเมื่อมีการเจ็บป่วยเป็นไข้ การแปงขวัญหลังจากตกใจ หรือเสริมกำลังใจให้กับผู้สูงอายุ

- **พิธีแต่งงาน** เมื่อชายหญิงตกลงใช้ชีวิตร่วมกันแล้วจะมีการจัดงานเรียกว่า "งานกินดอง" ขั้นตอนในการแต่งงานของไทยทรงดำมี 4 ขั้นตอนคือ **"ส่อง"** เป็นขั้นตอนที่ผู้ใหญ่ของฝ่ายชายไปสู่ขอจากพ่อแม่ของฝ่ายหญิง โดยเตรียมหมากพลูและบุหรี่ 2 ชุดไปด้วย เมื่อมีการเจรจาตกลงกันแล้วจะกำหนดวันแต่งงานเลยก็ได้ **"สู่"** เป็นขั้นตอนหลังจากการหมั้นหมายซึ่งฝ่ายชายสามารถไปมาหาสู่ฝ่ายหญิงได้ **"ส่ง"** เป็นขั้นตอนในการส่งตัวเจ้าสาวให้กับเจ้าบ่าวในพิธีแต่งงานซึ่งจะจัดในเดือนคู่ โดยเริ่มจากขบวนขันหมาก ยาสูบ ใส่กะเหล็บมาพร้อมเครื่องเรือนและของใช้ เตรียมหมู เหล้า ไก่ ขนมใส่กระจาด เมื่อถึงบ้านเจ้าสาว เจ้าบ่าวต้องนำสิ่งของไปไหว้ผีเรือนก่อน และนำสินสอดทองหมั้นไปให้เจ้าสาว ส่วน **"สา"** เป็นขั้นตอนในกรณีที่ฝ่ายหญิงไม่เรียกสินสอดทองหมั้น ฝ่ายชายจะต้อง "อาสา" ไปทำงานรับใช้ให้กับพ่อแม่ฝ่ายหญิงเพื่อทดแทนเป็นเวลา 1-5 ปี ในขั้นตอนนี้ยังไม่มีการส่งตัว

สรุปได้ว่า คนไทยทรงดำส่วนใหญ่มีจิตสำนึกในการรักษาวัฒนธรรมร่วมกัน เนื่องจากมีประวัติศาสตร์การอพยพและตำนานการเกิดร่วมกัน ซึ่งอดีตชุมชนไทยทรงดำในตำบลเขาย้อยมีการรวมกลุ่มกันจัดตั้งโครงการท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรม (โฮมสเตย์) แต่ภายหลังเกิดอุบัติเหตุไฟไหม้ศูนย์วัฒนธรรมเดิม จึงมีการสร้างขึ้นมาใหม่โดยใช้งบประมาณและได้รับการดูแลจากเทศบาลตำบลเขาย้อยมาจนถึงปัจจุบัน คนไทยทรงดำจึงมีความสามารถในการเผยแพร่ข้อมูลเกี่ยวกับวัฒนธรรมของตนให้คนภายนอกได้รับรู้เป็นอย่างดี ทั้งยังมีการรวมกลุ่มไปแสดงตามสถานที่ต่างๆ จึงไม่รู้สึกขัดเขินเมื่อมีผู้มาสอบถามข้อมูลในชุมชน และมีความเต็มใจที่จะเผยแพร่วัฒนธรรมให้คนภายนอกได้รู้จัก ทั้งนี้จากการรวมกลุ่มกันจัดกิจกรรมต่างๆ สะท้อนถึงความต้องการพัฒนาชุมชนและความสำนึกในอัตลักษณ์ของกลุ่มชาติพันธุ์ไทยทรงดำให้คงอยู่ต่อไป

"เรามันรักตรงนี้ มันเป็นวัฒนธรรมของเรา เราก็อยากเผยแพร่ให้เขาดู คนที่มาตรงนี้เขาอยากรู้ เราต้องการให้เขาชอบให้เขาพอใจอย่างเดียว เราไม่ได้อะไรหรอก บางทีถ้าไม่เข้าใจก็มาอีก เราก็ยินดีให้ข้อมูลเขา"

(หวัน คงสนิท-สัมภาษณ์ 19 ธ.ค. 2550)

"รู้สึกดีใจ ภูมิใจที่ได้เอาการแสดงไปให้คนอื่นได้ชม ประทับใจที่ได้สืบทอด สืบสานประเพณี เพราะพวกเราเป็นคนสนุก ร่าเริง ชอบแสดงพวกพื้นบ้าน คนอื่นเขาจะได้รู้เกี่ยวกับวัฒนธรรมไทยทรงดำ และคนรุ่นหลังที่ยังไม่เคยรู้ก็ได้รู้เกี่ยวกับวัฒนธรรมตรงนี้"

(สุพัตรา หมั่นกิจ-สัมภาษณ์ 28 ธ.ค. 2550)

ปัจจุบันวัฒนธรรมไทยทรงดำอาจเปลี่ยนแปลงไปตามยุคสมัย แต่สิ่งหนึ่งที่กลุ่มชาติพันธุ์ไทยทรงดำมีร่วมกัน คือ ความสำนึกและหวงแหนวัฒนธรรมของตนไม่ให้สูญหายไป เห็นได้จากการพยายามสืบทอดและฟื้นฟูวัฒนธรรมไทยทรงดำที่มีอยู่ในทุกชุมชน โดยการติดต่อสื่อสารเพื่อแลกเปลี่ยนความรู้และภูมิปัญญาท้องถิ่นที่มีระหว่างกัน ทำให้วัฒนธรรมไทยทรงดำได้รับการเผยแพร่ให้เป็นที่รู้จักผ่านสื่อประเภทต่างๆ ทั้งวิทยุ โทรทัศน์ หนังสือพิมพ์ นิตยสาร และอินเตอร์เนต ซึ่งได้รับการสนับสนุนจากหน่วยงานภาครัฐร่วมด้วย และเป็นการแสดงถึงความสามัคคีและการมีส่วนร่วมของคนในชุมชนเพื่อรักษาวัฒนธรรมท้องถิ่น ส่งผลให้วัฒนธรรมไทยทรงดำยังคงเป็นอัตลักษณ์ของกลุ่มชาติพันธุ์ไทยทรงดำมาจนถึงปัจจุบัน

2. รูปแบบการสื่อสารของคนไทยทรงดำที่มีส่วนร่วมในการธำรงรักษาอัตลักษณ์ทางวัฒนธรรมไทยทรงดำ

รูปแบบการสื่อสาร หมายถึง ลักษณะของการสื่อสารที่คนไทยทรงดำใช้ในการติดต่อระหว่างกัน เพื่อรับรู้ข้อมูลข่าวสารในการดำเนินกิจกรรมด้านวัฒนธรรมไทยทรงดำ โดยผู้วิจัยพบว่ามีรูปแบบการสื่อสาร ดังนี้

1. การสื่อสารระหว่างบุคคล

คนไทยทรงดำเป็นกลุ่มชาติพันธุ์หนึ่งที่อพยพเข้ามาในประเทศไทย และมีการตั้งถิ่นฐานบ้านเรือนอยู่ในบริเวณใกล้เคียงกัน อีกทั้งยังมีโครงสร้างทางสังคมในระบบเครือญาติจากการแต่งงานภายในกลุ่มชาติพันธุ์เดียวกันในอดีต และมีเอกลักษณ์ทางวัฒนธรรมที่โดดเด่น เช่น ความเชื่อ ประเพณี พิธีกรรม เป็นต้น จึงทำให้คนไทยทรงดำมีการติดต่อสื่อสารกันตลอดเวลา

จากการศึกษาของผู้วิจัย พบว่า เมื่อมีการประกอบพิธีกรรมสำคัญ เช่น พิธีเสนเรือน พิธีแต่งงาน พิธีงานศพ ฯลฯ คนไทยทรงดำจะมีการบอกข่าวสารให้กับญาติพี่น้องของตนและสมาชิกในชุมชนมาร่วมงานกันโดยการบอกกันแบบปากต่อปาก และการติดต่อผ่านทางโทรศัพท์ด้วยภาษาไทยดำ เพื่อความสะดวกและรวดเร็ว สามารถรับรู้ข่าวสารได้ในทันที ทำให้สมาชิกในชุมชนเข้าใจเนื้อหาสารได้ง่าย เพราะเป็นภาษาที่ใช้ในท้องถิ่น

นอกจากนี้ยังพบว่า ปัจจุบันมีการส่งบัตรเชิญให้กับผู้สูงอายุและสมาชิกในชุมชนให้รับรู้ข่าวสาร เพราะบัตรเชิญจะมีการบอกรายละเอียดของวันและเวลาในการจัดกิจกรรม เพื่อเน้นย้ำความจำแทนการบอกกันแบบปากต่อปากเพียงอย่างเดียว เนื่องจากสมาชิกในชุมชนไทยทรงดำมีการประกอบอาชีพในชีวิตประจำวัน จึงอาจมีการหลงลืมวันและเวลาในการดำเนินกิจกรรมของชุมชนได้ ซึ่งในการจัดกิจกรรมเกี่ยวกับวัฒนธรรมไทยทรงดำ สมาชิกในชุมชนที่เข้ามาร่วมงานจะมีการแต่งกายด้วยชุดดำ และสื่อสารกันโดยใช้ภาษาไทยดำ ผู้สูงอายุจะมีการเกล้าผมตามสถานภาพของตน เพื่อบ่งบอกความเป็นกลุ่มชาติพันธุ์เดียวกันของคนไทยทรงดำ

"เวลามีงานเสน เมื่อก่อนใช้ปากต่อปากฝากบอกกัน บอกเฉพาะญาติ แต่เดี๋ยวนี้ญาติไม่ญาติบอกกันหมด และเริ่มมีบัตรเชิญแล้วเขียนว่า ไปกินง๊ายหมอกันเน้อ...ง๊ายหมอคืออาหารเช้า"

(เรือ สืบอ่ำ-สัมภาษณ์ 5 ม.ค. 2551)

"ในด้านการทำพิธีกรรมนะ เขาจะบอกกันว่าวันนี้ วันที่เท่านี้ กี่ค่ำๆ เขาจะบอกกัน เขาจะไม่ค่อยแจกการ์ดเหมือนคนไทย ใช้บอกปากต่อปาก คือ ถ้าเป็นการบอกกันเองเขาถือว่าเป็นการให้เกียรติกันด้วยซ้ำ อย่างคนละหมู่บ้านเขาจะฝากไป อย่างรู้จักคนโน้นคนนี้ก็ฝากไป ช่วยบอกพี่น้องให้ด้วยนะในหมู่ญาตินะ เขาก็จะบอกให้"

(ศิริพร มูลสวัสดิ์-สัมภาษณ์ 12 ม.ค. 2551)

"ส่วนใหญ่พ่อแม่จะบอกว่าไปวันไหน บางทีถ้าเจอญาติที่ตลาดเขาก็ฝากไปบอกที่บ้าน"

(มณชยา ย้อมสี-สัมภาษณ์ 28 ธ.ค. 2550)

"เวลามีงาน เขาจะแขกกัน หรือถ้าอยู่ที่อื่นก็โทรศัพท์บอกกัน เดี๋ยวนี้สื่อสารไว เพราะมีโทรศัพท์ ต้องมีเบอร์กัน มีอะไรก็โทรบอกกัน บอกต่อกัน ลาวโซ่งเขารู้กันไว"

(เฉลียว ทรัพย์มาก-สัมภาษณ์ 5 ม.ค. 2551)

สำหรับกิจกรรมภายในศูนย์วัฒนธรรมไทยทรงดำ เช่น เมื่อมีนักท่องเที่ยวเข้ามาสอบถามข้อมูลเกี่ยวกับวัฒนธรรมไทยทรงดำ เจ้าหน้าที่ฝ่ายประชาสัมพันธ์ของเทศบาลที่ทำงานประจำอยู่ในศูนย์วัฒนธรรมจะเป็นผู้ติดต่อกับผู้นำด้านวัฒนธรรมไทยทรงดำและสมาชิกในชุมชน โดยการแจ้งข่าวสารผ่านทางโทรศัพท์หรือการไปบอกถึงที่บ้าน เพื่อให้สมาชิกในชุมชนรับรู้ข่าวสารและเดินทางมาอย่างรวดเร็ว และบางครั้งเมื่อมีการจัดกิจกรรมเพื่อต้อนรับบุคคลสำคัญที่เข้ามาเยี่ยมชมศูนย์วัฒนธรรมไทยทรงดำ เจ้าหน้าที่เทศบาลจะมีการใช้เอกสารของทางราชการแจ้งข่าวสารให้สมาชิกในชุมชนรับรู้ล่วงหน้าและมีการบอกต่อกันไป เพื่อนัดหมายวันและเวลาให้มาร่วมกันจัดกิจกรรมด้านวัฒนธรรมไทยทรงดำให้ผู้สนใจได้ชม ซึ่งเป็นการเผยแพร่วัฒนธรรมไทยทรงดำผ่านกิจกรรมต่างๆ ที่จัดขึ้นในชุมชน

"ส่วนใหญ่เจ้าหน้าที่จะโทรฯ มาบอก เดี๋ยวนี้มีโทรศัพท์มันเร็ว แต่บางครั้งจะมีเอกสารมาใส่กล่องไว้หน้าบ้าน พอเรารู้เราก็ไปบอกต่อ"

(ละมูน ต่วนศิริ-สัมภาษณ์ 5 ม.ค. 2551)

ดังนั้นผู้วิจัยสามารถสรุปรูปแบบการสื่อสารระหว่างบุคคลที่ทำให้คนไทยทรงดำมีส่วนร่วมในการธำรงรักษาอัตลักษณ์ทางวัฒนธรรมได้ดังนี้

การสื่อสารระหว่างบุคคล	ลักษณะของสื่อที่ใช้			
	ปากต่อปาก	การใช้โทรศัพท์	บัตรเชิญ	เอกสารทางราชการ
คนไทยทรงดำด้วยกันเอง	√	√	√	
คนไทยทรงดำกับเจ้าหน้าที่รัฐ	√	√		√

ตารางที่ 2 รูปแบบการสื่อสารระหว่างบุคคล

จากตารางผู้วิจัยอธิบายได้ว่า รูปแบบการสื่อสารระหว่างบุคคลของคนไทยทรงดำ จะใช้การสื่อสารแบบสองทางและการสื่อสารแบบทางเดียว โดยส่วนใหญ่จะใช้การสื่อสารแบบสองทางเป็นหลัก เนื่องจากคนไทยทรงดำมีการติดต่อสื่อสารกันเองและการติดต่อกับเจ้าหน้าที่รัฐ โดยใช้การสื่อสารแบบปากต่อปากในลักษณะการพูดคุยแบบเป็นกันเอง เพราะมีความสนิทสนมและรู้จักกันเป็นอย่างดี และมีการใช้โทรศัพท์เพื่อความสะดวกและรวดเร็ว นอกจากนี้คนไทยทรงดำจะมีการใช้บัตรเชิญเมื่อมีการประกอบพิธีกรรมสำคัญ เพื่อบอกรายละเอียดของข้อมูลข่าวสารให้สมาชิกในชุมชนมาร่วมงาน อีกทั้งเจ้าหน้าที่รัฐจะใช้เอกสารของทางราชการแจ้งข่าวสารให้คนไทยทรงดำเข้าร่วมกิจกรรมเพื่อเผยแพร่วัฒนธรรมไทยทรงดำ

2. การสื่อสารกลุ่มย่อย

จากการศึกษา พบว่า สมาชิกในชุมชนไทยทรงดำมีการรวมกลุ่มกันเพื่อรักษาอัตลักษณ์ทางวัฒนธรรมไทยทรงดำ โดยแบ่งเป็น 2 กลุ่มตามลักษณะของการเกิดกลุ่ม ได้แก่ กลุ่มทางการและกลุ่มที่ไม่เป็นทางการ คือ กลุ่มสตรีทอผ้าไทยทรงดำ และกลุ่มการแสดงวัฒนธรรมไทยทรงดำ

- กลุ่มสตรีทอผ้าไทยทรงดำ

กลุ่มสตรีทอผ้าไทยทรงดำเป็นกลุ่มที่จัดตั้งขึ้นอย่างเป็นทางการ จากการประชุมประชาคมหมู่บ้าน โดยเทศบาลมีงบประมาณให้ชุมชนละ 50,000 บาท และมีการสอบถามความคิดเห็นของสมาชิกในชุมชนว่า ต้องการจะทำกิจกรรมอะไรภายในชุมชน ซึ่งสมาชิกในชุมชนได้เสนอให้มีการ

จัดตั้งกลุ่มสตรีทอผ้าไทยทรงดำขึ้นอีกครั้งหนึ่ง เนื่องจากในอดีตสมาชิกในชุมชนมีการรวมกลุ่มกันในสมัยที่มีการจัดตั้งโครงการท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรมในรูปแบบโฮมเสตย์ โดยมีลุงประนอม สืบอ่ำ (อดีตกำนัน) เป็นผู้ริเริ่มโครงการ แต่เนื่องจากปัญหาทางเศรษฐกิจที่ขาดแคลนงบประมาณในการดูแลจึงถูกยกเลิกไป

การรวมกลุ่มสตรีทอผ้าไทยทรงดำปัจจุบัน มีคุณศุภิสรา ดังสนั่นซึ่งเป็นเจ้าหน้าที่ศูนย์การเรียนชุมชนของ กศน.ต.เขาย้อยเป็นหัวหน้ากลุ่ม และมีสมาชิกกลุ่มเป็นสตรีผู้สูงอายุในชุมชนประมาณ 20 คน โดยมีการแต่งตั้งสมาชิกให้มีตำแหน่งหน้าที่แตกต่างกันไป ได้แก่ รองประธาน เลขาธิการ เหรัญญิก และคณะกรรมการกลุ่ม เพื่อผลิตสินค้าเกี่ยวกับผ้าทอของไทยทรงดำโดยมีทั้งผ้าพื้นเมืองและการนำมาประยุกต์เป็นสินค้าต่างๆ เช่น เสื้อฮี เสื้อก้อม ผ้าเปียว พวงกุญแจ ตุ๊กตา ปอกหมอน เป็นต้น ซึ่งเป็นการอนุรักษ์อาชีพการทอผ้าและเอกลักษณ์ด้านการแต่งกายของคนไทยทรงดำ เพราะมีการถ่ายทอดวิธีการทอผ้าให้กับสมาชิกในครอบครัว และทำให้คนไทยทรงดำมีเสื้อผ้าและเครื่องใช้ที่เป็นเอกลักษณ์ของกลุ่มชาติพันธุ์ใช้ในกิจกรรมต่างๆ ต่อไป

กลุ่มสตรีทอผ้าไทยทรงดำจะมีการดำเนินกิจกรรมภายในศูนย์วัฒนธรรมไทยทรงดำ โดยเทศบาลได้ให้การสนับสนุนด้วยการซื้ออุปกรณ์ต่างๆ เช่น กี่ทอผ้า ด้าย ไหม ฯลฯ ให้สมาชิกของกลุ่มไว้ใช้ในช่วงเริ่มต้น และเมื่อสมาชิกของกลุ่มสามารถจำหน่ายผลิตภัณฑ์ได้ จะมีการหักรายได้ 5% จากราคาสินค้าให้กับเทศบาล และมีการแบ่งรายได้ให้กับสมาชิกทุกเดือน นอกจากนี้ทุกๆ ปี เจ้าหน้าที่เทศบาลจะมีการตรวจสอบผลการดำเนินกิจกรรมของกลุ่มสตรีทอผ้าไทยทรงดำ ซึ่งเป็นวิธีหนึ่งที่ทำให้สมาชิกภายในกลุ่มมีส่วนร่วมในการรักษาอุปกรณ์เครื่องใช้ต่างๆ และรู้จักบริหารจัดการกิจกรรมด้วยความสามารถของตนเอง ทำให้มีความรับผิดชอบและความรู้สึกเป็นเจ้าของกิจกรรมเพื่อฟื้นฟูวัฒนธรรมไทยทรงดำร่วมกัน

สำหรับการสื่อสารภายในกลุ่มสตรีทอผ้าไทยทรงดำ พบว่า มีบรรยากาศของการสื่อสารในลักษณะพูดคุยแบบเป็นกันเองด้วยภาษาไทยดำ เนื่องจากสมาชิกในกลุ่มมีความรู้จัก คุ้นเคยกันเป็นอย่างดี และมีสถานะใกล้เคียงกัน คือ เป็นผู้หญิงเหมือนกัน วัยเดียวกัน และเป็นคนไทยทรงดำเหมือนกัน ทำให้เข้าใจภาษาที่ใช้ในการสื่อสารได้ดี

เมื่อมีการประชุมกลุ่ม ผู้นำจะบอกกับสมาชิกกลุ่มบางคนที่ดำเนินกิจกรรมภายในศูนย์วัฒนธรรมให้ไปบอกต่อกับสมาชิกคนอื่นๆ ที่ไม่ได้มา หรือสื่อสารผ่านทางโทรศัพท์เพื่อนัดหมายให้สมาชิกกลุ่มเข้าร่วมการประชุมพร้อมกัน ซึ่งผู้นำกลุ่มจะมีการแลกเปลี่ยนความคิดเห็นร่วมกับ

สมาชิกของกลุ่มเกี่ยวกับการวางแผนการผลิตสินค้า เช่น ในรอบต่อไปสมาชิกอยากจะผลิตสินค้าแบบไหน ฯลฯ จึงเป็นการเปิดโอกาสให้สมาชิกกลุ่มสามารถเสนอความคิดเห็นร่วมกัน และสอบถามข้อสงสัยในการผลิตสินค้าได้ทันที เพราะผู้นำกลุ่มมีความรู้ความสามารถในงานพัฒนาและเป็นผู้ที่อาศัยอยู่ในชุมชน จึงมีความเข้าใจสภาพของชุมชนเป็นอย่างดี

"นานๆ ถึงจะประชุมสักครั้ง อย่างกรณีที่อุปกรณ์หมด หรือต้องการซื้ออุปกรณ์เพิ่มถึงจะคุยกันครั้งหนึ่ง เขาจะถามเราว่าจะเอาอะไรบ้าง ใครมีอะไรก็เปิดใจ บอกกัน รายได้จะรู้กันอยู่แล้ว มันตายตัว ใครทำได้มากก็ได้มาก ใครทำได้น้อยก็ได้น้อย ขึ้นอยู่กับตัวเอง"

(ละมูน ต่วนศิริ-สัมภาษณ์ 5 ม.ค. 2551)

"เจ้าหน้าที่เขาจะถามเราบ้าง หรือบางครั้งถ้าพวกค้ายหมด เราก็บอกเขาเวลาเขามา"

(ตอง มีสุข-สัมภาษณ์ 5 ม.ค. 2551)

- กลุ่มการแสดงวัฒนธรรมไทยทรงดำ

กลุ่มการแสดงวัฒนธรรมไทยทรงดำเป็นกลุ่มที่จัดตั้งขึ้นอย่างไม่เป็นทางการ โดยมีอาจารย์ถนอม คงยิ้มละมัย เป็นผู้นำกลุ่มที่รวบรวมสมาชิกในชุมชนมาฝึกซ้อมและจัดการแสดงวัฒนธรรมไทยทรงดำให้ผู้สนใจได้ชมตามงานสำคัญต่างๆ เนื่องจากในอดีตอาจารย์ถนอมเป็นอาจารย์สอนอยู่ที่โรงเรียนเขาย้อยวิทยาและโรงเรียนวัดหนองปรง จึงมีความสนิทสนมและคุ้นเคยกับนักเรียนในชุมชนและชาวบ้านในท้องถิ่นเป็นอย่างดี เพราะมีความสัมพันธ์แบบเครือญาติและมีความเป็นกลุ่มชาติพันธุ์เดียวกัน จึงมีความรักและต้องการเผยแพร่วัฒนธรรมไทยทรงดำให้คนภายนอกได้รู้จัก เพื่อรักษาอัตลักษณ์ทางวัฒนธรรมไทยทรงดำ ซึ่งปัจจุบันอาจารย์ถนอม คงยิ้มละมัยได้รับเชิญให้ไปสอนหนังสือในวิชาท้องถิ่นของเรา และวิชานาฏศิลป์ตามโรงเรียนต่างๆ เพื่อปลูกฝังให้นักเรียนในชุมชนมีความรู้เกี่ยวกับวัฒนธรรมไทยทรงดำ ทั้งนี้รูปแบบการแสดงของกลุ่มการแสดงวัฒนธรรมไทยทรงดำจะมีการฟ้อนรำ การเป่าแคน การสาธิตการเล่นลูกช่วง การเกล้าผม การไหว้ การขับกลอนด้วยภาษาไทยดำ ฯลฯ เพื่อแสดงออกถึงอัตลักษณ์ทางวัฒนธรรมไทยทรงดำ โดยมีอาจารย์ถนอม คงยิ้มละมัยเป็นผู้บรรยายประกอบการแสดง

สำหรับการสื่อสารภายในกลุ่มจะเริ่มจากการที่อาจารย์ถนอมได้รับการติดต่อให้ไปแสดงตามงานต่างๆ โดยมีเจ้าหน้าที่เทศบาลมาบอกถึงที่บ้าน การติดต่อผ่านทางโทรศัพท์จากบุคคลทั่วไป หรือมีเอกสารของทางราชการส่งมาให้กับทางโรงเรียน เมื่ออาจารย์ถนอมรับรู้รายละเอียดของ

ข้อมูลตามวันและเวลาในการจัดการแสดงแล้วจะติดต่อกับสมาชิกในกลุ่มโดยแยกออกเป็น 2 กลุ่ม คือ กลุ่มชาวบ้านในชุมชนและกลุ่มนักเรียน ซึ่งกลุ่มชาวบ้านในชุมชนนั้นอาจารย์ถนอมจะแจ้งข่าวสารโดยการไปบอกถึงที่บ้านและการสื่อสารผ่านทางโทรศัพท์ ส่วนกลุ่มนักเรียนจะมีการแจ้งข่าวสารที่โรงเรียนได้โดยตรง ทั้งนี้การรวมกลุ่มการแสดงแต่ละครั้งจะมีการสอบถามความสมัครใจในการเข้าร่วมการแสดงของสมาชิกกลุ่มแต่ละคน และมีการพูดคุยกันในลักษณะเป็นกันเอง สมาชิกกลุ่มจึงสามารถโต้ตอบเพื่อแสดงความคิดเห็นต่างๆ ได้ ทำให้บรรยากาศในการพูดคุยมีความราบรื่นและไม่รู้สึกตึงเครียด

"อาจารย์จะมาบอกที่โรงเรียน และเรียกให้มารวมกัน เขาจะถามว่าใครไปบ้าง ก็จะซ้อมก่อนไป"

(ปิยะณัฐ จันทร์หอม-สัมภาษณ์ 28 ธ.ค. 2550)

"อาจารย์ถนอมมาบอกที่บ้าน บางทีก็โทรมาบอกว่าไปแสดงที่ไหน วันไหน กี่โมงๆ เขาจะบอกแล้วนัดกัน เตรียมของกันไป ไม่ใช่เฉพาะคนเขาย้อยหรอก ที่หนองปรงก็ไปด้วย"

(เฉลา อาจเอื้อม-สัมภาษณ์ 5 ม.ค. 2551)

โดยปกติแล้วกลุ่มสตรีทอผ้าไทยทรงดำและกลุ่มการแสดงวัฒนธรรมไทยทรงดำ จะไม่มีการติดต่อสื่อสารกัน นอกจากจะมีการรวมกลุ่มสมาชิกในชุมชนเพื่อจัดการแสดงตามโอกาสต่างๆ ภายในศูนย์วัฒนธรรม เช่น การต้อนรับนักท่องเที่ยวหรือบุคคลสำคัญ โดยมีเจ้าหน้าที่ฝ่ายประชาสัมพันธ์ของเทศบาลเป็นตัวกลางในการแจ้งข่าวสารให้กับสมาชิกกลุ่มสตรีทอผ้าไทยทรงดำและผู้นำกลุ่มการแสดงวัฒนธรรมไทยทรงดำ รวมทั้งสมาชิกในชุมชนที่มีหน้าที่ในการจัดกิจกรรมเพื่อให้มาเข้าร่วมประชุมพร้อมกันโดยการไปบอกถึงที่บ้าน การติดต่อผ่านทางโทรศัพท์ หรือการส่งเอกสารของทางราชการ เพื่อแจ้งข้อมูลในการนัดหมายวันและเวลาของการประชุม

ทั้งนี้จากการศึกษา พบว่า บรรยากาศในการประชุมจะมีเจ้าหน้าที่เทศบาล ได้แก่ ฝ่ายกองการศึกษา ปลัดเทศบาล หรือนายกเทศมนตรี เป็นผู้ชี้แจงรายละเอียดในการจัดกิจกรรม เช่น บุคคลสำคัญเป็นใคร เดินทางมาเมื่อไหร่ ใช้วิธีการต้อนรับแบบไหน ฯลฯ ซึ่งเจ้าหน้าที่เทศบาลจะเปิดโอกาสให้สมาชิกในชุมชนมีการเสนอความคิดเห็น และสามารถซักถามข้อสงสัยในการดำเนินกิจกรรมได้ทันที เพื่อให้สมาชิกในชุมชนมีส่วนร่วมในการวางแผนการดำเนินงานและมีการปฏิบัติ

กิจกรรมร่วมกัน ทำให้สมาชิกในชุมชนมีความรู้สึกเป็นเจ้าของกิจกรรมและวัฒนธรรมของตนอย่างแท้จริง

"บางทีปลัดหรือไม่ก็นายก เขาจะมาพูดเชิญชวนเราให้ทำอะไร แล้วให้เสนอความคิดเห็น เราก็บอกว่าอยากทำอะไรที่ฟื้นฟู อนุรักษ์วัฒนธรรมของเรา เพราะเราอยู่ตรงนี้ เราก็เสนอสิ่งที่เป็นไปได้"

(พเยา เอี่ยมพัก-สัมภาษณ์ 5 ม.ค. 2551)

"เวลามีงานเทศกาล เขาจะมาเที่ยวดูการละเล่น เขาอยากดูคนไทยดำแต่งตัวอย่างไร เจ้าหน้าที่ก็โทรฯไปบอก วันนี้จะมีใครมา เขาจะโทรไปบอกทุกคน อย่างอยู่ใกล้กันก็บอกกัน เวลามีงานประเพณีเขาก็นัดกันมา บางทีเขามาดูรำลาว รำแคนนี่"

(ตอง มีสุข-สัมภาษณ์ 5 ม.ค. 2551)

ดังนั้นผู้วิจัยสามารถสรุปรูปแบบการสื่อสารกลุ่มย่อยที่ทำให้คนไทยทรงดำมีส่วนร่วมในการธำรงรักษาอัตลักษณ์ทางวัฒนธรรมได้ดังนี้

การสื่อสารกลุ่มย่อย	ลักษณะของสื่อที่ใช้		
	ปากต่อปาก	การใช้โทรศัพท์	เอกสารทางราชการ
สมาชิกในกลุ่มด้วยกันเอง	√	√	
สมาชิกในกลุ่มกับผู้นำกลุ่ม	√	√	
สมาชิกในชุมชนกับเจ้าหน้าที่รัฐ	√	√	√

ตารางที่ 3 รูปแบบการสื่อสารกลุ่มย่อย

จากตารางผู้วิจัยอธิบายได้ว่า รูปแบบการสื่อสารกลุ่มย่อยของคนไทยทรงดำ จะใช้การสื่อสารแบบสองทางและการสื่อสารแบบทางเดียว โดยส่วนใหญ่จะใช้การสื่อสารแบบสองทางเป็นหลัก เนื่องจากคนไทยทรงดำมีการรวมกลุ่มกันเพื่อรักษาอัตลักษณ์ทางวัฒนธรรมไทยทรงดำ โดยแบ่งเป็น 2 กลุ่ม ได้แก่ กลุ่มสตรีทอผ้าไทยทรงดำและกลุ่มการแสดงวัฒนธรรมไทยทรงดำ ซึ่ง

สมาชิกของทั้งสองกลุ่มจะใช้การสื่อสารแบบปากต่อปากและการใช้โทรศัพท์ในการแจ้งข้อมูลข่าวสารกับสมาชิกในกลุ่มด้วยกันเอง เพราะมีความรู้จักและสนิทสนมกันเป็นอย่างดี รวมถึงการเป็นคนไทยทรงดำเหมือนกัน ทำให้เข้าใจภาษาที่ใช้ในการสื่อสารได้ง่าย นอกจากนี้ผู้นำกลุ่มจะใช้การประชุมอย่างไม่เป็นทางการเพื่อเปิดโอกาสให้สมาชิกในกลุ่มแสดงความคิดเห็นในการดำเนินกิจกรรมร่วมกัน อีกทั้งเจ้าหน้าที่รัฐยังเป็นสื่อกลางในการติดต่อระหว่างสมาชิกในชุมชน โดยใช้การสื่อสารแบบปากต่อปาก การใช้โทรศัพท์ และเอกสารของทางราชการ เพื่อให้สมาชิกในชุมชนมีส่วนร่วมในการดำเนินกิจกรรมและแสดงออกถึงอัตลักษณ์ทางวัฒนธรรมไทยทรงดำ

3. การสื่อสารกลุ่มใหญ่

จากการศึกษา พบว่า การสื่อสารกลุ่มใหญ่จะอยู่ในรูปของการประชุม เพื่อวางแผนการดำเนินกิจกรรมต่างๆ ภายในชุมชน เช่น การจัดงานประเพณีไทยทรงดำ การวางแผนพัฒนาชุมชนในแต่ละปีของเทศบาล ซึ่งเป็นการสื่อสารระหว่างสมาชิกในชุมชนกับผู้นำในท้องถิ่นและเจ้าหน้าที่รัฐ โดยมีการประสานงานร่วมกันทั้งหมดในชุมชน

ทั้งนี้การประชุมระหว่างผู้นำกับสมาชิกในชุมชน เริ่มจากเมื่อกำนันหรือผู้ใหญ่บ้านได้รับข่าวสารจากที่ว่าการอำเภอจะมีการแจ้งข่าวสารโดยประกาศผ่านหอกระจายข่าวให้สมาชิกในชุมชนรับรู้ข้อมูลข่าวสารและมาประชุมร่วมกัน เพื่อสอบถามความคิดเห็นของสมาชิกในชุมชนเกี่ยวกับการจัดกิจกรรมด้านวัฒนธรรมไทยทรงดำ ซึ่งส่วนใหญ่จะมีการประชุมที่ศูนย์วัฒนธรรมไทยทรงดำหรือห้องประชุมของโรงเรียนบ้านวัง ทั้งนี้ในการประชุมระหว่างผู้นำกับสมาชิกในชุมชนจะมีการสอบถามความคิดเห็นร่วมกันว่า ปีนี้สมาชิกในชุมชนต้องการจัดกิจกรรมอะไร รูปแบบไหน ฯลฯ โดยจะเปิดโอกาสให้สมาชิกในชุมชนได้เสนอความคิดเห็นและแลกเปลี่ยนข้อมูลข่าวสารระหว่างกัน ทำให้สมาชิกในชุมชนมีส่วนร่วมกันคิดและตัดสินใจในการวางแผนกิจกรรมเกี่ยวกับการเผยแพร่วัฒนธรรมไทยทรงดำ

"ด้านวัฒนธรรมไทยทรงดำ ผู้ใหญ่เขาจะมีการถามชาวบ้านว่า เราจะทำอะไรกันดี จะเอาอะไรไหม พอเขาถามรุ่นป้า ป้าก็บอกไม่เอามั้ง ตรงนั้นนายกเขาจัดให้แล้ว เราเลี้ยงพระกลางวันก็พอ เขาก็โอเคกันไป"

(วิเชียร อาจเอื้อม-สัมภาษณ์12 ม.ค. 2551)

สำหรับการประชุมระหว่างผู้นำชุมชน เจ้าหน้าที่รัฐ และสมาชิกในชุมชนจะอยู่ในลักษณะของการประชุมประชาคมหมู่บ้านที่ต้องมีการวางแผนการจัดประชุมจากเทศบาลในรูปแบบการสื่อสารในองค์กร โดยเริ่มจากการวางแผนงานของคณะผู้บริหารของเทศบาลแล้วจึงมีการสั่งงานในลักษณะของคำสั่งหรือนโยบายไปยังหน่วยงานฝ่ายต่างๆ เพื่อประสานงานกับผู้นำชุมชน ซึ่งฝ่ายกองการศึกษามีหน้าที่รับผิดชอบในการแจ้งข่าวสารไปยังผู้นำชุมชน ได้แก่ ประธานชุมชน คณะกรรมการชุมชน กำนัน และผู้ใหญ่บ้านให้มาร่วมประชุมพร้อมกันที่เทศบาลโดยใช้เอกสารของทางราชการแจ้งข่าวสาร และเมื่อมีการบอกรายละเอียดในการจัดประชุมกับผู้นำชุมชนแล้ว ผู้นำจะมีการแจ้งข่าวสารโดยประกาศผ่านหอกระจายข่าว และเจ้าหน้าที่เทศบาลจะใช้ใบปลิวซึ่งเป็นเอกสารขนาด A4 ที่มีรายละเอียดเกี่ยวกับกิจกรรมของชุมชนที่ผ่านมา และข้อมูลเกี่ยวกับวันและเวลาในการประชุมประชาคมหมู่บ้าน เพื่อแจ้งข่าวสารให้สมาชิกในชุมชนรับรู้ โดยสมาชิกในชุมชนจะมีการบอกกันแบบปากต่อปากเพื่อกระจายข้อมูลข่าวสารให้รับรู้กันอย่างทั่วถึง

"องค์กรปกครองส่วนท้องถิ่นจะแจ้งข่าวสารให้กันว่ามีข่าวคราวอะไรบ้าง ก็จะส่งเป็นเอกสารในรูปแบบราชการ งานประเพณีจะให้ประธานชุมชนเข้าไปมีส่วนร่วม เทศบาลจะมีแผ่นพับประชุมประจำเดือน มีเสียงตามสายในหมู่บ้านก็ให้ผู้ใหญ่บ้านคอยประชาสัมพันธ์ที่ศูนย์วัฒนธรรม มีตัวกระจายเสียงติดตามจุดต่างๆ ทุกหมู่บ้านในเขตเทศบาลมีหมด เวลามีข่าวเขาก็ประกาศ"

(สุรีรัตน์ อ่อนวงศ์-สัมภาษณ์ 12 ม.ค. 2551)

"งานวัฒนธรรมไทยทรงดำ กองการศึกษาเป็นผู้ประสานงานโดยตรง ถ้าระดับผู้ใหญ่มากๆ หน่วยงานเดียวมีเจ้าหน้าที่แค่ 4-5 คน ก็รับไม่ได้ ต้องประสานงานกันทั้งเทศบาล รวมทั้งประสานงานกับประธานชุมชนให้ประชาชนเข้ามามีส่วนร่วม อย่างเช่นการแสดงหรือวิทยากรที่มาให้ความรู้ทางด้านไทยทรงดำ กองการศึกษาจะรับผิดชอบ แต่จะมีการทำงานกันเป็นทีม"

(ณัฐกร นาควงศ์-สัมภาษณ์ 12 ม.ค. 2551)

ในวันประชุมประชาคมหมู่บ้าน สมาชิกในชุมชนจะเข้าร่วมประชุมพร้อมกับเจ้าหน้าที่เทศบาล กำนัน ผู้ใหญ่บ้าน ประธานชุมชน และคณะกรรมการชุมชน เพื่อแลกเปลี่ยนความคิดเห็นในการวางแผนการจัดกิจกรรมเกี่ยวกับวัฒนธรรมไทยทรงดำซึ่งจะมีการประชุมเป็นประจำทุกปี โดยเจ้าหน้าที่เทศบาลจะสอบถามความคิดเห็นของสมาชิกในชุมชนเกี่ยวกับวัฒนธรรมไทยทรงดำ เช่น ปีนี้สมาชิกในชุมชนต้องการทำกิจกรรมอะไรบ้าง อยากให้มีการพัฒนาศูนย์วัฒนธรรมไทยทรงดำอย่างไร ฯลฯ ซึ่งงานประเพณีไทยทรงดำและการรวมกลุ่มสตรีทอผ้าไทยทรงดำเป็นกิจกรรม

หนึ่งที่สมาชิกในชุมชนเสนอขึ้นมา และถ้าสมาชิกในชุมชนไม่เห็นด้วยกับความคิดของเจ้าหน้าที่เทศบาลและผู้นำของชุมชน สมาชิกในชุมชนสามารถเสนอความคิดเห็นของตนได้ทันที ทั้งนี้เมื่อมีการสอบถามความคิดเห็นร่วมกันแล้ว เจ้าหน้าที่เทศบาลจะมีการนำไปพิจารณาว่ากิจกรรมใดควรดำเนินการก่อนแล้วจึงมีการวางแผนการดำเนินงานของชุมชนต่อไป โดยจะมีการประสานงานกับหน่วยงานปกครองส่วนท้องถิ่นอื่นๆ ร่วมด้วย

"เขาจะมีการประชาคมชาวบ้าน เพราะเรามีประธานชุมชน มีคณะกรรมการชุมชนอยู่เบ็ดเสร็จแล้ว แต่ในวันประชาคมเจ้าหน้าที่จะมีการเชิญชวนชาวบ้านให้มาประชุมร่วมกัน เขาจะถามว่ากิจกรรมในปีต่อไป เราจะเสนออะไร อยากทำอะไรภายในชุมชนของเรา ซึ่งงานประเพณีไทยทรงดำก็เป็นส่วนหนึ่งที่ชาวบ้านเสนอมา"

(สุนันทา ทองแย้ม-สัมภาษณ์ 12 ม.ค. 2551)

"มีอะไรเราจะประชาคมในหมู่บ้านก่อน คือ ประชุมกับคนในหมู่บ้านและเจ้าหน้าที่เทศบาล ถ้าเราได้ยินก็ไปบอกคนแถวบ้าน เวลาประชุมมีฝ่ายเทศบาลมาด้วยแล้วมีการโหวตประชาคมกัน ถ้าชาวบ้านเสนอกิจกรรมอะไร ใครเห็นชอบก็ยกมือ โดยมากจะจัดที่ศูนย์หรือที่โรงเรียนบ้านวังนี้ก็สะดวกดี"

(เฉลียว ทรัพย์มาก-สัมภาษณ์ 5 ม.ค. 2551)

ดังนั้นผู้วิจัยสามารถสรุปรูปแบบการสื่อสารกลุ่มใหญ่ที่ทำให้คนไทยทรงดำมีส่วนร่วมในการธำรงรักษาอัตลักษณ์ทางวัฒนธรรมได้ดังนี้

การสื่อสารกลุ่มใหญ่	ลักษณะของสื่อที่ใช้		
	ปากต่อปาก	ใบปลิว	หอกระจายข่าว
คนไทยทรงดำด้วยกันเอง	√		
คนไทยทรงดำกับผู้นำชุมชน			√
คนไทยทรงดำกับเจ้าหน้าที่รัฐ		√	

ตารางที่ 4 รูปแบบการสื่อสารกลุ่มใหญ่

จากตารางผู้วิจัยอธิบายได้ว่า รูปแบบการสื่อสารกลุ่มใหญ่ของคนไทยทรงดำ จะใช้การสื่อสารแบบสองทางและการสื่อสารแบบทางเดียว เนื่องจากคนไทยทรงดำจะมีการประชุมประชาคมหมู่บ้านร่วมกับเจ้าหน้าที่รัฐและผู้นำชุมชน โดยผู้นำชุมชนจะใช้หอกระจายข่าวแจ้งข้อมูลข่าวสารให้สมาชิกในชุมชนมาร่วมประชุมพร้อมกัน ซึ่งหอกระจายข่าวเป็นสื่อชุมชนที่สามารถแจ้งข่าวสารให้สมาชิกในชุมชนจำนวนมากรับรู้ได้อย่างรวดเร็ว นอกจากนี้เจ้าหน้าที่รัฐจะใช้ใบปลิวเพื่อบอกรายละเอียดของเนื้อหาในการประชุม อีกทั้งสมาชิกในชุมชนจะใช้การบอกต่อกันแบบปากต่อปากเพื่อกระจายข่าวสารให้รับรู้กันอย่างทั่วถึง ทั้งนี้การประชุมประชาคมหมู่บ้านจะทำให้ทุกฝ่ายมีส่วนร่วมในการเสนอความคิดเห็นเกี่ยวกับการวางแผนการจัดกิจกรรมของชุมชนเพื่อเผยแพร่อัตลักษณ์ทางวัฒนธรรมไทยทรงดำ

4. การสื่อสารผ่านสื่อท้องถิ่น

จากการศึกษา พบว่า คนไทยทรงดำมีการรับรู้ข้อมูลข่าวสารในการดำเนินกิจกรรมเกี่ยวกับวัฒนธรรมไทยทรงดำจากการสื่อสารผ่านสื่อต่างๆ ที่มีในท้องถิ่น โดยเจ้าหน้าที่ของเทศบาลและผู้นำชุมชนจะเป็นผู้แจ้งข่าวสารและประกาศให้สมาชิกในชุมชนรับรู้ข่าวสารพร้อมกัน เพื่อเปิดโอกาสให้สมาชิกในชุมชนเข้าร่วมกิจกรรมและเผยแพร่อัตลักษณ์ทางวัฒนธรรมไทยทรงดำ

- หอกระจายข่าว

คนไทยทรงดำจะรับรู้ข่าวสารผ่านหอกระจายข่าวซึ่งเป็นสื่อชุมชนที่มีบทบาทสำคัญอย่างยิ่งในการแจ้งข้อมูลข่าวสารของกิจกรรมต่างๆ ที่เกิดขึ้นในชุมชน ซึ่งหอกระจายข่าวจะตั้งอยู่ที่ศูนย์วัฒนธรรมไทยทรงดำ โดยจัดเป็นห้อง 1 ห้อง ด้านในบรรจุเครื่องขยายเสียง มีลำโพงขนาดใหญ่ติดตามจุดต่างๆ ในศูนย์วัฒนธรรมและกระจายไปยังเสียงตามสายในหมู่บ้าน โดยส่วนใหญ่ผู้นำชุมชนจะประกาศข่าวสารให้สมาชิกในชุมชนรับรู้พร้อมกันในช่วงเช้าก่อนเวลา 8.00 น. เพราะจะได้ไม่รบกวนการสอนของทางโรงเรียน ยกเว้นเมื่อมีข่าวสารเร่งด่วน ผู้นำชุมชนจะประกาศทันที

"วัฒนธรรมไทยทรงดำมีอยู่เพราะส่วนหนึ่งมาจากการประชาสัมพันธ์ เขาจะประกาศทางหอกระจายข่าว พอเช้ามาชุมชนจะจั๊มออกๆ ปรากฏว่ามันจะกระจายไปทั่ว งานที่เขาย้อยนี่ ที่หัวหินก็ได้ยิน ทำให้คนได้รู้เพราะสื่อตรงนี้มันไปได้เร็ว"

(เกษร หล้าแหล่ง-สัมภาษณ์ 12 ม.ค. 2551)

- วิทยุชุมชน

คนไทยทรงดำจะรับรู้ข่าวสารผ่านวิทยุชุมชนของเทศบาลตำบลเขาย้อยที่จัดขึ้นในศูนย์วัฒนธรรมทับคาง โดยเจ้าหน้าที่เทศบาลจะประกาศข่าวสารของชุมชนด้วยภาษาไทยดำและภาษาไทยภาคกลาง และมีเนื้อหาเกี่ยวกับวัฒนธรรมไทยทรงดำ เช่น การจัดงานประเพณีไทยทรงดำ การต้อนรับบุคคลสำคัญ ฯลฯ เพื่อให้สมาชิกในชุมชนมีส่วนร่วมในกิจกรรมและแสดงถึงอัตลักษณ์ทางวัฒนธรรมไทยทรงดำด้วยการแต่งกาย การทำผม ภาษาใช้พูด ภาษาเขียน ฯลฯ รวมถึงการให้ประชาชนทั่วไปได้รู้จักวัฒนธรรมของไทยทรงดำ ซึ่งส่วนใหญ่สมาชิกในชุมชนจะรับฟังในช่วงเช้าประมาณ 8.00 - 11.00 น. ขณะทำงานบ้าน

"วิทยุจะฟังกันมาก ถ้าเรามีข่าวต้องเอาไปให้เขาเอง แต่เขาให้ความร่วมมือดีนะ ดีมากๆต้องขอชมเชย เขาจะรีบเอาเข้ารายการ เข้าตารางของเขา คนในชุมชนก็รับฟังกันได้ทั่ว"

(ณัฐกร นาควงศ์-สัมภาษณ์ 12 ม.ค. 2551)

- หนังสือพิมพ์ท้องถิ่น

เมื่อชุมชนมีการจัดงานสำคัญต่างๆ เทศบาลตำบลเขาย้อยจะมีการประชาสัมพันธ์และแจ้งข่าวสารไปยังหนังสือพิมพ์เพชรภูมิ ซึ่งเป็นหนังสือพิมพ์ท้องถิ่นของจังหวัดที่เผยแพร่เป็นประจำในวันที่ 1 และวันที่ 16 ของทุกเดือน โดยมีเนื้อหาเกี่ยวกับกิจกรรมและข่าวสารต่างๆ ที่เกิดขึ้นในจังหวัดเพชรบุรี ซึ่งเทศบาลตำบลเขาย้อยจะมีการแจกตามสถานที่ต่างๆ เช่น ศูนย์วัฒนธรรม ร้านค้า ศาลาหมู่บ้าน เทศบาล ฯลฯ เพื่อให้สมาชิกในชุมชนได้รับรู้ข่าวสารร่วมกัน

- วิทยุกระจายเสียง

คนไทยทรงดำจะมีการรับรู้ข่าวสารผ่านวิทยุกระจายเสียงของกรมประชาสัมพันธ์จังหวัดเพชรบุรี FM. 95.75 MHz โดยเจ้าหน้าที่เทศบาลจะเผยแพร่ข่าวสารผ่านเสียงตามสายที่มีในชุมชนในช่วงเวลา 5.30 - 7.00 น. เพื่อให้สมาชิกในชุมชนรับฟังกันอย่างทั่วถึงก่อนไปทำงาน ซึ่งมีเนื้อหาเกี่ยวกับกิจกรรมของชุมชนที่เผยแพร่ออกไปและข่าวสารของชุมชนใกล้เคียง ทำให้สมาชิกในชุมชนรับรู้ข่าวสารได้อย่างรวดเร็ว

"เวลาจัดงานไทยทรงดำอย่างเดือนเมษานี่ เขาจะแจ้งไปยังสื่อทางวิทยุของ สวท.เพชรบุรี ซึ่งเป็นของกรมประชาสัมพันธ์ แต่เป็นสื่อของท้องถิ่นนี่แหล่ะ เขาจะช่วยแจ้งข่าวสารให้เราเอง"

(เฉลียว ทรัพย์มาก-สัมภาษณ์ 5 ม.ค. 2551)

- โทรทัศน์

โทรทัศน์ของท้องถิ่นซึ่งเป็นเคเบิ้ลทีวีของจังหวัดเพชรบุรี เป็นสื่อที่สมาชิกในชุมชนสามารถรับรู้ข่าวสารได้อย่างรวดเร็ว จากการประชาสัมพันธ์ของเจ้าหน้าที่เทศบาลตำบลเขาย้อย โดยมีเนื้อหาเกี่ยวกับการจัดกิจกรรมด้านวัฒนธรรมไทยทรงดำของชุมชน เช่น การจัดงานประเพณีไทยทรงดำ การต้อนรับบุคคลสำคัญ ซึ่งโทรทัศน์ท้องถิ่นมีข้อดี คือ สามารถเผยแพร่ข่าวสารที่เห็นได้ทั้งภาพและเสียงให้สมาชิกในชุมชนรับรู้อย่างรวดเร็ว และทำให้ประชาชนทั่วไปได้รู้จักวัฒนธรรมไทยทรงดำที่สมาชิกในชุมชนได้เผยแพร่ออกไป แต่มีข้อจำกัด คือ สมาชิกในชุมชนไม่สามารถรับรู้ข่าวสารจากโทรทัศน์ของท้องถิ่นได้ทุกครอบครัว เนื่องจากต้องเสียค่าใช้จ่ายในการติดตั้ง จึงทำให้มีสมาชิกบางกลุ่มเท่านั้นที่สามารถเข้าถึงข้อมูลข่าวสารเหล่านี้ได้

"ส่วนใหญ่โทรทัศน์ที่มาจะติดต่อผ่านทางเทศบาลโดยตรง เวลาเขามาเราก็ดูแลอำนวยความสะดวกให้เขา เราก็ได้ประโยชน์ตรงที่เขาช่วยประชาสัมพันธ์ให้เรา"

(เรือ สืบอ่ำ-สัมภาษณ์ 5 ม.ค. 2551)

- สื่อสิ่งพิมพ์เฉพาะกิจ

สื่อสิ่งพิมพ์ต่างๆ ที่จัดทำขึ้นในชุมชน ได้แก่ โปสเตอร์ แผ่นพับ วารสารของเทศบาล เป็นสื่อที่ทำให้สมาชิกในชุมชนรับรู้ข่าวสารในการดำเนินกิจกรรมของชุมชน ซึ่งเมื่อมีการจัดงานสำคัญต่างๆ เทศบาลจะมีการจัดทำสื่อประชาสัมพันธ์เหล่านี้ เพื่อแจ้งข่าวสารและรายละเอียดในการดำเนินกิจกรรมของชุมชน โดยส่วนใหญ่จะติดโปสเตอร์ตามบอร์ดประกาศของชุมชนในที่ต่างๆ ได้แก่ ศูนย์วัฒนธรรม หน้าโรงเรียนบ้านวัง และเทศบาลตำบลเขาย้อย เพื่อแจ้งรายละเอียดของวันและเวลาในการจัดกิจกรรม รวมทั้งมีการใช้สีและภาพแสดงการแต่งกายของคนไทยทรงดำประกอบเนื้อหาในสื่อสิ่งพิมพ์ ทำให้สมาชิกในชุมชนมีส่วนร่วมในการแสดงออกถึงอัตลักษณ์ทางวัฒนธรรมไทยทรงดำในขั้นตอนของการผลิตสื่อเพื่อเผยแพร่ข่าวสารในชุมชน

สำหรับแผ่นพับและวารสารของเทศบาลจะมีการแจกให้สมาชิกในชุมชนรับรู้ข่าวสารในการดำเนินกิจกรรมที่ผ่านมา และวัตถุประสงค์ในการจัดกิจกรรมของชุมชน โดยเจ้าหน้าที่เทศบาลจะจัดทำขึ้นเพื่อเผยแพร่ข่าวสารเมื่อมีการจัดกิจกรรมต่างๆ เช่น การประชุมประชาคมหมู่บ้าน การประชุมเพื่อวางแผนการต้อนรับบุคคลสำคัญ เป็นต้น ทำให้สมาชิกในชุมชนได้รับรู้ข่าวสารและทราบรายละเอียดของข้อมูลได้ชัดเจนยิ่งขึ้น

ดังนั้นผู้วิจัยสามารถสรุปรูปแบบการสื่อสารผ่านสื่อท้องถิ่นที่ทำให้คนไทยทรงดำมีส่วนร่วมในการธำรงรักษาอัตลักษณ์ทางวัฒนธรรมได้ดังนี้

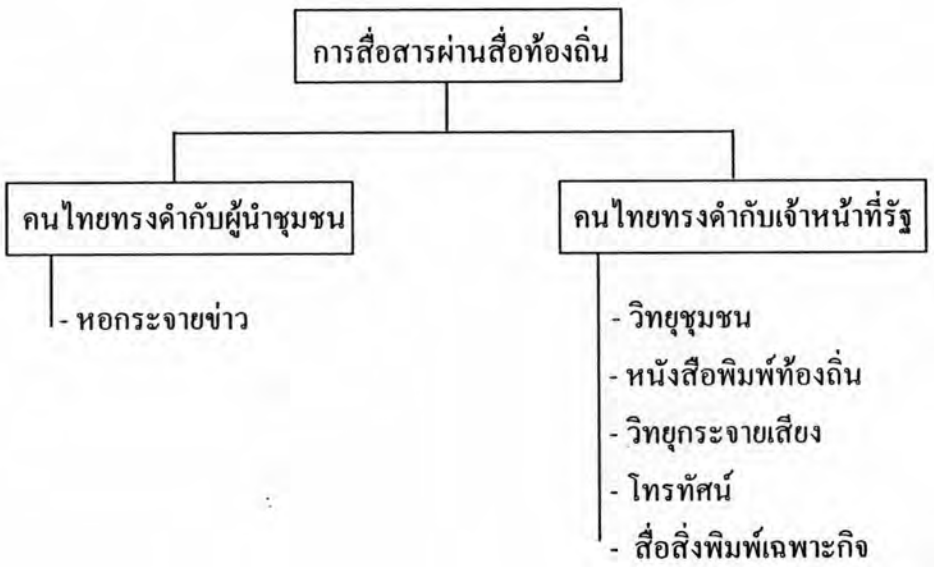

แผนภาพที่ 18 รูปแบบการสื่อสารผ่านสื่อท้องถิ่น

ผู้วิจัยอธิบายได้ว่า คนไทยทรงดำจะมีการรับรู้ข่าวสารในการจัดกิจกรรมของชุมชนจากเจ้าหน้าที่รัฐและผู้นำชุมชน โดยใช้การสื่อสารผ่านสื่อท้องถิ่นซึ่งเป็นการสื่อสารแบบทางเดียว ได้แก่ หอกระจายข่าว วิทยุชุมชน หนังสือพิมพ์ท้องถิ่น วิทยุกระจายเสียง โทรทัศน์ และสื่อสิ่งพิมพ์เฉพาะกิจ เพื่อเผยแพร่ข้อมูลข่าวสารต่างๆ ให้สมาชิกในชุมชนจำนวนมากรับรู้ข่าวสารได้ในระยะเวลาอันรวดเร็ว ซึ่งสมาชิกในชุมชนสามารถมีส่วนร่วมในการผลิตสื่อเพื่อเผยแพร่อัตลักษณ์ทางวัฒนธรรมไทยทรงดำผ่านภาพและเสียง ทำให้สมาชิกในชุมชนได้รับรู้ข่าวสารและมีส่วนร่วมในการดำเนินกิจกรรมด้านวัฒนธรรมไทยทรงดำเพื่อแสดงอัตลักษณ์ทางวัฒนธรรมของตน

I 23793624

3. บทบาทของผู้นำในการธำรงรักษาอัตลักษณ์ทางวัฒนธรรมไทยทรงดำ

จากการศึกษาผู้นำในชุมชนไทยทรงดำ ได้แก่ ผู้นำที่เป็นทางการและไม่เป็นทางการที่มีการดำเนินกิจกรรมเกี่ยวกับวัฒนธรรมไทยทรงดำ พบว่า บทบาทของผู้นำในการรักษาอัตลักษณ์ทางวัฒนธรรมไทยทรงดำจะแตกต่างกันตามหน้าที่และความรับผิดชอบในชุมชน คือ บทบาทการให้ความรู้ บทบาทการให้ความบันเทิง บทบาทการสร้างผู้นำรุ่นใหม่ บทบาทการพัฒนาชุมชน บทบาทการส่งเสริมการมีส่วนร่วม บทบาทการให้คำปรึกษา บทบาทการเผยแพร่ข้อมูลข่าวสาร และบทบาทการวางแผนการจัดการ ซึ่งสามารถอธิบายได้ดังนี้

1. บทบาทการให้ความรู้

ผู้นำด้านวัฒนธรรมของชุมชนไทยทรงดำ ได้แก่ อาจารย์วไลภรณ์ มุลตุณี อาจารย์ถนอม คงยิ้มละมัย และป้าพานี แห่งหน มีบทบาทเป็นผู้สอนหนังสือให้กับนักเรียนในโรงเรียนเขาย้อยวิทยา ซึ่งมีเนื้อหาเกี่ยวกับวัฒนธรรมไทยทรงดำ เช่น วิชาท้องถิ่นของเรา วิชานาฏศิลป์ วิชาสาระการงานอาชีพ ฯลฯ เพื่อถ่ายทอดความรู้และสร้างการมีส่วนร่วมในการรักษาอัตลักษณ์ทางวัฒนธรรมไทยทรงดำ โดยการฝึกสอนและสาธิตการทอผ้า การเย็บปักถักร้อย การร้องและรำประกอบการพูดภาษาไทยดำ ทำให้นักเรียนมีความรู้ความเข้าใจในวัฒนธรรมไทยทรงดำและได้แสดงออกถึงตัวตนของกลุ่มชาติพันธุ์ได้อย่างชัดเจน

นอกจากนี้ได้มีการนำอุปกรณ์ต่างๆ ที่มีในชุมชนมาประกอบการสอน เช่น การนำคางคกแห้งมาอธิบายเรื่องแถน การนำเสื้อผ้าของไทยทรงดำมาประกอบการสอนการทอผ้า การให้นักเรียนวาดขอกุดที่อยู่บนหลังคาบ้านไทยทรงดำ ฯลฯ ทำให้นักเรียนมีความสนุกสนานเพลิดเพลิน และมีความรู้เพิ่มเติมจากการเห็นและปฏิบัติจริงมากขึ้น อีกทั้งได้นำนักเรียนไปแสดงนิทรรศการเกี่ยวกับวัฒนธรรมไทยทรงดำตามงานต่างๆ เพื่อปลูกฝังการรักษาอัตลักษณ์ทางวัฒนธรรมไทยทรงดำและมีความกล้าแสดงออกในการเผยแพร่วัฒนธรรมให้คนภายนอกได้รับรู้

"วงการศึกษาให้ความสำคัญด้านวัฒนธรรมท้องถิ่น ทำให้มีการตื่นตัวและก็ถูกใจชาวบ้าน เขาพามาเรียนที่โรงเรียนเขาย้อยวิทยาเพราะเขาอยากให้ลูกหลานรู้เรื่องลาว เขาไม่รู้ว่าอะไรคือ ผู้ต๊าวและผู้น้อย ผู้ปกครองเขาก็ชื่นชมเรา"

(พานี แห่งหน-สัมภาษณ์ 19 ธ.ค. 2550)

"เราอยากสอน อยากให้เด็กเก่ง ซึมซับแล้วเด็กก็เริ่มเขียนอักษรไทยดำได้ อ่านได้ เมื่อก่อนไม่พูดลาว พอเราเป็นครูเราพูดลาว คนก็แห่ไปเรียน พ่อแม่ดีใจส่งไปให้ครูหนอมสอนลาว พวกอุปกรณ์ที่เราไปสอน เช่น ขอกุดมีให้ดู จาวอวนคือธงเชิญคนตาย บอกให้เด็กวาดธงแล้วเล่าเรื่องจาวอวน ต่อไปเด็กจะรู้แล้วซึม เรามีอุปกรณ์เยอะ เด็กจะเรียนอย่างมีความสุข"

(ถนอม คงยิ้มละมัย-สัมภาษณ์ 26 ธ.ค. 2550)

"โรงเรียนมีการจัดหลักสูตรท้องถิ่น เช่น การตัดเย็บเสื้อผ้าพื้นเมืองของไทยทรงดำ ก็เชิญวิทยากรท้องถิ่นเข้ามาช่วยสอนเด็ก หรือเวลาทางจังหวัดมีงานก็ให้ไปจัดนิทรรศการ เราก็เอาเด็กเราไปนั่งสาธิต เช่น ลายเสื้อ ลายหน้าหมอนก็สอนให้เด็กทำ ซึ่งปกติเด็กเรียนอยู่แล้ว บางทีก็เอามาซ้อมเผื่อลืม แต่ส่วนใหญ่จะไม่ลืม"

(วไลภรณ์ มุลตุณี-สัมภาษณ์ 28 ธ.ค. 2550)

2. บทบาทการให้ความบันเทิง

ผู้นำด้านวัฒนธรรมไทยทรงดำ ได้แก่ อาจารย์ถนอม คงยิ้มละมัย ป้าพานี แห่งหน และป้าหวัน คงสนิท เป็นผู้ให้ข้อมูลและเผยแพร่วัฒนธรรมไทยทรงดำโดยจัดการแสดงร่วมกับสมาชิกในชุมชนเพื่อให้บุคคลทั่วไปที่มีความสนใจได้ชมและได้รับความรู้เกี่ยวกับวัฒนธรรมไทยทรงดำ ซึ่งในการแสดงนั้น ผู้นำด้านวัฒนธรรมจะมีการแต่งกายและทำผมแบบไทยทรงดำ มีการใช้ภาษาพูดไทยดำร่วมกับภาษาไทยประกอบการบรรยาย มีการใช้สีหน้า ท่าทางประกอบการแสดงต่างๆ เพื่อแสดงถึงอัตลักษณ์ทางวัฒนธรรมที่โดดเด่นของไทยทรงดำ และทำให้สมาชิกในชุมชนและบุคคลทั่วไปได้รับความรู้ ความสนุกสนาน และความเพลิดเพลินควบคู่กันไป ซึ่งเป็นวิธีการหนึ่งที่ใช้เผยแพร่และรักษาอัตลักษณ์ทางวัฒนธรรมไทยทรงดำให้สมาชิกในชุมชนได้รับรู้และมีการสืบทอดต่อไป

"เขามีนักแสดงมาประกอบกับพวกยายนี่แหล่ะ ยายก็เล่าเรื่องและแสดงไปกับเขา อย่างตำนานเรื่องแถนที่ส่งคู่บ่าวสาวลงมาอยู่ข้างล่าง พอลงมาแล้วก็ขึ้นไปไม่ได้ เพราะต้องอยู่กับเทวดาอารักษ์เราอยู่ไม่ได้ เขาเลยให้เราทำนา ส่งวัวส่งควายมาให้เราใช้ ควายจึงมีพระคุณต่อเรามากๆ จึงมีขอกุดลักษณะเหมือนเขาควายที่ถือเป็นสัญลักษณ์สำคัญของเราอย่างนี้"

(หวัน คงสนิท-สัมภาษณ์ 19 ธ.ค. 2550)

3. บทบาทการสร้างผู้นำรุ่นใหม่

เจ้าหน้าที่รัฐและผู้นำด้านวัฒนธรรมไทยทรงดำมีบทบาทในการปลูกฝังให้เด็กรุ่นใหม่ในชุมชนมีความกล้าแสดงออกในการรักษาอัตลักษณ์ทางวัฒนธรรมไทยทรงดำ โดยใช้วิธีการฝึกสอนการแสดงวัฒนธรรมไทยทรงดำให้กับเด็กนักเรียนและสมาชิกในชุมชน เช่น การสอนรำ การสอนขับร้อง การสอนเป่าแคน การสอนเกล้าผมแบบไทยดำ ฯลฯ รวมถึงการพาไปแสดงตามงานต่างๆ ทั้งภายนอกและภายในชุมชน จึงทำให้คนไทยทรงดำมีความมั่นใจในการกล้าแสดงออกถึงอัตลักษณ์ทางวัฒนธรรมไทยทรงดำและเกิดความภูมิใจในชาติพันธุ์ของตน

นอกจากนี้เจ้าหน้าที่รัฐได้ส่งเสริมการอนุรักษ์และฟื้นฟูวัฒนธรรมไทยทรงดำ โดยเปิดโอกาสให้เด็กรุ่นใหม่ได้เข้าร่วมกิจกรรมเกี่ยวกับวัฒนธรรมไทยทรงดำในงานวันสำคัญต่างๆ เช่น การประกวดธิดาไทยทรงดำ การประกวดขับร้องภาษาไทยดำ ฯลฯ โดยเน้นให้สมาชิกในชุมชนแสดงออกถึงอัตลักษณ์ทางวัฒนธรรมที่สำคัญของกลุ่มชาติพันธุ์ไทยทรงดำ ได้แก่ การแต่งกาย ภาษา ทรงผม อุปกรณ์เครื่องใช้ต่างๆ ทำให้สมาชิกในชุมชนเห็นคุณค่าของวัฒนธรรมท้องถิ่นที่ได้รับการสืบทอดกันมา และต้องการที่จะมีส่วนร่วมในการรักษาอัตลักษณ์ทางวัฒนธรรมของกลุ่มชาติพันธุ์ให้บุคคลทั่วไปได้รู้จัก จึงเป็นการสร้างผู้นำรุ่นใหม่ในการรักษาอัตลักษณ์ทางวัฒนธรรมไทยทรงดำให้มีการถ่ายทอดไปยังสมาชิกในชุมชนรุ่นต่อไป

"ตอนนี้เราพยายามปั้นเด็กรุ่นต่อๆ ไป เวลาไปพูดที่ไหนก็จะปลูกฝังให้เขารักในวัฒนธรรมไทยทรงดำที่ดีงามและให้สืบทอดต่อไปยังคนรุ่นหลัง อย่างกิจกรรมในศูนย์วัฒนธรรมมีแนวคิดที่จะมีการฝึกสอนต่างๆ เช่น สอนรำไทยทรงดำ สอนแคน สอนปักผ้า ซึ่งเป็นกิจกรรมที่เราพยายามปลูกฝังให้กับเด็กรุ่นใหม่"

(บรรทม เกตุมั่งมี-สัมภาษณ์ 21 ธ.ค. 2550)

"ถ้าไม่มีครูเด็กก็ไม่กล้ารำ เพราะเด็กลาวขี้อาย เราก็ต้องรำอยู่กับเด็กตลอด แต่เด็กที่นี่รำเก่งเพราะเขาดูผู้ใหญ่ พอเป็นหนุ่มเป็นสาวเริ่มไม่อยากแสดงแล้ว ครูต้องนำไปแสดงบนเวทีเอง"

(ถนอม คงยิ้มละมัย-สัมภาษณ์ 26 ธ.ค. 2550)

4. บทบาทการพัฒนาชุมชน

ผู้นำกลุ่มที่ดำเนินกิจกรรมเกี่ยวกับวัฒนธรรมไทยทรงดำ ได้แก่ คุณศุภิสรา ดังสนั่นซึ่งเป็นเจ้าหน้าที่ศูนย์การเรียนชุมชนของ กศน.ต.เขาย้อย มีบทบาทเป็นผู้นำของกลุ่มสตรีทอผ้าไทยทรงดำและได้มีการฝึกสอนการพัฒนาอาชีพการทอผ้าไทยทรงดำกับสมาชิกในกลุ่ม โดยการให้ความรู้และเทคนิควิธีการใหม่ๆ เช่น การฝึกสอนการใช้กี่กระตุกแทนการใช้กี่ทอมือแบบเดิม เพราะกี่ทอมือมีความล่าช้าในการผลิตสินค้าเพื่อจำหน่าย รวมถึงการฝึกสอนการทำลวดลายต่างๆ เพื่อผลิตเป็นสินค้ารูปแบบใหม่ ทำให้ศิลปวัฒนธรรมท้องถิ่นซึ่งเป็นอัตลักษณ์ทางวัฒนธรรมไทยทรงดำได้รับการฟื้นฟูและเกิดความสนใจจากบุคคลทั่วไป และยังส่งผลให้สมาชิกในชุมชนมีการแลกเปลี่ยนความรู้และถ่ายทอดศิลปวัฒนธรรมไทยทรงดำระหว่างกัน ทำให้เกิดการพัฒนางานด้านวัฒนธรรมของชุมชน และมีการใช้สินค้าที่แสดงออกถึงอัตลักษณ์ทางวัฒนธรรมของกลุ่มชาติพันธุ์ไทยทรงดำ

"แรกๆ พวกยายจะทอเป็นผ้าพื้นสีดำไม่เห็นลวดลายหรือตำหนิของผ้า เราก็เริ่มต้นใหม่ โดยใช้ด้ายสีๆ มาทำเพื่อให้ผ้ามีตำหนิ และพัฒนาจากกี่ทอมือธรรมดามาเป็นกี่กระตุกซึ่งเร็วกว่าจากกี่กระตุกธรรมดาที่มีแค่ 2 ตะกอ ก็พัฒนามาเป็น 4 ตะกอ และพัฒนาในเรื่องของการยกลายของผ้าพื้นบ้าน นอกจากชาวบ้านจะได้ความรู้แล้วยังมีรายได้เพิ่มขึ้น"

(ศุภิสรา ดังสนั่น-สัมภาษณ์ 5 ม.ค. 2551)

"สมัยก่อนจะทออยู่ที่บ้าน พอชุมชนมีประธาน มีงบซื้ออุปกรณ์ให้ พวกยายเลยมาอยู่รวมกันที่นี่ เพราะเราว่าง มันเพลิน ทำได้ไม่ได้ก็มา ไม่คิดอะไร สมัยก่อนยายทอกี่มือนี่ เขาก็มาพัฒนาเป็นกี่กระตุก เมื่อไม่มีใครทอเป็น เขาก็หาครูมาสอน เจ้าหน้าที่ก็ให้ความรู้เพิ่มเติม สร้างศูนย์ของชุมชนให้เป็นกลุ่มเป็นก้อนกัน เพราะนี่มันเป็นของไทยทรงดำ"

(ตอง มีสุข-สัมภาษณ์ 5 ม.ค. 2551)

5. บทบาทการส่งเสริมการมีส่วนร่วม

เจ้าหน้าที่รัฐและผู้นำชุมชน ได้แก่ ลุงประนอม สืบอ่ำ มีบทบาทในการสร้างความร่วมมือและความสามัคคีให้กับสมาชิกในชุมชน โดยในอดีตลุงประนอม สืบอ่ำ มีตำแหน่งเป็นกำนันของตำบลเขาย้อยและเป็นผู้ริเริ่มโครงการท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรมของชุมชนไทยทรงดำในรูปแบบโฮม

เสตย์ให้นักท่องเที่ยวได้เข้ามาพักอาศัยร่วมกับคนไทยทรงดำและสัมผัสวิถีชีวิตของชุมชน ซึ่งทำให้เกิดการมีส่วนร่วมในการดำเนินกิจกรรมของสมาชิกในชุมชนมากมาย โดยการรวมกลุ่มกันจัดกิจกรรมต่างๆ เช่น กลุ่มทอผ้าไทยทรงดำ กลุ่มการแสดงวัฒนธรรมไทยทรงดำ กลุ่มผลิตเครื่องใช้ประเภทจักรสาน ฯลฯ เพื่อเผยแพร่อัตลักษณ์ด้านวัฒนธรรมไทยทรงดำ เช่น การแต่งกาย การใช้ภาษาพูด ภาษาเขียนไทยทรงดำ ลักษณะบ้านเรือน เครื่องมือเครื่องใช้ต่างๆ ให้คนภายนอกได้รู้จักและสร้างความเป็นตัวตนของกลุ่มชาติพันธ์ไทยทรงดำในสังคม

"ผมอธิบายโครงการให้ชาวบ้านฟัง เขาก็ยินดีร่วมด้วยแล้วเรามีการประชุมกันว่า ขั้นตอนการทำโฮมเสตย์ คือ บ้านต้องสะอาด เพราะคนมาจะได้ไม่นินทา อาหารต้องสะอาด และทุกคนในบ้านต้องเต็มใจด้วย ลูกหลานต้องพูดคุย ยินดีต้อนรับแขก รายได้มันเกิดไม่มากหรอก แต่สิ่งที่ได้คือการเรียนรู้ซึ่งกันและกัน เราเรียนรู้แขก แขกเรียนรู้เรา เด็กพวกนี้ถึงได้เข้าสังคมเป็น พบคนแปลกหน้าเป็น เราได้เรียนรู้สิ่งเหล่านี้"

(ประนอม สืบอ่ำ-สัมภาษณ์ 11 ม.ค. 2551)

"การมีส่วนร่วมเกิดจากกำนันประนอม เมื่อก่อนเขาทำเป็นโฮมเสตย์ มันเป็นของหมู่บ้านจริงๆ เพราะชาวบ้านเขาให้ความร่วมมือ แขกมาเขาก็ยินดีต้อนรับ มีการแสดงวัฒนธรรมและทำบุญตักบาตรตอนเช้า สมัยก่อนแขกมาบ่อย ฝรั่งก็มาด้วย บางคนเขามาศึกษาชุมชน มาพักเป็นเดือนเลย"

(อุทัย อาจเอื้อม-สัมภาษณ์ 19 ธ.ค. 2550)

อีกทั้งเจ้าหน้าที่รัฐได้มีการริเริ่มการจัดงานประเพณีไทยทรงดำและการจัดกิจกรรมต่างๆ ขึ้นที่ศูนย์วัฒนธรรมไทยทรงดำ โดยอาศัยความร่วมมือและการมีส่วนร่วมของสมาชิกในชุมชนในการดำเนินกิจกรรม เพื่อเผยแพร่วัฒนธรรมไทยทรงดำให้ผู้สนใจได้รู้จัก ซึ่งจากการศึกษา พบว่าการส่งเสริมการมีส่วนร่วมของเจ้าหน้าที่รัฐและผู้นำชุมชนจะใช้การประชุมเพื่อแลกเปลี่ยนความคิดเห็นระหว่างกัน และเปิดโอกาสให้สมาชิกในชุมชนมีส่วนร่วมในขั้นตอนของการวางแผนการดำเนินงาน การปฏิบัติกิจกรรม การรับผลประโยชน์ในการดำเนินกิจกรรม และการประเมินผลงาน จึงทำให้สมาชิกในชุมชนมีความรู้สึกเป็นเจ้าของกิจกรรม และมีส่วนร่วมในการรักษาอัตลักษณ์ทางวัฒนธรรมของกลุ่มชาติพันธุ์ไทยทรงดำร่วมกัน

"เทศบาลจะเน้นให้ชาวบ้านมีส่วนร่วม ทุกอย่างเกิดจากความคิดของชาวบ้านไม่ใช่เรา เพราะเขาคือเจ้าของวัฒนธรรม การมีส่วนร่วมของชาวบ้านคือ กิจกรรมที่นำเสนอออกไปเกิดจากชาวบ้านจริงๆ อย่างการรำหรือการทำหัตถกรรมก็มาจากชาวบ้าน พยายามวนเวียนให้เป็นวัฏจักรสืบสานกันต่อไป ชาวบ้านได้มีส่วนร่วมในการเผยแพร่วัฒนธรรมของเขา เวลาได้รับการติดต่อให้ไปแสดงที่ไหน เราจะส่งเสริมเขาไป พยายามไปเปิดตัวให้คนภายนอกได้รับรู้จนเป็นที่รู้จักถึงทุกวันนี้"

(อรอนงค์ ศิริชัย-สัมภาษณ์ 21 ธ.ค. 2550)

6. บทบาทการให้คำปรึกษา

ผู้นำชุมชนไทยทรงดำ ได้แก่ นายก อบต. เจ้าหน้าที่เทศบาล กำนัน ผู้ใหญ่บ้าน ประธานชุมชน คณะกรรมการชุมชน และหัวหน้ากลุ่มสตรีทอผ้าไทยทรงดำ มีบทบาทในการให้คำปรึกษาและระดมความคิดเห็นในการจัดกิจกรรมเกี่ยวกับวัฒนธรรมไทยทรงดำ เพื่อแก้ไขปัญหาให้กับสมาชิกในชุมชน เช่น การสอบถามเรื่องสถานที่ในการจัดงานประเพณีไทยทรงดำของสมาชิกในชุมชน การสอบถามเรื่องการผลิตและจำหน่ายสินค้าของกลุ่มสตรีทอผ้าไทยทรงดำ เป็นต้น ทำให้สมาชิกในชุมชนสามารถดำเนินกิจกรรมเพื่อเผยแพร่และรักษาวัฒนธรรมไทยทรงดำได้ประสบผลสำเร็จ และส่งผลให้สมาชิกในชุมชนสามารถแสดงออกถึงอัตลักษณ์ทางวัฒนธรรมไทยทรงดำผ่านการจัดกิจกรรมต่างๆ ของชุมชน

"เวลามีงาน ชาวบ้านจะมาปรึกษาเรื่องสถานที่ ตรงนี้จะจัดได้ไหม เขาจะมาถาม ที่นี่จะจัดในพื้นที่กว้างใกล้กับ อบต. ฝั่งโน้นบ้าง ฝั่งนี้บ้างหลายกลุ่ม"

(ประสิทธิ์ จำปาวงศ์-สัมภาษณ์ 3 ม.ค. 2551)

"เขาชวนกันมาทอที่ศูนย์ฯ นี่ เวลาว่างก็มารวมกลุ่มกันไว้ เราก็สอนลายบ้าง ทำให้ได้ความรู้และสนุกสนาน ตรงนี้ไม่ดีก็แนะนำให้เขา ใครอยากรู้อะไรก็ถามได้"

(ศุภิสรา ดังสนั่น-สัมภาษณ์ 5 ม.ค. 2551)

7. บทบาทการเผยแพร่ข้อมูลข่าวสาร

เมื่อมีการจัดกิจกรรมเกี่ยวกับวัฒนธรรมไทยทรงดำ เช่น การต้อนรับนักท่องเที่ยวหรือบุคคลสำคัญ การจัดงานประเพณีไทยทรงดำ ฯลฯ ผู้นำชุมชน ได้แก่ เจ้าหน้าที่เทศบาล กำนัน ผู้ใหญ่บ้าน ประธานชุมชน และคณะกรรมการชุมชน จะมีการแจ้งข้อมูลข่าวสารโดยใช้สื่อที่มีในท้องถิ่น ได้แก่ สื่อบุคคล หอกระจายข่าว วิทยุชุมชน หนังสือพิมพ์ท้องถิ่น วิทยุกระจายเสียงของจังหวัดเพชรบุรี โทรทัศน์ท้องถิ่น และสื่อสิ่งพิมพ์เฉพาะกิจ เพื่อประชาสัมพันธ์งานกิจกรรมและเผยแพร่ข่าวสารให้สมาชิกในชุมชนและบุคคลทั่วไปให้รับรู้กันอย่างรวดเร็ว ซึ่งเป็นการเปิดโอกาสให้สมาชิกในชุมชนได้มีส่วนร่วมในการแสดงออกถึงอัตลักษณ์ทางวัฒนธรรมไทยทรงดำ โดยการแต่งกาย การทำผม การสื่อสารด้วยภาษาไทยดำผ่านกิจกรรมของชุมชน ทำให้อัตลักษณ์ทางวัฒนธรรมไทยทรงดำได้ถูกเผยแพร่ออกไป และส่งผลให้คนไทยทรงดำเกิดความรัก ความสามัคคี และความรู้สึกภูมิใจในกลุ่มชาติพันธุ์ของตน

"เวลามีงานเราจะบอกผ่านเสียงตามสายในหมู่บ้านว่า วันนั้นจะจัดประเพณีไทยทรงดำ บ้านไหนไม่ได้ยินเขาก็ถามแล้วบอกกัน"

(อุทัย อาจเอื้อม-สัมภาษณ์19 ธ.ค. 2550)

"เจ้าหน้าที่กองการศึกษาของเทศบาลจะมีหนังสือมา บางทีบอกประธานชุมชนซึ่งตั้งเป็นตัวแทนในหมู่บ้าน บางทีก็แจ้งผู้ใหญ่บ้านประชาสัมพันธ์ออกหอกระจายข่าวว่าแขกจะมานะ ให้ไปแต่งลาวแต่งโซ่งกัน"

(สุดา สายเย็น-สัมภาษณ์ 3 ม.ค. 2551)

8. บทบาทการวางแผนการจัดการ

เจ้าหน้าที่รัฐจะมีการวางแผนการจัดการชุมชนเพื่อให้เกิดการพัฒนาในด้านต่างๆ รวมถึงการวางแผนการพัฒนาและฟื้นฟูวัฒนธรรมไทยทรงดำ โดยใช้วิธีการจัดประชุมร่วมกับผู้นำชุมชนในทุกๆ เดือน ได้แก่ เจ้าหน้าที่เทศบาล กำนัน ผู้ใหญ่บ้าน ประธานชุมชน และคณะกรรมการชุมชน รวมถึงการจัดประชุมพร้อมกับสมาชิกในชุมชน เพื่อแลกเปลี่ยนความคิดเห็นในการวางแผนการดำเนินกิจกรรมด้านวัฒนธรรมไทยทรงดำร่วมกัน และได้เปิดโอกาสให้สมาชิกในชุมชนมีส่วนร่วมในการเสนอความคิดเห็น เพื่อวางแผนการพัฒนาชุมชนด้วยการจัดกิจกรรมต่างๆ ที่สอดคล้องกับ

สภาพแวดล้อมของชุมชน เช่น การรวมกลุ่มสตรีทอผ้าไทยทรงดำ การทำหัตถกรรมท้องถิ่น การจัดโครงการท่องเที่ยวทางวัฒนธรรม ฯลฯ ซึ่งส่วนใหญ่สมาชิกในชุมชนจะมีพื้นฐานในการดำเนินงานอยู่แล้ว แต่เจ้าหน้าที่รัฐจะมีการวางแผนการดำเนินงานให้เป็นระบบมากยิ่งขึ้น ทำให้คนไทยทรงดำได้เรียนรู้วิธีการพัฒนางานด้านวัฒนธรรมท้องถิ่น และเพิ่มศักยภาพของตนในการอนุรักษ์วัฒนธรรมไทยทรงดำให้เป็นที่รู้จักอย่างชัดเจนมากขึ้น

"แนวทางการพัฒนาที่ทำเป็นระบบราชการคือ เรามีแผน มีงบประมาณแล้วนำมาดำเนินการทั้งปี พอสิ้นปีก็จะไปประชาคมชาวบ้านแล้วทำอย่างนี้ต่อไปอีก ซึ่งกิจกรรมด้านวัฒนธรรมไทยทรงดำที่ทำอยู่ในขณะนี้คือ กิจกรรมภายในศูนย์วัฒนธรรม โดยเรามีงบตั้งอยู่ 300,000 บาท แบ่งเป็นงบเกี่ยวกับสินค้าจากภูมิปัญญาท้องถิ่น งบเผยแพร่สื่อโฆษณาและประชาสัมพันธ์ ส่วนงบสำหรับจัดงานประเพณีไทยทรงดำจะแยกออกมาเลย นี่คือแนวทางการวางแผนพัฒนาชุมชนของเรา"

(บรรทม เกตุมั่งมี-สัมภาษณ์ 21 ธ.ค. 2550)

4. ปัจจัยที่มีผลทำให้คนไทยทรงดำมีส่วนร่วมในการธำรงรักษาอัตลักษณ์ทางวัฒนธรรมไทยทรงดำ

จากการศึกษา พบว่า ปัจจัยที่มีผลทำให้คนไทยทรงดำมีส่วนร่วมในการรักษาอัตลักษณ์ทางวัฒนธรรมไทยทรงดำ ได้แก่ การมีความสำนึกถึงการเป็นกลุ่มชาติพันธุ์เดียวกัน ผู้นำมีความน่าเชื่อถือ การสนับสนุนจากภาครัฐ และการได้รับผลตอบแทน ซึ่งสามารถอธิบายได้ดังนี้

1. การมีความสำนึกถึงการเป็นกลุ่มชาติพันธุ์เดียวกัน

จากการศึกษา พบว่า คนไทยทรงดำเป็นกลุ่มชาติพันธุ์หนึ่งที่อพยพเข้ามาในประเทศไทย โดยมีความสัมพันธ์ทางสังคมในระบบเครือญาติ และมีเอกลักษณ์ทางวัฒนธรรมของกลุ่มชาติพันธุ์ที่แตกต่างจากคนไทยส่วนใหญ่ ได้แก่ ลักษณะบ้านเรือน การแต่งกาย ทรงผม ภาษาพูด ภาษาเขียน ความเชื่อ ประเพณี และพิธีกรรม จึงมีความสำนึกถึงการเป็นคนกลุ่มเดียวกัน และมีความพยายามรักษาความเป็นอันหนึ่งอันเดียวกันไว้ โดยใช้วิธีการแสดงออกทางวัฒนธรรมซึ่งสามารถปรากฏให้เห็นได้ชัดเจนผ่านกิจกรรมต่างๆ ที่จัดขึ้นในชุมชน อีกทั้งได้มีการถ่ายทอดวัฒนธรรมจากคนรุ่นหนึ่งไปยังอีกรุ่นหนึ่งเพื่อให้คนไทยทรงดำเห็นคุณค่าของอัตลักษณ์ทางวัฒนธรรมที่ได้รับการสืบทอดกันมา และทำให้คนไทยทรงดำมีความรู้สึกถึงการเป็นพวกพ้องของคนกลุ่มเดียวกันที่อาศัยอยู่ในสังคม ดังนั้นการมีความสำนึกถึงการเป็นคนกลุ่มชาติพันธุ์เดียวกัน จึงเป็นปัจจัยหลักที่มี

ความสำคัญอย่างยิ่งในการสร้างการมีส่วนร่วมในการรักษาอัตลักษณ์ทางวัฒนธรรมไทยทรงดำให้คงอยู่ต่อไป

"เราเป็นไทยทรงดำอยู่แล้ว เราก็อยากเผยแพร่วัฒนธรรมไทยทรงดำที่ดีงามให้คนรุ่นหลังที่ไม่เคยรู้ได้รู้ไว้ว่านี่เป็นของไทยทรงดำ"

(กนกวรรณ อาจเอื้อม-สัมภาษณ์ 28 ธ.ค. 2550)

"เรื่องสัญชาตญาณของความรักเผ่าพันธุ์นี่ ไม่ต้องบอก ไม่มีทฤษฎี มันรักของมันมาเองโดยจิตสำนึก เราทำด้วยหัวใจเพราะเราเป็นโซ่ง อันนี้เป็นความงดงามของชนเผ่า เราอยากอวด อยากให้คนทั่วไปได้รู้จักวัฒนธรรมของเรา"

(เฉลา อาจเอื้อม-สัมภาษณ์ 5 ม.ค. 2551)

2. ผู้นำมีความน่าเชื่อถือ

จากการศึกษา พบว่า ผู้นำของชุมชนไทยทรงดำเป็นบุคคลที่มีความรู้ความสามารถในการดำเนินกิจกรรมด้านวัฒนธรรมไทยทรงดำ ได้แก่ การวางแผนงานพัฒนาวัฒนธรรมท้องถิ่น การเป็นผู้ให้ข้อมูลด้านวัฒนธรรม การเป็นผู้นำกลุ่มในการจัดกิจกรรมด้านวัฒนธรรม ซึ่งล้วนเป็นผู้นำที่มีผลงานเป็นที่ยอมรับจากสมาชิกในชุมชน เพราะมีจิตสำนึกและความเข้มแข็งในการรักษาอัตลักษณ์ทางวัฒนธรรมไทยทรงดำให้คงอยู่ต่อไป โดยใช้วิธีการจัดกิจกรรมต่างๆ ภายในชุมชนเพื่อแสดงออกถึงอัตลักษณ์ทางวัฒนธรรมของกลุ่มชาติพันธุ์ไทยทรงดำ เช่น การแต่งกาย การใช้ภาษา ความเชื่อ ประเพณี พิธีกรรม เป็นต้น และได้ถ่ายทอดความรู้ด้านวัฒนธรรมให้กับเยาวชนในท้องถิ่น ซึ่งส่วนใหญ่แล้วจะเป็นผู้นำที่มีลักษณะแบบประชาธิปไตย คือ เปิดโอกาสให้สมาชิกในชุมชนมีการแลกเปลี่ยนความคิดเห็นในการจัดกิจกรรมร่วมกัน ทำให้สมาชิกในชุมชนเกิดความเชื่อมั่นและไว้วางใจในตัวผู้นำ ส่งผลให้ผู้นำเป็นบุคคลที่สามารถโน้มน้าวและชักจูงใจให้สมาชิกในชุมชนเข้ามามีส่วนร่วมในการรักษาอัตลักษณ์ทางวัฒนธรรมไทยทรงดำได้โดยง่าย

"ถ้าเขาไม่อนุรักษ์ไว้ มันจะปนเปื้อน บางทีคนดู เขาต้องการแบบดั้งเดิม เวลาไปแสดงเขาไม่เอาปนเปื้อน ไม่เอาแว็บๆ ไม่เอานุงนัง พูดแล้วชื่นใจ เพราะเรามีจุดยืน เรามีผู้นำเข้มแข็ง พวกป้าๆ เขารักษาไว้เพื่อเชิดชูความเป็นลาว บางทีเจอคนโซ่งด้วยกัน เขาเห็นไทยทรงดำไปจัดแสดงเขาร้องไห้เลยนะ เขาว่าโซ่งมีระดับ เหมือนความดีต้องอยู่ข้างในไม่ต้องมาโชว์"

(เฉลา อาจเอื้อม-สัมภาษณ์ 5 ม.ค. 2551)

"ป้าพานี นักปราชญ์รอบรู้ด้านวัฒนธรรมประเพณี ถ้าใครมาขอข้อมูลก็ไปถามคนนี้ได้ ยังเป็นแม่งานแม่แรง เป็นคนอยู่ที่ศูนย์ฯ ลูกของโซ่ง เขามีกลุ่มของเขาอยู่"

(ถาวร สืบอ่ำ-สัมภาษณ์ 12 ม.ค. 2551)

"อาจารย์ถนอมเขามีจุดยืน คนที่ศูนย์มนุษยวิทยาศิริธรเขาให้ยึดความเข้มแข็ง อันนี้เป็นลาวโซ่งจริง ไม่ใช่ลาวโซ่งปนอีสาน คนเรียนหนังสือน้อยเล่นวัฒนธรรม คนเรียนหนังสือมาก คนรู้ไม่อยากยุ่งเกี่ยว"

(เฉลียว ทรัพย์มาก-สัมภาษณ์ 5 ม.ค. 2551)

3. การสนับสนุนจากภาครัฐ

จากการศึกษา พบว่า นโยบายในการวางแผนพัฒนาด้านวัฒนธรรมท้องถิ่นของภาครัฐเป็นปัจจัยสำคัญที่กระตุ้นให้คนไทยทรงดำมีส่วนร่วมในการรักษาอัตลักษณ์ทางวัฒนธรรมของตน เช่น การมีนโยบายส่งเสริมและสนับสนุนให้ประชาชนมีสิทธิในการอนุรักษ์หรือฟื้นฟูจารีตประเพณีและภูมิปัญญาท้องถิ่นตามรัฐธรรมนูญฯ มาตราที่ 46 รวมถึงการมีนโยบายสนับสนุนให้สถานศึกษามีการเรียนการสอนเกี่ยวกับศิลปวัฒนธรรมและภูมิปัญญาท้องถิ่น ส่งผลให้คนไทยทรงดำมีการจัดกิจกรรมเพื่อเผยแพร่วัฒนธรรมไทยทรงดำให้สมาชิกในชุมชนและบุคคลทั่วไปได้รู้จักมากยิ่งขึ้น เช่น การรวมกลุ่มเพื่อผลิตสินค้าของไทยทรงดำ การจัดงานประเพณีไทยทรงดำ การจัดนิทรรศการของนักเรียนตามงานสำคัญต่างๆ ฯลฯ อีกทั้งการได้รับความร่วมมือและการสนับสนุนจากหน่วยงานของภาครัฐและเอกชน เช่น การท่องเที่ยวแห่งประเทศไทยเขต 2 สภาวัฒนธรรมประจำอำเภอและจังหวัด องค์การพัฒนาชุมชน ฯลฯ ซึ่งมีการประสานงานกันอยู่ตลอดเวลา ทำให้คนไทยทรงดำมีโอกาสเข้าร่วมการดำเนินกิจกรรมของชุมชนเพื่อรักษาอัตลักษณ์ทางวัฒนธรรมไทยทรงดำ

"ถ้าเทศบาลเขามีงานอะไร พวกชาวบ้านนี่แหล่ะจะรวมกัน ที่นี่ทางเทศบาลเขาฟื้นฟู เราเลยมารวมกันอีก เขายังไม่ให้ทิ้ง เขาให้อนุรักษ์ไว้ เพราะเรามีประเพณีวัฒนธรรมของเราเองไง ทางการเลยให้เราอนุรักษ์ตรงนี้ ถึงได้มีศูนย์วัฒนธรรมไว้ให้เรา"

(มา แหวนวงศ์-สัมภาษณ์ 5 ม.ค. 2551)

"โรงเรียนมีหลักสูตรของกระทรวงศึกษาธิการ ซึ่งมีแนวคิดหลักสูตรท้องถิ่น องค์ความรู้อะไรที่มีในท้องถิ่นก็จัดเป็นหลักสูตร อย่างโรงเรียนเขาย้อยวิทยาจัดเรื่องไทยทรงดำวิชานี้โดยตรงอยู่ในหมวดสังคม ส่วนโรงเรียนเล็กๆ จะมีหน่วยหนึ่งอย่างวิชานาฏศิลป์จะสอนรำไทยทรงดำ ซึ่งเทศบาลจะส่งเสริมในแง่การเปิดเวทีให้เขาเหล่านั้นได้มาโชว์ผลงาน เช่น วันเด็ก หรือมีงานแสดงบนเวที"

(ศิริพร มูลสวัสดิ์-สัมภาษณ์ 12 ม.ค. 2551)

4. การได้รับผลตอบแทน

จากการศึกษา พบว่า การได้รับผลตอบแทน คือ รางวัลและประสบการณ์จากการดำเนินกิจกรรมด้านวัฒนธรรมไทยทรงดำเป็นปัจจัยส่งเสริมการมีส่วนร่วมของคนไทยทรงดำ โดยภาครัฐได้มีการสนับสนุนเรื่องค่าใช้จ่ายในการเดินทาง ค่าที่พัก ค่าอาหาร และค่าตอบแทนในการดำเนินกิจกรรม เพื่อให้สมาชิกในชุมชนมีส่วนร่วมในการดำเนินงานด้านวัฒนธรรมไทยทรงดำร่วมกันโดยไม่กระทบกับปัญหาทางเศรษฐกิจของสังคม อีกทั้งเป็นการสร้างรายได้เสริมให้กับสมาชิกในชุมชน เช่น การผลิตสินค้าเพื่อจำหน่าย การจัดการท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรม เป็นต้น ทำให้คนไทยทรงดำได้เรียนรู้การบริหารและการจัดการทรัพยากรท้องถิ่นด้วยความรู้ความสามารถของตนเอง นอกจากนี้การได้รับประสบการณ์จากการเผยแพร่วัฒนธรรมโดยการไปแสดงตามงานสำคัญต่างๆ ทั้งภายนอกและภายในชุมชน ส่งผลให้คนไทยทรงดำมีความกล้าแสดงออกและปลูกฝังการมีจิตสำนึกในการรักษาอัตลักษณ์ทางวัฒนธรรมร่วมกัน ดังนั้นการได้รับผลตอบแทนทั้งรางวัลและประสบการณ์จึงเป็นปัจจัยที่ทำให้คนไทยทรงดำมีส่วนร่วมในการอนุรักษ์วัฒนธรรมไทยทรงดำ

"เวลาจัดการแสดง เขาจะมีรางวัลเล็กๆ น้อยๆ ให้เพื่อเป็นแรงจูงใจ เทศบาลจะสนับสนุนทางอ้อมไม่ถึงกับมีนโยบาย"

(สุรีรัตน์ อ่อนวงศ์-สัมภาษณ์-12 ม.ค. 2551)

"เดี๋ยวนี้ต้องมีสินน้ำใจให้เขาบ้าง ถ้าให้ไปช่วยครั้งสองครั้งยังพอได้ นานๆ เข้าชักไม่ไหว ชาวบ้านเขาจะว่าเอา นี่เรื่องจริง"

(กุน สายเย็น-สัมภาษณ์ 5 ม.ค. 2551)

จากการศึกษาปัจจัยที่ส่งผลให้คนไทยทรงดำมีส่วนร่วมในการรักษาอัตลักษณ์ทางวัฒนธรรมไทยทรงดำ ผู้วิจัยสรุปได้ว่า ปัจจัยที่เกิดจากการมีสำนึกถึงการเป็นกลุ่มชาติพันธุ์เดียวกันเป็นปัจจัยหลักที่ทำให้คนไทยทรงดำเห็นถึงคุณค่าของอัตลักษณ์ทางวัฒนธรรมของตน ส่วนปัจจัยที่เกิดจากความเชื่อถือในตัวผู้นำจะทำให้คนไทยทรงดำมีการเปลี่ยนแปลงทัศนคติและพฤติกรรมได้โดยง่าย ซึ่งการสนับสนุนจากภาครัฐจะสร้างการมีส่วนร่วมของสมาชิกในชุมชนโดยจะต้องอาศัยการให้รางวัลและผลตอบแทนเป็นสิ่งกระตุ้นการดำเนินกิจกรรมร่วมกัน เพื่อส่งเสริมการมีส่วนร่วมในการธำรงรักษาอัตลักษณ์ทางวัฒนธรรมไทยทรงดำ

ทั้งนี้ผู้วิจัยจะนำเสนอรายละเอียดของการสรุปผลการวิจัย อภิปรายผล และข้อเสนอแนะการวิจัยในบทที่ 5 ต่อไป